

14988

**T.C.
Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlahiyât Bölümü
Hadis Anabilim Dalı**

ÜMMÜ HABİBE'NİN RİVÂYETLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

**T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi**

Aynur URALER

**Danışman
Doç. Dr. İsmail L. ÇAKAN**

14998

İstanbul -1990

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I-II
KISALTMALAR	III
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	IV
BİBLİYOGRAFYA	V-XIII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜMMÜ HABİBE'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

I. ÜMMÜ HABİBE'NİN HAYATI	4
A. Hz. PEYGAMBER İLE EVLENMEDEN ÖNCE	4
1. Doğumu, Âilesi, Çevresi	4
2. İsmi, künyesi	6
3. Evliliği	8
4. İslâm'a Girişi	9
5. Hicreti	10
B. Hz. PEYGAMBER İLE	10
1. Evliliği	11
a. Ümmü Habibe'nin vekili	13
b. Nikah akdi	14
c. Nikah yeri	15
d. Nikah yılı	16

e.Mehri	16
f.Çeyizi	18
g.Düğün yemeği	18
h.Babasının nikahı duyusu	18
2.Medine'ye Gelişi	19
3.Bu Evliliğin Anlamı, Sebepleri, Hikmetleri	20
4.Tahyir Âyetinin Getirdiği Statü	21
C. Hz. PEYGAMBER'DEN SONRA	22
1.Saygınlığı	22
2.İhtilaflara Karışmaması	23
3.Düneşk'ı Ziyâreti	23
4.Geçimi	24
D. VEFATI	24
II. KİŞİLİĞİ	26

İKİNCİ BÖLÜM

ÜMMÜ HABİBE'NİN RİVÂYET VE RÂVİLERİ

I. "MÜSNED" TERİMİNİN HADİS LİTERATÜRÜNDEKİ ANLAMLARI	29
II. ÜMMÜ HABİBE'NİN RİVÂYETLERİ	32
A. TAHRİC VE TAHKİK	34
B. KAYNAKLARA İNTİKÂLİ	92
C. ÖNEMİ	93
III. ÜMMÜ HABİBE'NİN RÂVİLERİ	95
A. MEŞHUR RÂVİLERİ	95
B. DİĞER RÂVİLERİ	101
C. RÂVİLERİNİN CERH-TA'DİL AÇISINDAN DURUMLARI	104
SONUÇ	106
FİHRİSTLER	
A. Hadis Metinleri Fihristi	108
B. Konu Fihristi	110

ÖNSÖZ

Hz. Peygamber'in sünnetinin sağlıklı bir şekilde öğrenilmesinde ve sonraki nesillere aktarılmasında kadını ve erkeğiyle sahâbe neslinin hizmeti büyük olmuştur. Sonraki nesillerden müslüman âlimler de aynı hizmeti büyük bir titizlikle sürdürmüşler ve hadislerdeki en küçük rivâyet farklarını dahi dikkate alarak, değişik sistemlerle kitaplar tasnif etmişlerdir.

Bugün, muhtelif İslâm ülkelerinde tasnif devri mahsulleri üzerinde değişik muhteva ve kapsamda bilimsel araştırmalar ve yeni mesâiler sürdürülmektedir. Bunun bir örneğini her bir sahâbinin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki rivâyetlerini tahrîc ve tahkîk çalışmaları teşkil etmektedir. Biz de, deneme niteliğinde olmak üzere yurdumuzda ilk defa İslâm dünyasında gözlemlenen bu bilimsel faaliyete paralel bir master tezini Ümmü Habibe'nin Rivâyetleri konusunda gerçekleştirmek istedik.

Bilindiği gibi sahâbiler, rivâyet konusunda -çok çeşitli ve pek tabii sebeplere bağlı olarak- farklı durumdadırlar. Muksirûn denilen binden çok hadis rivâyet etmiş bir kaç sahâbiden birinin hanım olması (Hz. Aişe), bir hanım olarak dikkatimi çekmişti. Ancak Hz. Aişe'nin rivâyetlerinin sayı olarak fazlalığı, master çalışması için onu düşünmeme mani oldu. Fakat ezvâc-ı tâhirâtta bir başka sahâbî hanımın rivâyetleri üzerinde çalışabilirdim.

Ayrıca, Hz. Peygamber'e yakınlıkları sebebiyle, Ümmühâtu'l-mü'minin'in Resûlullah'ı anlatışı elbette farklı olacaktı.

Hadis rivâyetinde sahâbî hanımlara ait hizmet payından bir kesiti

ortaya koyma imkanını da verecek olan çalışmamızı bir giriş ve iki bölüm olarak planladık.

Giriş'te, ümmehâtu'l-mü'minin'in hadis rivâyetindeki yerini özetlemeye çalıştık.

Birinci Bölüm'de Ümmü Habibe'nin hayatını, Hz. Peygamber'i mihver kabul ederek O'nunla münasebetleri açısından üç kısma ayırmak sûretiyle tetkik ettik.

İkinci Bölüm'de ise, Ümmü Habibe'nin rivâyetlerini, Ahmed b. Hanbel'in **Müsned**'ini esas alarak tahric ve tahkik ettik.

Tahric'te **Concordance**'ı esas aldık. Onun dışında, matbu hadis külliyyâtını taradık. Daha sonra hadislerin tahkik'ini yaptık. Senedlerdeki her râviyi inceledik. Râvilerin tam adlarını, vefât tarihlerini ve cerh-ta'dil açısından durumlarını tesbit etmeye çalıştık.

Hadislerin tahkik'inde belirtilmesi gerekli görülen farklılıkları, hemen bütünüyle ayrı ayrı göstermeye çalıştık.

Sonuç'ta genel bir değerlendirmeye yer verdiğimiz çalışmamızı, konu ve hadis fihristleriyle tamamladık.

Tez çalışmamın her merhalesinde rehberliğinden ve kütüphanesinden istifâde ettiğim danışman hocam Doç.Dr. İsmail L. Çakan'a en samîmî duygularıyla teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca değerli fikirlerinden faydalandığım hocalarım Doç.Dr. M.Yaşar Kandemir ve Y.Doç.Dr. Raşit Küçük Beylere, tezimin her safhasında teknik ve bilimsel yardımlarını gördüğüm öteki öğretim elemanları ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Aynur URALER
25 Temmuz 1990
Üsküdar

KISALTMALAR

a. mlf.	aynı müellif
b.	ibn
bk.	bakınız
h.	hicrî
Hz.	Hazret
İA.	İslâm Ansıklo- pedisi
s.	sayfa
s.a.	sallahu aleyhi ve sellem
thk.	tahkik eden
trc.	tercüme
v	vefâtı

TRANSKRİPSİYON İŞÂRETLERİ

ث :		s
ح :		h
خ :		h
ذ :		z
ص :		s
ض :		d
ط :		t
ظ :		z
ع :		c
ق :		k

BİBLİYOGRAFYA

Abdurrahman b. Muhammed, Kitābu'l-erbeîn

‘Abdurrahman b. Muhammed b. el-Hasen b. Hibetillah b. Asâkir eş-Şâfi‘î, Kitābu'l-erbe‘în fî menâkıbî ümmehâtî'l-mü'minîn, thk. Muhammed Mutî el-Hâfız, G. Bedir, Dimeşk, 1406/1986.

Abdurrezzak, Musannef

Ebû Bekr ‘Abdurrezzak b. Hemmam, es-Şan'ânî, Muşannef, thk. Habîburrahman el-A'zamî, I-XI, Beyrut, 1390/1970.

Ahmed b. Hanbel

Ebû ‘Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Müsned, I-VI, Beyrut, ts.

A. Naim, Tecdîd Terc.

Ahmed Naim, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarîh Tercemesi, I-III, Ankara, 1979 (5. baskı)

Âşık, Sahâbe

Âşık Nevzat, Sahâbe ve Hadîs Rivâyeti, İzmir, 1981.

Azîmâbâdî, Avnu'l-ma‘bud

Ebu't-Tayyîb Muhammed Şemsu'l-hağ, ‘Avnu'l-ma‘bûd şerhu Süneni Ebî Dâvûd, I-XIII, Beyrut, 1979.

Beyhakî, Sünen

Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. ‘Alî, es- Sünenü'l-kübrâ, I-X, Haydarâbâd, 1344.

Buhârî

Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. İsmâ‘îl, el-Câmi‘u'l-müsnedü's-saḥîḥu'l-muḥtaṣar min umûri Rasûlillâh ve sünenihi ve eyyâmih, I-VIII. İstanbul, 1315'den ofset.

----Buhârî, Târiḥ

Kitâbu't-târiḥi'l-kebir (nşr. Abdurrahman b. Yahya ve dğr.), I-IX, Haydarâbâd, 1360-80/1941-60.

Cânan

İbrahim Canan, "Âile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber", Hz. Peygamber ve Âile Hayatı (Tebliğler) İstanbul, 1989.

Çakan, Anahatlarıyla Hadîs,

İsmail L. Çakan, İstanbul, 1985. (2. baskı)

----**Hadîs Edebiyatı**, İstanbul, 1989. (2. baskı)

----**Hadîs Usûlü**, İstanbul, 1990

Dârimî

Ebû Muhammed ‘Abdullah b. ‘Abdirrahman b. el-Faḍl b. Behrâm, Sünenü'd-Dârimî, I-II, Dimeşk, 1349.

Dârekutnî

‘Ali b. ‘Ömer , Sünen, I-IV, Kâhire, 1386/1966.

Davudoğlu, Saḥîḥ-i Müslim Tercemesi

Ahmed Davudoğlu, Saḥîḥ-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, I-XI, İstanbul, 1971-80.

Deylemî, Firdevs

Ebû Şucâ Şiyyeveyh b. Şehrdâr b. Şiyyeveyh, el-Firdevs bi me'sûri'l-ḥiṭab, I-VI, Beyrut, 1406/1986.

Ebû ‘Avâne, Müsned

Yâḳub b. İshâk , Müsned, I-II, Beyrut, ts.

Ebû Dâvûd

Süleyman b. el-Eş‘aṣ b. İshâk b. el-Ezdî es-Sicistânî, Sünen, I-II, Mısır, 1371/1952.

Ebû Nuaym, Hilye

Ahmed b. ‘Abdillâh el-İşbahânî, Hilyetü'l-evliyâ ve ṭabaḳâtü'l-eşfiyâ, I-X,

Mısır, 1351/1932.

Fesevî, Târih

Ebû Yusuf Yâ'kub, Kitâbu'l-ma'rife ve't-târih, nşr. Ekrem Ziya el-Ömerî, I-III, Bağdâd, 1974-76.

Hâkim, Müstedrek

Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Abdillâh en-Nisâbüri, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, I-IV, Haydarâbâd, 1334-1342.

Halife, Târih

Halife b. Hayyât, et-Târih, thk. Süheyl Zekkâr, Dimeşk, 1967-68.

----**Tabakât**, Kitâbu't-tabakât, thk. Süheyl Zekkâr, I-II, Dimeşk, 1966.

Hamîdullah, Vesâik

Muhammed Hamîdullah, el-Vesâik u's-siyâsiyye, Beyrut, 1389/1969.

----**Resûlullah Muhammed**, (trc. Salih Tuğ) İstanbul, 1973

----**İslâm Peygamberi**, (trc. Salih Tuğ), İstanbul, 1980 (4. baskı)

Hartmann,

R. Hartmann, "Şam" İslâm Ansiklopedisi.

Hatîb, Târih

Ebû Bekr Ahmed b. 'Alî el-Bağdâdî, Târihu Bağdâd, I-IV, Mısır, 1349/1931.

H. Hatiboğlu

Haydar Hatiboğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, I-IX, İst. 1982-83.

Hazrecî, Hülâsa

Şafiyyuddîn Ahmed b. 'Abdillâh, Hûlâşatu Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl fi esmâ'r-ricâl, Haleb, ts. (Beyrut, 1399/1979).

Heysemî, Mecmeu'z-zevâid

Nureddin 'Alî b. Ebî Bekr, Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid, I-X, Kahire, 1352.

Humeydî, Müsned

Ebû Bekr 'Abdillâh b. ez-Zübeyr, Müsned, thk. Habiburrahmân el-A'zamî, I-II, Beyrut, ts.

İbn Abdilberr, İstîâb

Ebû 'Ömer Yusuf b. 'Abdillâh en-Nemerî el-Kurtubî, el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb, I-IV, Kahire, 1328 (İsâbe kenarında)

İbn Asâkir, Târih

'Alî b. Hasan b. Hibetillâh ed-Dimeşkî, Târihu Medîneti Dimeşk, thk. Neşât Gazâvî, I-VI, Dimeşk, 1982

İbn Ebî Hâtîm, Cerh

Ebû Muhammed 'Abdurrahman, el-Cerh ve't-ta'dil, I-IX, Haydarâbâd, 1271/1952.

İbnu'l-Esir, Üsdü'l-gâbe

İzzuddin Ebu'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Cezerî, Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe, I, VII, Kahire, 1970.

İbn Hacer, İsâbe

Ahmed b. 'Alî b. Hacer el-'Askalânî, el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe, I-IV, Kahire, 1328.

-----Takrîb

Takrîbu't-tehzîb, nşr. Muhammed Sultan en-Nemnekânî, I-II, Beyrut, 1395/1975.

-----Tehzîb

Tehzîbu't-tehzîb, I-XII, Beyrut, (Haydarâbad, 1325-27'den ofset)

İbn Hibban, Sahîh

Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibban el-Bustî, Kitâbu't-tekâsım ve'l-enva', (tertîb, Alâeddin 'Alî b. Belbân el-Fârisî), I-IX, Beyrut, 1407/1987.

İbn Hîşâm, Sîre

'Abdülmelik, es-Siretu'n-Nebeviyye, (nşr. Muştafa es-Sekkâ ve dğr.), I-IV, Mısır, 1355/1964.

İbn Huzeyme, Sahîh

Muhammed b. İshâk b. Huzeyme, Sahîh, thk. Muhammed Muştafa el-A'zamî, I-IV, Bağdat, ts.

İbnu'l-İmâd, Şezerâtu'z-zeheb

Ebu'l-Felâh 'Abdulhayy b. 'İmâd, Şezerâtu'z-zeheb fî ahbâri men zeheb, I-VIII, Mısır, 1350-51.

İbn İshak, Sire

Muhammed, Siretu İbn İshak, nşr. Muhammed Hamîdullah, Rabat, 1987.
(den ofset)

İbnu'l-Kayserânî, el-Cem'

Ebu'l-Fadl Muhammed b. Tâhîr b. 'Alî el-Makdisî, el-Cem' beyne ricâli's-Sahihayn, I-II, Beyrut, 1405,

İbn Kayyim, İ'lâmu'l-muvakkiîn

Şemsuddîn Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr el-Cevzî, İ'lâmu'l-Muvakki'in an Rabbi'l-'âlemin, I-IV, Beyrut, 1973.

İbn Kesîr, Bidâye

Ebu'l-Fida' İsmâ'il b. 'Ömer b. Kesîr el-Kureşî, el-Bidâye ve'n-nihâye, I-XIV, Kahire, 1351-58/1932-39.

-----Tefsîr, I-VII, Beyrut, 1385/1966

İbn Kuteybe, Meârif

Ebû Muhammed 'Abdillâh b. Müslim, el-Me'ârif, thk. Servet Ukkâşe, Kahire, 1981.

İbn Mâce

Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Ğazvînî, Sünen, I-II, Mısır, ts.

İbn Ma'in, Târih

Yahya, Târih (nşr. Ahmed Muhammed Nur Seyfi), I-IV, 1399/1979.

İbn Rüşd, Bidâye

Ebu'l-Velîd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid, I-II, Kahire, ts.

İbn Sa'd, Tabakât

Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî', et-Tabakâtü'l-kübrâ, I-IX, Beyrut, 1957-58.

İbn Teymiye, Minhâc

Ebu'l-‘Abbas Taqıyyuddin Ahmed b. ‘Abdılhalım, Minhâcu's-sünneti'n-Nebeviyye, I-IX, Nşr. kurum, Câmıatu'l-ilm, 1986.

İcî, Ma‘rife

Ebu'l-Hasen Ahmed b. ‘Abdillah b. Sâlih, Ma‘rifetü's-sıkkât, I-II, Medine, 1405/1985.

K.Mirâs

Kâmil Miras, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi, IV-XII, Ankara , 1979 (5. baskı)

Kandemir

M. Yaşar Kandemir, "Hanımlarının Dilinden Hz. Peygamber", Hz. Peygamber ve Aile Hayatı (Tebliğler), İstanbul, 1989.

Kastallânî, İrşâdu's-sârî

Ebu'l-‘Abbas Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed, İrşâdu's-sârî li şerhi Sahihu'l-Buhârî, I-X, Beyrut, 1323

Koçyigit, Hadis Istılahlar

Talat Koçyigit, Hadis Istılahları, Ankara, 1985.(2. baskı)

Kurtubî, Câmi'

Ebü ‘Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, el-Câmi‘ li ahkâmî'l-Kur‘ân, I-X, Kahire, ts.

M. Es'ad, Târih

Mahmud Es'ad, Târih-i Din-i İslâm, İstanbul,1983.

M. A. Kutub, Ümmü Habîbe

Muhammed Ali Kutub, Ümmü Habîbe, Beyrut,1408/1988.

M. Vehbî, Tecrid Muhtasarı

Mehmed Vehbi, Sahih-i Buhârî Tecrid-i Sarîh Muhtasarı, I-IV, İstanbul, 1966.

Muhıbbuddin et-Taberî, es-Semtu's-semîn

Muhıbbuddin Ahmed b. ‘Abdillah et-Taberî, es-Semtu's-semîn fi menâkıbi ümmehâti'l-mü'minin, Kahire, 1402/1983

el-Muttakî, Kenzu'l-ummâl

‘Alâeddin ‘Ali el-Muttakî b. Hüsâmuddin el-Hindî, Kenzu'l-‘ummâl fî süneni'l-aķvâl ve'l-ef‘âl, I-VIII, Haydarâbâd, 1313.

Müslim

Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâburî, Şahîhu Müslim, I-V, Mısır, 1374/1955.

Nesâî

Ebü ‘Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. ‘Ali b. Baḥr b. Sinan b. Dinâr en-Nesâî, Sünen -I-X, 1383/1964.

Nesefî, Medârik

Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, Medâriku't-tenzîl ve ḥaķâiku't-te'vîl, I-IV, Kahire, ts.

Okiç, İslâmiyette Kadın Öğretimi

M. Tayyip Okiç, İslâmiyette Kadın Öğretimi, Ankara, 1984

Ömerî, Bakıy b. Mahled

Ekrem Ziya, Bakıy b. Mahled el-Kurtubî ve Muḥaddemetu müsnedehu ‘adedu mâ li külli vâḥidin mine's-şahâbeti mine'l-ḥadiṣ, 1404/1984.

Sa'âtî, Fethu'r-Rabbânî

Ahmed ‘Abdurrahman, el-Fethu'r-Rabbânî li tertibi Müsnedi'l- İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, I-XXIV, Kahire, ts.

Safedî, Vâfi

Selahaddin Halil b. Aybeg, Kitâbu'l-vâfi bi'l-vefeyât (nşr. İhsan Abbas-Şükri Faysal), I-XXII, Wiesbaden, 1981-82.

S. Sâlih, Hadîs İlimleri

Şubḥî Şâlih, Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları, (trc. M. Yaşar Kandemir) Ankara, 1981 (3. Baskı).

Savvâf, Zevcâtu'n-Nebiyy

Muḥammed Mahmûd, Zevcâtu'n-Nebiyyi't-tâḥirât ve ḥikmetu te‘addudihinne, Beyrut, 1407/1986 (3. baskı)

Sofuoğlu, Buhârî Terc.

Mehmet Sofuoğlu, Sahîh-i Buhârî Tercemesi, I-XVI, İstanbul, 1987.

Suyûtî, Mesânîd

Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, Mesânîdu ümmehâtî'l-mü'minîn, Bombay, 1403/1983.

Şaffî, Ümm

Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İdris, el-Ümm, I,VIII, Beyrut, ts.

-----İhtilâfu'l-hadîs (el-Ümm, VIII'in sonunda), Beyrut, 1973

Şevkânî, Fethu'l-kadîr

Muhammed b. 'Alî b. Muhammed, Fethu'l-kadîr, I-V, Mısır, 1383/1964.

Şiblî, Asr-ı Saadet

Mevlâna Şiblî, Asr-ı Saadet (trc. Ömer Rıza Doğrul), I-IV, İstanbul, 1973.

Taberânî, Mu'cem

Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, el-Mu'cemu'l-kebir, I-XXV, Bağdâd, ts.

-----el-Mu'cemu'l-evsât, thk. Mahmûd et-Tahhân, I-II (Neşri devam etmektedir.), Riyad, 1405/1985.

Tayâlisî, Müsned

Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârud, Müsned, Beyrut, ts.

Tirmizî

Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, thk. Abdülvehhab Ubeyd el-Latîf, el-Câmiu's-sahîh, I-V, Kâhire, 1384/1964.

Uğur, İslâm Toplumu

Mücteba Uğur, Hicrî Birinci Asırda İslâm Toplumu, İstanbul, 1400/1980.

Yardım, Hadîs

Ali Yardım, Hadîs I-II, İzmir, 1984.

Zehebî, Siyer

Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. 'Osman b. Kaymaz, Siyeru a'lâmi'n-nübela, (thk. Şuâyb Arnavut ve dğr.) I-XXV, Beyrut, 1981-88.

-----Târihu'l-İslâm, (es-Siretu'n-Nebeviyye), thk. Ömer Abdusselâm, et-Tedmurî, I-IV, Beyrut, 1407/1987.

-----**Tezkiretu'l-huffâz**, I-IV, Haydarâbâd, 1376/1956.

-----**Mîzan**, thk. Ali Muhammed el-Becâvi, I-IV, Mısır, 1382/1963.

GİRİŞ

HANIM SAHÂBÎLER VE HADÎS RİVÂYETİ

HANIM SAHÂBİLER ve HADİS RİVÂYETİ

İslâm eğitim tarihinin hem kesin bir gerçeği hem de takdir edilmesi gerekli bir özelliği olarak dikkatimizi çeken husus şudur; ilk İslâm toplumunda kadınlar ciddi bir eğitim ve öğretime tâbi tutulmuşlardır.

Bilinen gerçektir ki Hz. Peygamber, kadınların eğitilmesini sahâbilere tavsiye etmekle kalmamış,¹ ayrı bir gün tayin etmek sûretiyle onların eğitimiyle bizzat meşgul olmuştur.²

Kadınlar da Hz. Peygamber'e gelip bilgi istemekte tereddüt etmezlerdi. Kadınların husûsî hallerine dair bir meseleyi Hz. Peygamber'e gelip soran Ümmü Süleym'ı misâl olarak gösteren Hz. Âişe: "*Ensar kadınları ne iyi kadınlardır. Dini öğrenmek konusunda onlara utanma duyguları mâni olmadı*" demiştir³.

Sahâbi hanımlar mescidde hazır bulunabiliyor ve Hz. Peygamber'in

1. Buhârî, İlim, 31.

2. Buhârî, İlim 32.

3. Buhârî, İlim 50. (Hz. Âişe'nin bu sözünü Buhârî, bâb başlığı olarak kullanmıştır.)

açıklamalarını dinliyor, tatbikatını izliyorlardı. Bayram namazları gibi umûmî toplantılarda kadınlar da musallâya çıkıyorlardı. Hz. Peygamber bayram hutbesini erkeklere irad ettikten sonra kadınların yanına gidip onlara da ayrıca tâlim ediyordu⁴.

Öte yandan Hz. Peygamber'in kadınlara tahsis ettiği vakitlerde öğrettikleri, hadîslerin ve sünnetin topluma intikali yollarından birini oluşturmuştur. Başta Hz. Âişe olmak üzere ezvâc-ı tâhirât ve diğer kadınlar kendi aralarında toplantı ve müzâkerelerle Hz. Peygamber'den öğrendiklerini birbirlerine öğretmişlerdir. Özellikle kadınlarla ilgili konulardaki hadîslerin ezvâc-ı tâhirât vasıtasıyla İslâm toplumuna intikal ettiği bir gerçektir.

Rasûlullah (s.a.)'ın âile içi hayatıyla ilgili sünneti özellikle hanımları vasıtasıyla kaynaklara ve ümmete intikal etmiştir.

Yaş, huy, mîzaç, kâbiliyet ve kültür yönlerinden birbirinden farklı kadınların aynı aile çatısı altında biraraya gelmesi çok farklı âilevî hadîselerin doğmasına sebep olmuş, böylece çok daha zengin bir sünnet hazinesinin bizlere intikâline zemin hazırlamıştır.

Ümmehâtü'l-mü'minin arasında Hz. Âişe'nin özel bir yeri vardır. Öyle ki birçok konuda -özellikle Hz. Peygamber'den sonra- sahâbilerin mürâaat merkezi olmuştur. Kendisinden de bize 2210 hadîs rivâyet edilmiştir.⁵

Öte yandan şuna da işâret edelim ki, Ahmed b. Hanbel'in **Müsned**'inde yaklaşık yüz yirmi hanım sahâbînin rivâyetinin yer aldığını tesbît ettik. Bu da başta ümmehâtü'l-mü'minin olmak üzere hanımların İslâm kültürüne, yâni sünnete ne ölçüde hizmet verdiklerini göstermektedir.

Ezvâc-ı tâhirâtın rivâyet ettiği hadîs sayısı ise şöyledir :

Hicretten önce vefât eden Hz. Hatice ve kısa süre Hz. Peygamber ile evli kalmış olan Zeyneb bint Huzeyme'den bize ulaşmış herhangi bir rivâyete kaynaklarda rastlanılmamıştır.

4. Buhârî, iydeyn 15,19.

5. Zehebi, *Stjer*, II,139.

Hız. Peygamber'in diğer hanımlarının rivâyet ettikleri hadis sayısı ise :

ÂiŖe bint Ebî Bekr :2210

Ümmü Seleme Hind bint Ebî Ümeyye : 378

Ümmü Habibe bint Ebî Süfyân:65

Hafsa bint Ömer : 60

Meymûne bint Hâris : 46

Zeyneb bint CahŖ : 11

Safıyye bint Huyey : 10

Cüveyriye bint Hâris : 7

Sevde bint Zem'a : 5⁶ olmak üzere toplam 2792'dir.

Bu listede de görüldüğü gibi rivâyetlerini tez konusu edindiğimiz Ümmü Habibe, - Bakıy b. Mahled el-Kurtubî (v.276/889)nin **Müsned**'inden yapılmıŖ olan tesbite göre- rivâyet sayısı açısından ümmehâtü'l-mü'minîn arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca bütün sahâbe nesli içerisinde 50-100 arasında hadisi bize ulaŖmıŖ olanların sayısı da 27'dir.⁷ Ümmü Habibe de bu gruba dâhildir.

Bundan başka râvi sahabiyyeler arasında Ümmü Habibe ilk sıralarda gösterilmiŖtir.⁸

Bu durum onun, eğitim-öğretim alanında hatırı sayılır bir hizmet payına sahip olduğunu göstermektedir. Bizim kendisinin rivâyetleriyle ilgili bir tez çalışması yapmamızın en önemli ve hatta başlıca sebebi de budur. —

6. Kandemir, "Hanımlarının Dilinden Hz. Peygamber", *Hız. Peygamber ve Aile Hayatı*, s.90-94.

7. bk. Ömerî, *Bakıy b. Mahled el-Kurtubî*, s. 83-85.

8. Okıç, *İslâmiyette Kadın Öğretimi*, s. 24.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜMMÜ HABİBE'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

I. ÜMMÜ HABİBE'NİN HAYATI

Rivâyetlerini tahrîc ve tahkikini etmeyi tez konusu seçtiğimiz Ümmü'l-mü'minin Ümmü Habibe'nin hayatını, kendine has devreleri içinde daha tam ve detaylı olarak sunabilmek için "Hz. Peygamber ile evlenmeden önce", "Hz. Peygamber ile" ve "Hz. Peygamber'den sonra" olmak üzere üç dönem halinde tetkik edeceğiz.

A. HZ. PEYGAMBER İLE EVLENMEDEN ÖNCE

1. Doğumu, Âilesi, Çevresi

Bi'setten on yedi sene önce¹ doğduğunu bildiğimiz Ümmü Habibe'nin doğum yeri hakkında kaynaklarda herhangi bir kayda rastlanılmamış; ancak, âilesinin Mekke'nin yerleşik ve yönetici âilelerinden olduğu dikkate alınacak olursa, onun Mekke'de doğduğu söylenebilir.

Ümmü Habibe'nin babası, Kureyş kabilesinin reisi Ebû Süfyan Sahr b. Harb (v.31/651)'tir². Annesinin Âmine bnt. Abdi'l-Uzza olduğuna dair

1. İbn Hacer , *İsâbe* IV. 305; Sâ'âtî, *Fethu'r-rabbânî* XXII,32.

2. "Ebû Süfyan" künyesi ile meşhur olan Sahr b. Harb'e, Hz. Peygamber "Ebû Hanzale" diye hitâp etmiştir. (bk.el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, IV,43).

rivâyetler varsa da³ biyografik kaynaklar annesinin Safiyye bint Ebi'l-Âs b. Ümeyye b. Abdişems olduğunda hemen hemen müttefiktirler⁴.

Geniş bir aileye mensup olan Ümmü Habîbe'nin, anne bir kardeşleri, Ümeyye ve Hanzale⁵ dâhil; Âmine, Amr ,Hind, Sahrâ, Muâviye, Utbe, Cuveyriye, Ümmü'l-Hakem, Muhammed, Ziyâd, Yezid, Küçük Remle, Meymûne, Hanzale⁶ ,Anbese,⁷ Utbe,⁸ Azze⁹ adlı toplam on dokuz kardeşi bulunmaktadır.

Remle bint Ebi Süfyân'ın "Ümmü Habîbe" olarak künyelenmesine vesile olan kızı Habîbe, onun Ubeydullah b. Cahş ile evliliğinden dünyaya gelmiştir.¹⁰ İbn Kesir "Habîbe, Ümmü Habîbe'nin Ubeydullah b. Cahş'tan olan çocuklarının en büyüğüdür"¹¹ demektedir ise de ne kendisi ne de başka bir kaynak Ümmü Habîbe'nin Ubeydullah'tan olma ikinci bir çocuğundan bahsetmemektedir¹². Habîbe'nin doğum yeri ihtilâfıdır. Onun Mekke'de doğduğu, Ümmü Habîbe'nin Habeşistan'a hicret ederken Habîbe'ye hâmile olduğu ve kızını Habeşistan'da dünyaya getirdiği kaynakların verdiği farklı bilgiler arasındadır¹³. Ancak ileride işaret edileceği gibi onun Ümmü Habîbe künyesini Habeşistan'da aldığı¹⁴ kabul edilecek olursa, Habîbe'nin Habeşistan'da doğmuş olduğu görüşü ağırlık kazanacaktır. Buna göre de doğum yılı bi'setin altıncı yılı olacaktır.

3. Hâkim, *Müstedrek*, IV, 20; İbn Asâkir, *Tarih*, VI, 73, 76, 77.

4. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 96; Halife, *Tabakât*, II, 863; Hâkim, *Müstedrek*, IV, 20; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV, 303; İbn Asâkir, *Tarih*, VI, 73, 76, 77; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 115, 316; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 305; a. mlf. *Tehzib*, XII, 419.

5. İbn Asâkir, *Tarih*, VI, 74.

6. İbn Kuteybe, *Meârif*, s. 344.

7. İbn Hacer, *Tehzib*, VIII, 160.

8. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 560.

9. Müslim, *radâ* 16.

10. Hâkim, *Müstedrek*, IV, 20; İbn Kesir, *Bidâye*, VIII, 28; İbn Hacer, *Tehzib*, XII, 408.

11. bk. *Bidâye*, VIII, 28.

12. Tecrid Tercemesi'nde (IV, 364) Zeyneb bnt. Ebi Seleme'nin Ümmü Habîbe'nin kızı olduğuna dair verilen bilgi muhtemelen bir yanlışlık sonucudur. Zeyneb, Ümmü Habîbe'nin değil, Ümmü Seleme'nin kızıdır. (bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 461; Zehebi, *Siyer*, III, 200; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 317). M. Sofuoğlu da -muhtemelen, Tecrid'den naklen- aynı yanlışlığa düşmüştür. (bk. *Sahih-i Buhârî Terc.* III, 1207)

13. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 97; İbn Asâkir, *Tarih*, VI, 77; Zehebi, *Siyer*, II, 220; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 305.

14. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 96; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 305; Sa'âti, *Fethu'r-rabbânî*, XXII, 132.

Ümmü Habîbe, gerek babası Ebû Süfyan, gerekse ilk kocası Ubeydullah b. Caşş dolayısıyla Mekke arap toplumunun köklü ve hayat standardı yüksek bir aile çevresine sahiptir. Özellikle babasının, Mekke müşrikleri arasında itibarının yüksek oluşu, Ümmü Habîbe'yi kaideten yeni din ile ilgilenmek konusunda olumsuz yönde etkilemiş olmalıdır. Ancak kocası Ubeydullah b. Caşş'ın önceleri hanıflardan iken daha sonra da müslüman olması kendisinin baba evinde ilgilenemediği bu yeni dine girmesi için iyi bir fırsat oluşturmuş ve o da ancak eski çevresinin dışına çıkma imkânını bu sayede bulabilmiştir. Tabiatıyla Mekke'deki müşrik çevrenin baskısından da Habeşistan'a hicret etmek sûretiyle kurtulabilmiştir. Netice olarak Ümmü Habîbe'nin çevre açısından pek şanslı sayılamayacak bir konumda olduğu söylenebilir.

2. İsmi, Künyesi, Nesebi

Ümmü Habîbe'nin tam ismi, Remle bint Ebî Süfyan¹⁵ Sahr b. Harb¹⁶ b. Ümeyye¹⁷ b. Abdışems¹⁸ b. Abdimenaf¹⁹ b. Kusayy²⁰ b. Kılâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüeyy b. Ğalib b. Fıhr b. Mâlik²¹ el-Umeviyye²² el-Kureşîyye²³dir.

15. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Halife, *Tabakât*, II,863; İbn Maîn, *Tarih*, II,736; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303; İbn Asâkir, *Tarih*, VI,70,73; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Zehebî, *Siyer*, II,218; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; Hazrecî, *Hülâsa*, s.491; İbnu'l-İmâd, *Şezerât*, I,54; Abdurrahman b. Muhammed, *Kitâbu'l-Erbein*, s.44.

16. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Halife, *Tabakât*, II,863; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303; İbn Asâkir, *Tarih*, VI,70,73; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Zehebî, *Siyer*, II,218; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; a. mlf *Tehzib*, XII,419; Hazrecî, *Hülâsa*, s.491; Abdurrahman b. Muhammed, *Kitâbu'l-erbein*, s.44.

17. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Halife, *Tabakât*, II,863; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303; İbn Asâkir, *Tarih*, VI,70,73; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Zehebî, *Siyer*, II,218; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, IX,250; Abdurrahman b. Muhammed, *Kitâbu'l-Erbein*, s.44.

18. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Halife, *Tabakât*, II,863; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303; İbn Asâkir, *Tarih*, VI,70; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,315; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; Abdurrahman b. Muhammed, *Kitâbu'l-Erbein*, s.44.

19. Halife, *Tabakât*, II,863; İbn Asâkir, *Tarih*, VI,73; Zehebî, *Siyer*, II,218; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, IX,250;

20. Zehebî, *Siyer*, II,218.

21. Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, IX,250.

22. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; a. mlf *Tehzib*, XII,419; Hazrecî, *Hülâsa*, s.491; İbnu'l-İmâd, *Şezerât*, I,54.

23. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 115,315.

Ümmü Habîbe'nin adının Hind²⁴ veya Hübeyre²⁵ olduğu kayıtlarına rastlanmakta ise de, asıl adının Remle olduğu hemen bütün kaynaklar tarafından belirtilmektedir²⁶.

Zehebi, Ümmü Habibe yerine Ümmü Seleme'nin adının Remle olduğunu söyleyenlerin vehmettiklerini söyleyerek hem bir karışıklığı düzeltmekte hem de Ümmü Habîbe'nin adının Remle olduğunu vurgulamaktadır²⁷.

Arap örfünün tabii bir gereği olarak Remle, ilk evliliğinden olma kızı Habîbe doğduktan sonra Ümmü Habîbe künyesini almış²⁸ ve öylece meşhur olmuştur.

Yukarıda verdiğimiz neseb kaydından da anlaşılacağı gibi Ümmü Habîbe'nin nesebi, Hz. Peygamber'le dedeleri Abdîmenâf'da birleşmektedir.

Zehebi, "Rasûlullah (s.a.)'ın hanımları içinde ondan daha yakın akrabalığı olan yoktur"²⁹ demekle ise de yine aynı eserinde Zeyneb bint Cahş'ın, Hz. Peygamber'in halasının kızı olduğuna işaret etmektedir³⁰. Bu son kayda göre Ümmü Habîbe hakkındaki "en yakın" tâbirinin isâbetli olmadığı anlaşılmaktadır.³¹

Ayrıca kaynaklarda, Ümmü Habîbe'nin, Hz. Peygamber'in Kureyşli olan altı hanımından biri olduğuna da işaret edilmektedir.³²

24. Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbn Abdîlber, *İstiâb*, IV,303; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305.

25. İbn Hacer, *Tehzîb*, XII,49.

26. bk. 27 nolu dipnot.

27. bk. *Siyer*, II,202.

28. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; Sâ'âtî, *Fethu'r-rabbânî*, XXII,132.

29. bk. *Siyer*, II,219.

30. bk. *Siyer*, II,211.

31. M. Es'ad, Hz. Muhammed'in soyca en eski olan hanımlarının Hz. Hatice ve Ümmü Habibe olduğunu ve ikisinin neseblerinin Kusayy 'da Hz. Peygamber ile birleştiğini belirtir. (bk.Târîh, s.388) Halbuki Ümmü Habibe'nin nesebi Hz. Peygamber ile Kusayy'da değil Abdîmenâf'da birleşir.

32. bk. İbn Hîşâm, *Sîre*, IV,297. (Kureyşli altı hanımı: Hatice, Âişe, Sevde, Hafsa, Ümmü Seleme, Ümmü Habibe'dir. Zehebi,*Tarihu'l-İslâm*, s. 593'de Kureyşli hanımların beş olduğunu söyler. Hz. Hatice'yi saymaz. Onu saymamasının sebebi çok evlilikten sonraki dönemi esas almasından olsa gerektir.)

3. Evliliği

Ümmü Habibe, ilk evliliğini dedesi Harb b. Ümeyye'nin halif (müttefik)i³³ ve Hz. Peygamber'in halası Ümeyme bint Abdilmuttalib'in oğlu³⁴ Ubeydullah b. Cahş b. Riyâb (Riâb) b. Ya'mur el-Esedî³⁵ ile gerçekleştirmiştir.

Kaynaklar onun bu ilk evliliği ile ilgili yeterli bilgi vermemektedirler. Ancak Ubeydullah'ı tanıtmaktadırlar. Verilen bilgiye göre Ubeydullah, Hz. Peygamber devrinde yaşayan dört haniften (hunefâ-i erba'a) biridir. Diğerleri Varaka b. Nevfel, Osman b. Huveyris ve Zeyd b. Amr'dır. Bu dört kişi, birgün putlar için yapılan büyük bir merâsimi izledikten sonra "görüyorsunuz ya kavmimiz dalâlette kalmıştır. Babaları İbrahim'in hak ve gerçek olan dinini saptırmışlardır. Biz kendimize bir din araştıralım" diyerek memleketlerini terketmişler, Hanif dini ve İbrahim'in şeriatini aramağa koyulmuşlardır³⁶.

Neticede Ubeydullah, -kendisinin de ifade ettiği gibi- İslâm'dan önce Hristiyan olmuştur³⁷.

Ubeydullah, İslâm dini geldikten sonra ilk müslümanlar içindeki yerini almış ve dolayısıyla müşriklerin baskısına mâruz kalmıştır. Bu yüzden hanımı Ümmü Habibe ile birlikte ikinci kâfile içinde Habeşistan'a hicret etmiş³⁸, -orada tenassur ettiği güne kadar- muhâcirlerin meselelerinin çözümü için gayret sarfetmiştir³⁹.

33. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305.(Câhiliye toplumunda soy ve atalara bağlılık son derece ileri hatta bir müeyyide hükmündedir. Bu yüzden Kureys'in atalarına yemin ettiği görülür. Hilf denilen anlaşma yoluyla akrabalık bağları kurulur. Siyâsi ve ictimâî gâyelerle de kabileler arası anlaşmalar yapılmıştır. bk. Uğur, *İslâm Toplumu*, s.7.

34. M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s.7; M. Es'ad, *Târîh-i Dîn-i İslâm*, s.303.

35. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305.

36. M. Es'ad, *Târîh-i Dîn-i İslâm*, s.303.

37. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,97; Zehebî, *Siyer*, II,221; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305.

38. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115.

39. M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s.36.

Dini uğrunda memleketini terkedecek derecede inançlarına bağlı gözüken Ubeydullah b. Cahş, daha sonra irtidâd ederek önceki dini Hristiyanlığa dönmüştür.⁴⁰

Ümmü Habîbe, onda meydana gelen bu değişikliği rüyasında görmüş, sabah olunca da Ubeydullah'tan, "önceleri din konusunu uzun uzun düşünmüştüm, Hristiyanlıktan daha hayırlı bir din göremeyip Hristiyan olmuştum. Sonra Muhammed'in dinine girdim ve şimdi tekrar Hristiyanlığa döndüm" sözlerini duymuştur. Ümmü Habîbe, ona rüyasında kendisini kötü bir şekilde gördüğünü anlatmış, fakat Ubeydullah buna aldırmamış⁴¹ bilakis karısına her türlü baskı ve tazyikte bulunarak onun da kendisi gibi hareket etmesini istemiştir. Ümmü Habîbe de azimle mukâvemet etmiştir⁴². Ubeydullah sadece karısını zorlamakla kalmamış, Habeşistan'da bulunan ashâb-ı kirâmı da kendisi gibi davranmaya çağırarak, irtidâd propagandası yapmıştır⁴³.

Ümmü Habîbe, kocasının Hristiyan olması üzerine tabii olarak ondan ayrılmıştır⁴⁴.

4. İslâm'a Girişi

Kaçıncı yılda müslüman olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber, yukarıda işaret edildiği gibi ilk müslümanlardan olan kocası Ubeydullah ile birlikte Ümmü Habîbe de müslüman olmuştur. Bu sebeple o ilk kadın müslümanlar arasında sayılmaktadır⁴⁵. Hiç şüphesiz kendisi gibi

40. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; Abdurrahman b. Muhammed, *Kütâbu'l-erbein*, s.45.

41. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,97; Zehebi, *Siyer*, II,221; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305.

42. Hamidullah, *Resûlullah Muhammed*, (trc.Salih Tuğ), s.137,276.

43. İbn Hişâm, *Sîre*, I,238. (Ubeydullah b. Cahş, irtidâd etikten sonra Habeşistan'da bulunan ashâb-ı kirâma "Biz gözümüzü açtık. Siz hâlâ kırıştırıyorsunuz" demiştir ki bu tâbir yeni doğan köpek yavruları için kullanılır. Bu yavruların doğduktan sonra bir zaman gözleri açılmaz, ışığı görebilmek için gözlerini kırıştırır dururlar. M. Es'ad, *Târîh-i Dîn-i İslâm*, s.303.)

44. İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; Suyûtî, *Mesânid*, s.112. (Ubeydullah b. Cahş, Habeşistan'da sarhoşken boğulup ölmüştür. bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,97; Dârekutnî, *Sünen*, III,246; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Hamidullah, *İslâm Peygamberi* <trc. Salih Tuğ> I,330; *Resûlullah Muhammed*, <Salih Tuğ, s.137>)

45. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115,315; İbn Hacer, *Tehzib*, XII,419.

müslüman olan kocası Ubeydullah b. Cahş ile birlikte, gördüğü müşrik baskılarına dayanamayarak⁴⁶, bi'setin altıncı yılında⁴⁷ Habeşistan'a hicret etmiş olması⁴⁸ onun İslâm'a girişinin bu yıldan önce olduğunu kesin delilidir.

5. Hicreti

Yukarıda belirttiğimiz gibi Ümmü Habîbe ve kocası Ubeydullah b. Cahş müslüman olduktan sonra babası Ebû Süfyan ve diğer müşriklerin baskıları sebebiyle⁴⁹ bi'setin altıncı yılında⁵⁰ ikinci kafileye katılarak Habeşistan'a hicret etmişlerdir⁵¹.

Hayatının en önemli olaylarından biri olan Habeşistan hicreti, Ümmü Habîbe'yi oldukça etkilemiş, evlendikten sonra orada gördüklerini Hz. Peygamber'e anlatmış, hatta bir müşâhedeşi kabirleri mescid ittihaz edenlerin âhiretteki durumlarıyla ilgili bir hadisin⁵² vüruduna da sebep olmuştur.

Ayrıca, yukarıda temas edildiği gibi Ümmü Habîbe, hicret ettiği Habeşistan'da Câfer b. Ebî Tâlib ile birlikte muhâcirlerin hizmetlerini görmekten ve onlara öncülük yapmaktan da geri durmamıştır.

B. Hz. PEYGAMBER İLE

Ümmü Habîbe'nin hayatının hiç kuşkusuz en mutlu bölümü, Hz. Peygamber'le evli olduğu dönemdir. Burada onun bu mutluluğa nasıl kavuştuğunu inceleyeceğiz.

46. M. Ali Kutub, *Ümmü Habîbe*, s.28; Savvâf, *Zevcâtü'n-Nebîyy*, s.67,68.

47. Mevlâna Şibli, *Asr-ı Saadet* (trc.Ö. Rıza Doğrul), I,175.

48. Ibn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Ibnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Ibn Hacer, *Tehzîb*, XII,419.

49. M. A. Kutub, *Ümmü Habîbe*, s.28; Savvâf, *Zevcâtü'n-Nebîyy*, s.67,68.

50. M. Şibli, *Asr-ı Saadet* (trc. Ö. Rıza Doğrul), I,175.

51. Ibn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; Ibnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Ibn Hacer, *Tehzîb*, XII,419; Muhibbuddîn et-Taberî, *es-Semtu's-semîn*, s.79.

52. Ahmed b. Hanbel, VI,51; Buhârî, *salât* 48; *cenâiz* 71; *menâkibu'l-ensâr* 37; Müslim, *mesâcid* 16,17; Nesâî, *mesâcid* 13.

1. Evliliği

Hiz. Peygamber'le Ümmü Habibe'nin evliliği şöyle gerçekleşmiştir:

Hiz. Peygamber, Amr b. Ümeyye'yi⁵³, Necâşi'yi İslâm dinine dâvet⁵⁴ ve kendisi adına dünürlük yapması için⁵⁵ Habeşistan'a gönderdi. Necâşi'ye verilmek üzere bir de mektup yazdı. Mektubunda Hiz. Peygamber, kendisini Ümmü Habibe'yle evlendirmesini ve Ümmü Habibe ile orada bulunan müslüman muhâcirleri Medine'ye göndermesini istiyordu.⁵⁶

Ümmü Habibe ile Hiz. Peygamber'in evliliği hakkında farklı rivâyetler bulunmaktadır. Biz, bunları şimdilik bir yana bırakarak gurbet ilinde kıyılan bu nikahı olayın asıl kahramanı Ümmü Habibe'nin anlatımından istifade ederek nakletmeyi uygun bulduk.

Ümmü Habibe'ye Habeşistan'daki yalnızlık günlerinde bir gece rüyasında "Yâ Ümmü'l-mü'minin" diye seslenilmiş, o da bunu Hiz. Peygamber'in kendisiyle evleneceği şeklinde yorumlamıştır.

Nitekim Ümmü Habibe'nin iddeti biter bitmez Necâşi'nin kıyâfet ve koku (parfüm) işlerine bakan Ebrehe adlı câriyesi gelmiş ve Rasûlullah(s.a.)'ın evlilik teklifini iletmış, Necâşi'nin de kendisinden bu konuda vekil tayin etmesini istediğini bildirmiştir.

Ümmü Habibe, Halid b. Saïd'i⁵⁷ vekil tayin etmiş, Ebrehe'ye de bu büyük müjdesi için elinde ayağında ne kadar takı varsa⁵⁸ hepsini

53. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV,194; Zehebi, *Siyer*, II,220; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,306; M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s.60; Muhibbuddin et-Taberi, *es-Semtu's-semîn*, s.80. (Kaynakların hemen tamamı elçinin Amr b. Ümeyye ed-Damri olduğunu hatta onun dünürlük ve evlenme işlerinde yetkili kılındığını belirtmektedirler. Sadece İbn Hacer, elçinin Şurahbil b. Hasene de olabiliceği ihtimâlından bahsetmektedir. bk. *İsâbe*, IV,306; M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s.60)

54. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV,194; Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s.75.

55. Hâkim, *Müstedrek*, IV,22; Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s.79

56. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV,194.

57. Halid'in nesebi şöyledir: Halid b. Saïd b. el-Âs b. Ümeyye b. Abdışems b. Abdimenaf b. Kusayy. Bu neseb Ümeyye'de Ümmü Habibe'nin nesebi ile birleşmektedir. bk. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II,97.

58. İki gümüş bilezik, iki halhal ve ayak parmaklarına takılan yüzük. bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 98.

vermiştir.

Bundan sonra Necâşi, akşamleyin Câfer b. Ebî Tâlib ve orada bulunan müslüman muhâcirleri toplamış, Hz.Peygamber'in mektubunda bildirdiği isteği onlara da duyurarak mehir olarak Rasûlullah adına dört yüz dinar vermeyi üstlenmiştir. Sonra Ümmü Habîbe'nin vekili Hâlid b. Saîd, Rasûlullah (s.a.)'ın teklifini kabul etmiş ve Ümmü Habîbe'yi evlendirdiğini bildirmiştir⁵⁹

Necâşi, mehir olarak va'dettiği dinarları Hâlid b. Saîd'e teslim ettikten sonra, kalkmak üzere olan ashâb-ı kirâma "nikahtan sonra yemek(velîme) vermek peygamberlerin sünnetidir" diyerek düğün yemeği ikram etmiştir.

Bu mutlu olay sebebiyle sevinci devam eden Ümmü Habîbe, mehir eline geçince kendisine müjdeyi getiren câriye Ebrehe'yi çağırması ve "o gün elimde-avucumda olanı vermiştim, şimdi de bu elli miskali al, hem de bana yardım et" demiştir. Ebrehe, verilen parayı kabul etmediği gibi Ümmü Habîbe'nin daha önce verdiklerini de iade etmiş ve Necâşi'nin, kendisine, Ümmü Habîbe'den birşey kabul etmeden ona yardım etmesini emrettiğini belirtmiştir. Ayrıca Necâşi, hanımlarına, yanlarındaki bütün güzel kokuları (parfüm) Ümmü Habîbe'ye göndermelerini de emretmiştir. Ertesi gün bu kokuları getiren Ebrehe, Ümmü Habîbe'nin çeyizinin hazırlanmasında kendisine yardımcı olmuştur.

Bu arada İslâmiyet'i kabul eden Ebrehe, Ümmü Habîbe'nin yanına her geldiğinde, Medîne'ye döndüğü zaman Rasûlullah(s.a)'a selâmını

59. Necâşi ve Hâlid b. Saîd karşılıklı birer konuşma yapmışlardır. Necâşi şöyle demiştir: "el-Hamdulillâhi'l-Meliki'l-Kuddûsi's-Selâmi'l-Mûmini'l-Müheymini'l-Azizi'l-Cebbâr, şehâdet ederim ki Allah'tan başka hiç bir ma'bud yoktur, yine şehâdet ederim ki Muhammed Onunkulu ve elçisidir. Muhammed, İsâ b. Meryem'in müjdelediği peygamberdir.

Rasûlullah (s.a.) bana Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe'yi kendisine nikahlamamı yazdı. Ben de Rasûlullah'ın bu isteğine uyarak Rasûlullah (s.a.) nâmına dört yüz dinar mehir veriyorum." (Necâşi'nin kullandığı giriş cümleleri Hz. Peygamber'in kendisine yazdığı mektupta da yer almıştır. (bk.Hamîdullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, s.75)

Sonra Hâlid söz aldı: "Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım ve mağfiret dilerim. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ma'bud yoktur ve Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. O'nu hidâyetle ve hak din ile - müşrikler hoş görmese de - üstün kılmak için göndermiştir.

Ben de Rasûlullah'ın bu isteğini kabul ettim, Ümmü Habîbe'yi O'nunla evlendirdim. Allah bu evliliği Onun hakkında hayırlı kulsın" dedi. (bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,97-98; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116,316; İbn Hacer, *Bâbe*, IV,305)

söylemesini ve kendisinin O'nun dinine tâbi olduğunu iletmesini Ümmü Habîbe'den ısrarla istemiştir.

Ümmü Habîbe, Medine'ye geldiğinde nikah merâsimini Peygamber Efendimiz'e anlatmış, kendisine hediye edilen güzel kokuları göstermiş, O da bunların kullanılmasını yasaklamamıştır. Ayrıca, Necâşî'nin câriyesi Ebrehe'nin hizmetlerini de anlatmış ve selâmını iletmiş, Rasûlullah (s.a.) tebessüm ederek selâmını almıştır⁶⁰.

Ümmü Habîbe'nin evliliğini, kendi anlatışından yararlanarak özetledikten sonra bu evlilikle ilgili bazı hususları, konuya âit öteki rivâyetleri de değerlendirmek sûretiyle tetkik etmek istiyoruz:

a. Ümmü Habîbe'nin vekili

Ümmü Habîbe ile Hz. Peygamber evlendiklerinde Ebû Süfyan hayattaydı, fakat müşrikti. Akraba arasındaki din farkı velâyete mâni olduğu için Ebû Süfyan'a müracaat edilmemiş⁶¹ ve bizzat Ümmü Habîbe'den vekil tâyin etmesi istenmiştir⁶².

Ümmü Habîbe'nin nikahta vekili olan kişi hakkında Necâşî⁶³, Hz. Osman⁶⁴, Hâlid b. Saîd⁶⁵ gibi farklı isimler verilmektedir.

Hâlid b. Saîd'in vekil olduğunu, yukarıda bizzat Ümmü Habîbe'nin beyânı olarak nakletmiştik. Hz. Osman'ın vekil olması târihen mümkün değildir. Çünkü Hz. Osman Bedir savaşından önce Habeşistan'dan dönmüştür. Bedir Savaşı, h.II. yılda, Ümmü Habîbe'nin nikâhı ise h.VII. yılda gerçekleşmiştir⁶⁶.

60. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,97-98; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VIII,116,315; İbn Hacer *İsâbe*, IV,305.

61. Şâfiî, *Ümm*, V,8,15.

62. İbn Sa'd, *Tabakât*, VII,97-98; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20,22, İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116,315; İbn Hacer *İsâbe*, IV,305.

63. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,305.

64. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,305; Zehebi, *Siyer*, II,220; Savvâf, *Zevcâtü'n-Nebiy*, s.69.

65. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,98; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,305; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, IX,250.

66. Muhibbuddin et-Taberî, *es-Semtu's-semîn*, s.80-81.

Necâşî'ye gelince o, Hz. Peygamber'in kendi adına dünürlük yapması için vekâlet verdiği kişidir.

b. Nikah akdi

Hz. Peygamber ile Ümmü Habibe'nin nikahlarını kimin kaydığı konusu da ihtilaflıdır. Konuya âit görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Ümmü Habibe'yi evlendiren ve Necâşî'nin kendisine dünür olarak gittiği kişi Hâlid b. Saîd'dir⁶⁷.

2. Hz. Peygamber, Necâşî'ye kendisini Ümmü Habibe'yle evlendirmesi için mektup yazmıştır. Necâşî de Hz. Peygamber için dünürlük yapmış ve akdi gerçekleştirmiştir⁶⁸.

3. Nikahı Hz. Osman kıymıştır⁶⁹. Ancak bu görüşte olanlar Hz. Osman'ın, nikah akdini, Habeşistan'da⁷⁰ ya da Ümmü Habibe'nin Medine'ye gelmesinden sonra Medine'de gerçekleştirdiği şeklinde farklı mekânlar gösterirler⁷¹. İbn Hacer ise Hz. Osman'ın Habeşistan'da kıyılan nikahı Medine'de yenilediğini ya da nikahı ilk kez kaydığını belirtir⁷².

Bu görüşlerden sonra İbn Abdilberr, ihtilafları şöyle değerlendirmektedir: "Rasûlulah (s.a.) adına dünürlük yapan Necâşî, akdi gerçekleştiren Hz. Osman'dır ya da dört yüz dirhem⁷³ mehir veren Necâşî, akdi yapan Hâlid b. Saîd el-Âs'tır⁷⁴.

67. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,304; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Muhibbuddin et-Taberî, *es-Semtu's-semîn*, s.80,81.

68. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116; Zehebi, *Siyer*, II,221; Muhibbuddin et-Taberî, *es-Semtu's-semîn*, s.80-81.

69. Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Muhibbiddin et-Taberî, *es-Semtu's-semîn*, s.80-81.

70. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303,304.

71. Hâkim, *Müstedrek*, IV,20.

72. bk. *İsâbe*, IV,306. (Hz. Osman'ın nikah akdeden kimse olduğu görüşünde bulunanları, Ümmü Habibe'nin Hz. Osman'ın halasının kızı olması etkilemiş ya da Hz. Osman'ın Medine'de düğün yemeği vermiş olması bu merâsimin nikah akdi zannedilmesine sebep olmuş olabilir.)

73. Diğer bütün kaynaklarda dinar olarak geçmektedir.

74. bk. *İstiâb*, IV,304.

İbn Abdilberr "nikahı kıyan Hz. Osman'dır" derken nikahın yeri hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamıştır.

Bu konuya şöyle bir izah da getirilmiştir: "Ümmü Habîbe'nin velisinin Hâlid b. Saîd veya Hz. Osman olabileceği yanında, Necâşi, dünürlük yapan ve akdi gerçekleştirendir. Amr b. Ümeyye nikah için Necâşi'ye gönderilen elçi, Şurahbîl b. Hasene de Ümmü Habîbe'yi Medîne'ye getirmekle görevlendirilen sahâbidir. Hz. Osman'ın evlendirmesi ise, târihen mümkün değildir."⁷⁵

Bütün bu nakillerden anlaşılmaktadır ki, Hz. Peygamber ile Ümmü Habîbe'nin nikah akdini gerçekleştiren kişi, Hz. Peygamber adına Necâşi, Ümmü Habîbe adına Hâlid b. Saîd'dir.

c. Nikah yeri

Yukarıdaki nakillerden anlaşılabacağı gibi Hz. Peygamber ile Ümmü Habîbe'nin nikahlarının nerede kıyıldığı konusunda da görüş ayrılıklarıyla karşılaşmaktayız⁷⁶. Ne var ki Hz. Peygamber'in, Ümmü Habîbe Medîne'ye geldiğinde ona evlenme teklif ettiği ve Medîne'de nikahladığı görüşü⁷⁷ sahîh kabul edilmemiştir⁷⁸.

Rivâyetlerin çoğu nikahın Habeşistan'da gıyâbî nikah şeklinde akdedildiğini bildirmektedir⁷⁹.

İbnu'l-Esir, nikahın Medîne'de kıyıldığı görüşünü rivâyet olarak naklettikten sonra "nikahın Habeşistan'da kıyıldığı konusunda ihtilaf yoktur. Müslim'de yer alan Ebû Süfyan'ın, kızını Hz. Peygamberle evlendirmek istemesiyle ilgili rivâyet sebebiyle nikah yeri konusunda farklı görüşler yer almıştır. Halbuki Müslim'deki bu rivâyetin râvileri vehmetmişlerdir"⁸⁰ demektedir.

75. Muhibbuddin et-Taberi, *es-Semtu's-semîn*, s.80-81.

76. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,304.

77. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116.

78. Muhibbiddin et-Taberi, *es-Semtu's-semîn*, s.81.

79. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303,304; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115,116; Zehebî, *Siyer*, II,219,221; İbn Hacer, *Tehzîb*, XII,419.

80. bk. *Üsdü'l-gâbe*, VII,316.

d. Nikah yılı

Nikah akdinin gerçekleştirildiği sene konusunda h.VI⁸¹ veya VII. yıl⁸² kayıtlarından İbn Hacer ikincisini daha meşhur bulmaktadır⁸³.

Halife b. Hayyat ise konuya ait farklı görüşleri, nikahın VI. yılda, zıfafa VII. yılda gerçekleştiği şeklinde te'lif etmektedir⁸⁴.

Öte yandan Ümmü Habîbe'nin nikah sırası hakkında Hz. Peygamber'in onunla Zeyneb bint Huzeyme el-Hilâliyye'den sonra evlendiği görüşünün⁸⁵ târihi açıdan ciddiye alınacak bir yönü bulunmamaktadır. Zira Hz. Peygamber, Zeyneb bint Huzeyme ile hicretten otuz bir veya otuz dokuz ay sonra evlenmiştir.⁸⁶ Halbuki hicri yedinci yıla kadar Hz. Peygamber Hafsa (III. yıl)⁸⁷, Ümmü Seleme (IV. yıl)⁸⁸, Cüveyriye (V. yıl), Zeyneb bint Cahş (V. yıl)⁸⁹ ile evlenmiştir. Bahis konusu olan hanımın Zeyneb bint Huzeyme değil, Zeyneb bint Cahş olma ihtimâli daha kuvvetlidir.

e. Mehri

Necâşi, Ümmü Habîbe'ye mehir olarak Hz. Peygamber adına dört yüz dinar (dört bin dirhem)⁹⁰ ve bir gerdanlık vermiştir⁹¹.

Ancak İbn İshak, mehri Hz. Peygamber'in gönderdiğini söyler⁹² ki faydalandığımız hiçbir kaynakta bunu destekleyen herhangi bir rivâyete

81. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,306; İbn Asâkir, *Târih*, VI,87; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,306; a. mlî, *Tehzîb*, XII,419.

82. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; İbn Asâkir, *Târih*, VI,87; İbn Hacer, *Tehzîb*, XII,419.

83. bk. *İsâbe*, IV,306.

84. bk. *Târih*, I,46.

85. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,316.

86. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,115.

87. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,65.

88. Zehebî, *Siyer*, II,202.

89. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,57,125.

90. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; EbûDâvud, *nikah* 28/4; Hâkim, *Müstedrek*, IV,22; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,304; İbn Asâkir, *Târih*, VI,85; Zehebî, *Siyer*, II,219,221.

91. İbn Asâkir, *Târih*, VI,85.

92. bk. *Sîre*, s.242.

rastlayamadık.

Necâsî, nîkah akdinden sonra Rasûlullah (s.a.)'a yazdığı mektupla durumu şöyle açıklamaktadır:

بسم الله الرحمن الرحيم
الي محمد (صلي الله عليه وسلم) من النجاشي أصحابه
سلام عليك يا رسول الله من الله ورحمة الله وبركاته أما بعد :
فاني قد زوجتك امرأة من قومك، وعلي دينك، وهي السيدة أم حبيبة بنت أبي
سفيان ، وأهديتك هدية جامعة، قميصا و سراويل و عطايا و خفين ساذجين.
والسلام عليك ورحمة الله وبركاته. ⁹³

Rasûlullah (s.a.), Necâsî'nin verdiği bu bilgiyi kabul buyurmuştur⁹⁴.

Mehrin kırk ukiyye (1600 dirhem)⁹⁵ veya iki yüz dinar⁹⁶ olarak verildiği rivâyetleri, dört yüz dinar kaydına ters düşmektedir. Abdûlmelik b. Mervân, Ümmü Habîbe'ye verilen "dört yüz dinar" mehri esas kabul ederek hanımlarına dört yüz dinar mehir vermiştir⁹⁷. Abdûlmelik b. Mervan döneminin asr-ı saadete yakınlığı dikkate alınırsa bu uygulamaya esas alınan rivâyetin güçlülüğü ortaya çıkmış olur.

Hiz. Peygamber, hanımlarına dört yüz dirhem,⁹⁸ Hiz. Âişe'nin verdiği bilgiye göre, beş yüz dirhem verirdi.

Ümmü Habîbe'nin diğer hanımlara nisbetle fazla mehir almasını Hâkim şöyle yorumlamıştır: "Necâsî, Rasûlullah (s.a.) adına böyle yüksek mehir vermekle O'na yardım etmek istemiş olabilir ve zaten kralların iyilikte mübâlağa etmek âdetleridir"⁹⁹

93. Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s.79-80.

94. Ebû Dâvud, *nîkah* 28/4.

95. Hâkim, *Müstedrek*, IV,20.

96. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,303; İbn Asâkir, *Târih*, VI,85.

97. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; Hâkim, *Müstedrek*, IV,22.

98. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,305.

99. Hâkim, *Müstedrek*, IV,22. (Hâkim her ne kadar böyle diyorsa da o devre göre Necâsî'nin böyle yüksek bir mehir vermesi değişik gerekçelere dayanıyor olabilir. Meselâ, 1. Hiz. Peygamber'in bu konuda herhangi bir beyanda bulunmaması. 2. Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyan'ın kavminin reisi olması. 3. Necâsî , vekil olmasına rağmen asıl gibi davranmış ve devlet başkanına uygun bir mehir vermiş olması.

f. Çeyizi

Hiz. Peygamber, Ümmü Habibe'ye çeyiz olarak birşey göndermemişti¹⁰⁰; ama Ümmü Habibe'nin nikah akdini gerçekleştiren Necâşi, mehre ilâve olarak ona iç çamaşır, ridâ ve nakışsız bir çift ayakkabı hediye etmiştir¹⁰¹, ayrıca yukarıda bahsettiğimiz üzere Necâşi, kıyâfet ve koku işlerinden sorumlu Ebrehe adlı cârîyesini Ümmü Habibe'nin çeyizini hazırlamakla görevlendirmişti¹⁰².

Neticede Ümmü Habibe, Mekke liderinin kızına lâyık bir şekilde Medine'ye gelmiş ve buradaki evini beraberinde getirdiği çeyiziyle döşemiş ve Hiz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olmuştur¹⁰³.

g. Düğün yemeği

Ümmü Habibe, her ne kadar Hiz. Peygamberle gurbette (ğiyâbi olarak) nikahlanmış ise de Necâşi kendisi için Habeşistan'da, nikah merâsimine iştirak etmiş, müslümanlara bir düğün yemeği (velime) vermiştir¹⁰⁴.

Kaynakların verdiği bilgiye göre, Ümmü Habibe'nin Medine'ye gelişinde de¹⁰⁵ dayısının oğlu olan Hiz. Osman onun için et ve tiriten oluşan bir düğün yemeği daha vermiştir¹⁰⁶.

h. Babasının nikahı duyusu

Araplar bir kadına dünür gidecek olurlarsa babasına veya babasının kardeşine ya da amcasının oğullarına müracaat ederlerdi¹⁰⁷. Ancak Hiz.

100. İbn Asâkir, *Târih*, VI,75.

101. Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s.79-80.

102. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; Hâkim, *Müstedrek*, IV,22; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,304; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116,315; Zehebi, *Siyer*, II,219; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305.

103. İbn Asâkir, *Târih*, VI,87.

104. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,97; Hâkim, *Müstedrek*, IV,20,22; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116,315; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305.

105. M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s.66.

106. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,304; İbn Asâkir, *Târih*, VI,72.

Peygamber'in Ümmü Habibe ile evlendiği dönemde Ebû Süfyan henüz müslüman olmamıştı. Onun için de bu evlilikten haberi olmamıştı. Kızının kendisine danışmadan, düşmanı ile evlenmesi karşısında Ebû Süfyan'ın aşırı derecede kızması beklenirken öyle olmamış, durumu öğrendiği zaman, Hz. Peygamber için "O, reddedilmeyecek bir erkektir"¹⁰⁸ diyerek bu evliliğe muvafakatını bildirmiştir¹⁰⁹.

2. Medine'ye Gelişi

H. Peygamber, Necâşi'ye yazdığı mektupta kendisini Ümmü Habibe'yle evlendirmesini, onu ve oradaki müslümanları Medine'ye göndermesini emretmişti.¹¹⁰

Necâşi, muhâcirleri ve Ümmü Habibe'yi iki gemiye koyarak gönderdi.¹¹¹ Ümmü Habibe'ye yol boyunca Şurahbil b. Hasene refâkat etmiştir.¹¹² Ümmü Habibe ve diğer müslümanların Medine'ye ulaştıkları

107. M. Es'ad, *Târih*, s.319.

108. Bu sözün aslı " *قد نزل الله النمل ي بدع أنه* "dır. "O, burnuna vurulacak erkek değildir" anlamındadır. Arap darb-ı mesellerindendir. Develeri çiftleştirme zamanında dişiye yaklaşan deve iyi cins değilse burnuna vurulup uzaklaştırılır, cinsi iyi ise "bu, burnuna vurulacak bir erkek değildir," diye müsaade ederlerdi. Daha sonra takdir mevkiinde kullanılmıştır. (M. Es'ad, *Târih*, s.319)

109. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; Hâkim, *Müstedrek*, IV,22; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116; Zehebi, *Siyer*, II,222; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,306; M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s. 39. (Ayrıca da işaret edelim ki h. VIII. yılda müslüman olmasına rağmen Ebû Süfyan'ın Hz. Peygamber'e kızı Ümmü Habibe'yle evlenmesi teklifi ile ilgili rivâyet <Müslim, *fedâilu's-sahâbe* 168; Beyhakî, *Süneni*, VII,140> bazı kaynaklarda işaret edildiği gibi târihi açıdan mümkün görülmemektedir. Çünkü Ümmü Habibe'nin Rasûlullah (s.a.) ile evliliği h. VII. senede gerçekleşmiştir. Bu teklif Azze bint Ebi Süfyan için yapılmış olmalıdır. Nitekim 46 nolu hadîste görüldüğü gibi muhtemelen babasının isteği üzerine <İbn Kesir, *Bidâye*, VIII,21> bizzat Ümmü Habibe, Hz. Peygamber'den kardeşi Azze ile evlenmesini istemiştir. Bu gerçekler karşısında Müslim'in rivâyetindeki Hz. Peygamber'e teklif edilen kızın "Ümmü Habibe" olduğu, kaydının ya Müslim'in <İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116> veya râvilerden birinin vehmi olduğu <İbn Hacer, *İsâbe*, IV,306> düşüncesi hem-belirsiz hem de - tatmin edici olmaktan oldukça uzaktır. Hem de Müslim'deki hadis müşkil oluşuyla meşhurdur. <Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi* X,413> Ayrıca bu hadisi tenkid edenlerin haklılığı için bk. Zehebi, *Siyer*, II,222; İbn Teymiyye, *Minhâcu's-sünne*, VII,216)

110. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV,194; Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s.77-79.

111. M. Es'ad, *Târih*, s.736; Hamidullah, *İslâm Peygamberi* I,481.

112. Hâkim, *Müstedrek*, IV,22; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,304; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115; Zehebi, *Siyer*, II,221; Heysemi, *Mecmeu'z-zevâid*, IX,250.

gün, Hz. Peygamber de Hayber Fethi'nden Medine'ye döndü.¹¹³

Hz. Peygamber, Ümmü Habibe için daha önceden bir oda (hücre) yaptırmıştır¹¹⁴ ki bu hücre diğer hanımların hücreleri içinde mescide en uzak olanıdır¹¹⁵. M. Hamidullah'ın verdiği mescid plânında ise, Meymûne'nin evi daha uzak gözükmetedir¹¹⁶. Bunun sebebi Meymûne'nin Ümmü Habibe'den sonra nikahlanmış olmasıdır.

Rasûlullah'ın emriyle Ümmü Habibe'yi hücreesine Bilâl (r.a.) götürmüştür. Ümmü Habibe, bu yeni evde bir süpürge bulmuş, yanında bulunan köle¹¹⁷ ile iş bölümü yaparak evi süpürdükten sonra kıl bir yaygı serdikten sonra odayı döşemiştir. Akşamleyin, Hz. Peygamber, Ümmü Habibe'nin hücreesine geldiğinde güzel bir koku hissetmiş ve etrafın da tefriş edilmiş olduğunu gördükten sonra "Kureyş kadınları etrafı döşeyen, yerleşik kadınlardır. Bedevî ve a'râbî degillerdir"¹¹⁸ buyurarak iltifatta bulunmuştur. Bu sözleriyle Hz. Peygamber, Ümmü Habibe'nin temizlik ve döşeme zevkini takdir etmiştir¹¹⁹.

3. Bu Evliliğin Anlamı, Sebepleri, Hikmetleri

Yukarıda işâret edildiği gibi kocası Ubeydullah'ın hristiyan olması için yaptığı baskılara tahammül ederek dinini değiştirmeyen Ümmü Habibe'nin değeri tabîi olarak müslümanlar nezdinde artmıştır. Hz. Peygamber de bu dinî salâbeti ödüllendirmek ve dolayısıyla benzeri hallerde bu tür davranacaklara cesâret vermek için onunla evlenmiştir, denilebilir.

Hz. Peygamber'in Ümmü Habibe'yle evlenmesi, onun sabrını, cihâdını, çektiği sıkıntıları mükâfatlandırma anlamı yanında, özellikle fikhî açıdan da ayrıca bir önem arz etmektedir. Çünkü Rasûlullah (s.a.) ile Ümmü

113. M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s.67.

114. Halife, *Târih*, I,54.

115. Zehebi, *Siyer*, II,219.

116. bk. *İslâm Peygamberi* II,1122.

117. İbn Hişâm, *Sire*, I,346; II,6. (Ümmü Habibe'nin kâfilesinde Habeşistan'a göç eden babasının kölesi Bereke bint Yesar olması muhtemeldir.)

118. "A'rab" çoğul olarak kullanılır. Müfredi yoktur. "Eârib" şeklinde tekrar çoğul yapılır. Nisbetinde "A'râbî" denilir. Râğib'in beyanına göre A'rab aslında Arab kelimesinin çoğuludur. Sonra bedevî sınıfına isim olmuştur. (M. Es'ad, *Târih*, s.133)

119. İbn Asâkir, *Târih*, VI,87.

Habîbe'nin nikahı gıyâbî nikah şeklinde icra edilmiştir. Dolayısıyla sünnet bu alanda da ümmete örnek ve önder olmuştur.

Ayrıca bu evlilik, Kureyş kabîlesinin ve bilhassa Ebû Süfyan'ın İslâmiyet'e ısınmasına vesîle olmuştur. Nitekim İbn Abbas :

« عسى أن يجعل بينكم وبين الذين عاديتهم منهم مودة »

120

âyetinin Hz. Peygamber'le Ümmü Habîbe'nin evliliği üzerine nâzil olduğunu ve "مودة"den maksadın, bu evlilik olduğu şeklinde tefsir etmiştir¹²¹.

M. Hamidullah bu evliliği şöyle değerlendirmektedir: "Hz. Peygamber, onun şeref ve itibârını artırmak istedi ve evlenme teklifinde bulundu. İmanı konusunda gösterdiği metânet ve sağlamlık bu evlilikte diğer bir âmil olarak görülmelidir. Muhakkak ki Ümmü Habîbe bir Peygamber zevcesi ve aynı zamanda <Mü'minlerin Annesi> sıfatlarını kazanmakla ne kadar memnun olsa azdı. Hz. Peygamber artık Ebû Süfyan'ın damadı oluyor ve yabancılık ortadan kalkıyordu"¹²²

Mekke lideri Ebû Süfyan'ın kızı ile olan evlilik, Ebû Süfyan'ı Medîne'ye getirebilecek, Hz. Peygamber'e çıkacak kadar yumuşatmış, düşmanca hissiyatı kırmıştı¹²³.

4. Tahyîr Âyetinin Getirdiği Statü

En fazla dört hanımla evli olunabileceğini bildiren âyet nâzil olduktan sonra Hz. Peygamber'i eşleri arasında tercih yapma hususunda muhayyer bırakan Ahzab Sûresi'nin 51. âyeti hükmü uyarınca, Hz. Peygamber'in nikahında tuttuğu halde (muhtemelen zevciyet ilişkisinde bulunmadığı) beş hanımından biri de Ümmü Habîbe olduğu şeklinde görüşler vardır.¹²⁴ Böylece Hz. Peygamber'le evliliği nikahlı devam etmesine rağmen, fiilen sona

120. el-Mümtehhine (60), 7.

121. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 99; İbn Asâkir, *Târih*, VI, 89; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, V, 214; Muhibbuddin et-Taberî, *es-Semtu's-semîn*, s. 79.

122. bk. *Resûlulah Muhammed*, (trc. Salih Tuğ) s. 137, 276.

123. Cânan, "Aile Reisi Olarak Hz. Peygamber", *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı* s. 289.

124. Kurtubî, *Câmi'*, VIII, 5297; Nesefî, *Medârik*, III, 309.

ermiş olmaktadır.

İbn İshak, bu durumun, Peygamber(s.a.) eşlerinin, "Bizi boşama, kendi hâlimize bırak. Nefsinden ve malından bize istediğini ayır" demeleri sonucu olduğunu belirtmektedir¹²⁵.

Öte yandan, kaynaklarda müstahâza olan bir Ümmü Habîbe'den bahsedilmekte ve verilen bilgiler arasında bunun Ümmü'l-mü'minin Ümmü Habîbe'nin olabileceği intibâhı uyandıran ifâdeler bulunmakta ise de gerek kendisinden rivâyet edilen bir beyânından gerekse yine kaynakların verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre istihâze olan Ümmü Habîbe, Ümmü Habîbe bint Cahş'tır¹²⁶, bizim rivâyetlerini tez konusu edindiğimiz ümmü'l-mü'minin Ümmü Habîbe bint Ebi Süfyan değildir.

C. HZ. PEYGAMBER'DEN SONRA

Hiz. Peygamber'le resmî evliliği dört yıl sürmüş olan Ümmü Habîbe, Hiz. Peygamber'den sonra zühd ve takva ile otuz dört yıl daha yaşamıştır. Onun hayatının uzun sayılabilecek bu döneminde görülen bazı özellikleri şöylece sıralanabilir:

1. Saygınlığı

Ümmü Habîbe'nin de diğer Ümmehâtü'l-mü'minin gibi mü'minler nezdinde fevkalâde kıymeti ve saygınlığı vardı. Bu sebeple kardeşi Muâviye'ye hilâfeti devrinde "Mü'minlerin Dayısı" diye hitap edilmiştir¹²⁷.

¹²⁵. Sîre, s.249.

¹²⁶. Ahmed b. Hanbel, VI,434; Dârimî, *uvdu'* 84; İbn Mâce, *tahâre* 115,116; Nesâî, *tahâre* 134,135; Kastallâni, *İrşâdu's-sârî*, I,351; A. Naim, *Tecrid Terc.* I,225; M. Vehbi, *Buhârî Terc.* I,54; Sofuoğlu, *Sahih-i Buhârî Terc.* I,407.

¹²⁷. Zehebî, *Siyer*, II,222.

2. İhtilaflara Katılmaması

Kaynaklardan edindiğimiz, bilgilere göre Ümmü Habibe'nin gerek Hz. Peygamber devrinde gerekse ondan sonra uyumsuz bir davranışının bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Hız. Peygamber'den sonra çıkan müslümanlar arasındaki fitneye de katılmamıştır¹²⁸.

Ancak Ümmü Habibe, dayısının oğlu Hz. Osman muhasara edildiğinde, onun evine gelmiş, orada bulunan bir adam da onun başörtüsünü çekerek Ümmü Habibe'yi tanıtmaya, (fiziki) özelliklerini sıralamaya başlamış, Ümmü Habibe bu çirkin durum karşısında "Buna ne oluyor! Allah-elini koparsın ve mahrem yerini ortaya çıkarsın" dedikten sonra orada bulunan başka bir kişi Ümmü Habibe'nin başörtüsünü çeken kimsenin sağ kolunu kesmiştir. Kolu kesilinceye kaçmaya başlayan bu adam, sol eliyle (veya ağızıyla) izârını tutmaya çalışmış, ancak avret yeri de görünmüştür¹²⁹.

Daha sonra Hz. Osman şehid edilmiş, Ümmü Habibe, muhtemelen Muâviye'nin isteği üzerine Hz. Osman'ın içinde katledildiği elbiseleri ailesinden rica etmiş , onlar da Hz. Osman'ın kanlı gömleğini ve ona vermişlerdir. Ümmü Habibe de bunları Muâviye'ye göndermiştir¹³⁰.

Kardeşi Muâviye'nin isteği üzerine, Hz. Osman'ın kanlı gömleğini göndermesi, onun daha sonraki olayları arzu ve tasvib ettiği mânâsına alınamaz.

3. Dimeşk'i Ziyâreti

Onun Hz. Peygamber'den sonraki hayatında en önemli olaylardan, Dimeşk'i ziyâretidir. Ümmü Habibe, kardeşi Muâviye b. Ebi Süfyân'ı ziyâret için Dimeşk'e gitmiştir¹³¹.

128. M. Ali Kutub, *Ümmü Habibe*, s.101.

129. İbn Asâkir, *Târih*, VI,91.

130. Zehebi, *Siyer*, III,139. (Muâviye, Şam'da minbere çıkup kanlı gömleği halka göstererek onları kâtillerin bulunması ve cezalandırılması için yardımcı olmaya çağırıştır.)

Bu gidişinin yılı belli olmamakla beraber, Ümmü Habîbe'nin kabrinin Dimeşk'te olduğu görüşünde bulunanlara itimâden, bu seyâhatin ömrünün son yıllarında ve Muâviye'nin hilâfeti yıllarında olduğu söylenebilir.

4. Geçimi

Hiz. Peygamber Hayber gelirlerinden Ümmü Habîbe'ye seksen vesk hurma, yirmi vesk arpa vermiştir¹³². Bu gelir, Hiz. Peygamber'den sonra da aynen devam etmiştir.

D. VEFÂTI

Ümmü Habîbe, kardeşi Muâviye'nin hilâfeti devrinde ¹³³ yetmiş yaşındaki iken¹³⁴ h.44'de vefât etmiştir¹³⁵.

Onun h. 42¹³⁶, 49, 50¹³⁷ veya kardeşi Muâviye'den bir yıl önce h.59¹³⁸ da vefat ettiği şeklindeki farklı rivâyetlerden h.59 olarak verilen tarih şâz ve uzak bir görüş olarak kabul edilmiştir¹³⁹. Bu rivâyetler arasında h. 44'de vefât ettiği görüşü çoğunluk tarafından kabul edilmektedir.

Ümmü Habîbe, Medine'de vefât etmiştir¹⁴⁰. Kardeşini ziyâret için

131. İbn Asâkir, *Târîh*, VI,70; Zehebî, *Siyer*, II,220.

132. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,20.

133. Hâkim, *Müstedrek*, IV,23; Abdurrahman b. Muhammed, *Kitâbu'l-erbein*, s.45.

134. M. A. Kutub, *Ümmü Habîbe*, s.101.

135. Hâkim, *Müstedrek*, IV,23; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,306; İbn Asâkir, *Târîh*, VI,92; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VIII,116; Zehebî, *Siyer*, II,222; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,307; a. mlf. *Tehzib*, XII,419; a. mlf. *Takrîb*, II,598; Hazrecî, *Hülâsa*, s. 491; Fesevî, *Ma'rîfe*, III,318; Suyûtî, *Mesânid*, s.115; Abdurrahman b. Muhammed, *Kitâbu'l-erbein*, s.45.

136. İbn Asâkir, *Târîh*, VI,92; Zehebî, *Siyer*, II,222; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,397; a. mlf. *Tehzib*, XII,419; a. mlf. *Takrîb*, II,598.

137. İbn Hacer, *Takrîb*, II,598.

138. Hâkim, *Müstedrek*, IV,20; İbn Asâkir, *Târîh*, VI,73; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,307; a. mlf. *Tehzib*, XII,419.

139. Zehebî, *Siyer*, II,222; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,307.

Dımeşk'e gittiğinde vefât ettiği ve kabrinin de orada olduğu şeklindeki rivâyetler sahîh kabul edilmemiştir¹⁴¹.

Zehebî, Şam'daki "Bâbu's-sağîr Kabristanı'nda" bulunan mezarın Ümmü Seleme Esmâ bint Yezîd adlı bir hanıma ait olduğunu belirtmektedir¹⁴². Bu karışıklığın sebebi **Makberatü bâbî's-sağîr**'de Hz. Peygamber'in zevcelerinden birkaçının medfûn bulunması¹⁴³ olmalıdır.

Ayrıca Ümmü Habîbe'nin mezarının Medîne'de olduğuna dair bazı bilgiler ve belgeler bulunmaktadır. Hz. Ali'nin torunu Ali b. Hüseyin, dedesinin evindeki odasını kazdığında oradan "Bu, Remle bint Sahr'ın kabridir" yazılı bir taş çıkmış, Ali b. Hüseyin de taşı yerine koymuştur¹⁴⁴.

Ümmü Habîbe'nin ölüm döşeğindeyken Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'den helâllik istemesi olayı da bu iki hanımın birden Dımeşk'te olma ihtimalinin uzak olması sebebiyle, Ümmü Habîbe'nin vefât yerinin Medine olduğunu göstermektedir.

Ümmü Habîbe'nin helâllik istemesini Hz. Âişe şöyle anlatmaktadır: "Ümmü Habîbe, Hz. Âişe'yi çağırmış "Kumalar arasında olan bizim aramızda da olmuştur. Allah beni ve seni bu konuda olanlardan dolayı affetsin" demiştir. Hz. Âişe de "Allah beni ve seni affetsin, sıkıntılarını gidersin" deyince Ümmü Habîbe "Beni sevindirdin, Allah da seni sevindirsin" demiştir. Daha sonra Ümmü Seleme'yi çağırmış, ona da aynı sözleri söylemiştir¹⁴⁵.

Bir defa daha tekrar edelim ki bu rivâyet onun Medine'de vefât ettiğini hiçbir tereddüte mahal bırakmayacak şekilde göstermektedir.

140. İbn Hacer, *İsâbe*, IV-307; Suyûtî, *Mesânid*, s.115.

141. İbn Asâkir, *Târih*, VI,70; Zehebî, *Siyer*, II,220.

142. bk. *Siyer*, II,220.

143. R. Hartmann, "Şam", İA. XI,308.

144. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,306.

145. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,100; Hâkim, *Müstedrek*, IV,22,23; Zehebî, *Siyer*, II,223; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,306.

II. KİŞİLİĞİ

Müşrik Mekke toplumunda İslâmiyet'i ilk kabul edenlerden (sâbikûn) olan¹⁴⁶ Ümmü Habibe, müslüman olduktan sonra inancı uğrunda, babası ve diğer müşriklerin baskılarına katlanmış¹⁴⁷ ve Habeşistan'a hâmile olarak hicret etme cesâretini göstermiştir¹⁴⁸.

Habeşistan'da ilk kocası Ubeşdullah b. Cahş ile faal bir dönem geçirmiş, Câfer b. Ebî Tâlib'in yanında müslümanların önderliğini yapmıştır¹⁴⁹.

Güçlü bir imana sahip olan Ümmü Habibe, kocası hristiyan olunca, ondan etkilenip dinini değiştirmemiş¹⁵⁰. Habeşistan'da yalnız başına kalmayı göze almış, Mekke'nin reisi babası Ebû Süfyan'ın yanına dönmeyi düşünmemiştir.

Babası, Hudeybiye antlaşmasının uzatılmasını temin için Medine'ye geldiğinde, teklifini Hz. Peygamber'in kabul etmemesi üzerine kızı Ümmü

146. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115,315; İbn Hacer,*Tehzib*, XII,419.

147. M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s.28; Savvâf, *Zevcâtü'n-Nebiyy*, s.67,68.

148. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,97; İbn Asâkir, *Târih*, VI,77; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, S.28.

149. M. A. Kutub, *Ümmü Habibe*, s.36.

150. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,96; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,115;315.

Habîbe'nin yanına gitmiş, eve girdiğinde yatağa oturmak istemesi üzerine Ümmü Habîbe tam bu sırada yatağı toplayıp kaldırmış, babasının yatağa bile yaklaşmasını istememiştir¹⁵¹. Bunu gören babası "Kızım, yatağı mı benden esirgedin, beni mi yataktan?" demiş. Ümmü Habîbe de "O, Rasûlullah'ın yatağı, sen ise pis bir müşriksin" demiştir. Ebû Süfyân bunun üzerine "kızım, benden sonra sana hiç de iyi olmayan haller olmuş"¹⁵² deyince, Ümmü Habîbe, "bilakis bu hayırdır" diye cevap vermiş¹⁵³ ve babasını, İslâm dinine dâvet etmiştir. Ebû Süfyân bu teklifi kabul etmemiş ve kızının evinden ayrılmıştır¹⁵⁴.

Ümmü Habîbe Habeşistan'a göç ettiğinden beri görmediği¹⁵⁵ babasına böyle davranmakla müslüman olmanın gerçek şeref ve üstünlük olduğunu, Hz. Peygamber'e duyduğu sevgiyi, O'nun yatağına bile apayrı bir değer verdiğini¹⁵⁶, müslüman olmadıkça karşısındaki babası bile olsa müslümanlarla ilgili hiçbir meselede akrabasından yana olmayacağını göstermiştir. Çünkü Ümmü Habîbe, İslâm'ı akrabalık bağlarından ve sâir herşeyden ziyâde seviyordu¹⁵⁷.

Ayrıca Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'e savgisine, O'ndan söz ederken "sevgilim" dediğine işâret sayılabilecek bir hadîs senedî şöyledir :

« عن عنبسة بن أبي سفيان قال أخبرني اختي أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم أن حبيبها أبا القاسم صلى الله عليه وسلم أخبرها قال ما من ... »¹⁵⁸

Bundan başka, Ümmehâtü'l-mü'minin'in genellikle sahip oldukları ibâdet düşkünlüğü ve verâ meziyetlerine Ümmü Habîbe de sahipti¹⁵⁹. Akıllı, zeki ve fasîh konuşan bir hanım olan Ümmü Habîbe¹⁶⁰, bir veya iki meselede fetva veren (el-mukillûn mine'l-futyâ) sahâbe arasında yer almaktadır¹⁶¹.

151. Savvâf, *Zevcâtü'n-Nebiyy*, s.71.

152. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,99; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,116; Zehebi, *Siyer*, II,222-223; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,306.

153. Savvâf, *Zevcâtü'n-Nebiyy*, s.71.

154. İbn Asâkir, *Târih*, VI,99.

155. M. A. Kutub, *Ümmü Habîbe*, s.75.

156. Hz. Peygamber'in Ümmü Habîbe'nin evinde dayandığı bu serîr Muâviye'nin hilâfetine kadar kalmıştır. (bk. İbn Kuteybe, *Meârif*, s.136).

157. Hamîdullah, *Resûlullah Muhammed* (trc. Salih Tuğ), s.276.

158. Nesâî, *kıyâmu'l-leyl* 67/10.

159. İbn Kesir, *Bidâye*, VIII,28.

160. M. A. Kutub, *Ümmü Habîbe*, s.16.

161. İbn Kayyim, *İlâmu'l-muvakkîin*, I,13.

Tetkik ettiğimiz kaynaklarda Hz. Peygamber'le veya diğer hanımlarla ihtilafına rastlamadığımız Ümmü Habîbe, kadınlık gayretiyle iki gruba ayrılan ezvâc-ı mutahharâdan Ümmü Seleme'nin riyâsetini yaptığı grupta idi.¹⁶²

Vefâtı sırasında da insanlarla olan münâsebetlerine dikkat eden Ümmü Habîbe, yukarıda işâret ettiğimiz gibi Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'yi çağırarak helâllik istemiş¹⁶³, sorumluluklarını bilen bir müslüman olduğunu göstermiştir.

Ümmü Habîbe, Dâvûd b. Âsım b. Urve adlı kişinin ebesi (Dâvûd, daha sonra Ümmü Habîbe'nin kızıyla evlenmiştir) olmuştur¹⁶⁴. Buradan hareketle Ümmü Habîbe'nin başka kişilerin de ebesi olabileceği ihtimâlini düşünebiliriz.

Hadîşçilerin müşkil olduğuna işâret ettikleri¹⁶⁵ bir hadîse göre Ebû Süfyan, kızı Ümmü Habîbe'yi "Arab'ın en iyisi ve en güzeli"¹⁶⁶ olarak tavsîf etmiştir.

Öte yandan, İbn Asâkir'in rivâyet ettiği bir hadîse göre de Hz. Peygamber, Ümmü Habîbe'nin cennetlik olduğunu müjdelemiştir¹⁶⁷.

162.-K. Miras, *Tecrid Terc* VIII,22.

163. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 100; Zehebî, *Siyer*, II,223.

164. Ebû Dâvûd, *cenâiz* 32; Azimâbâdî, *Avnu'l-ma'bud*, VIII,432.

165. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VIII,116; Zehebî, *Siyer*, II,222; İbn Kesir, *Bidâye*, VIII,21; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,306.

166. Müslim, *fedâilü's-sahâbe* 168; Beyhakî, *Sünen*, VII,140.

167. bk. *Târih*, VI,90.

İKİNCİ BÖLÜM
ÜMMÜ HABİBE'NİN RİVÂYETLERİ
VE RÂVİLERİ

I. MÜSNED TERİMİNİN HADİS LİTERATÜRÜNDEKİ ANLAMLARI

Ümmü Habîbe'nin Rivâyetleri veya ilmi ifâdesiyle "Müsnedü Ümmi Habîbe" üzerinde gerçekleştirmeye gayret ettiğimiz tez çalışmamızın, metinler kısmına geçmeden; hadis ilminde *müsned* teriminin kullanıldığı farklı anlamlar hakkında kısa bir mâlumat vermeyi uygun bulduk.

1. "Müsned" bir hadis nev'idir. Görünürde muttasıl bir sened ile sahâbinin Rasûlulah(s.a.)'a ref ettiği haberlerdir.

Müsned terimi, sahâbe ile onlardan sonrakilerden rivâyet edilmiş haber (akvâl ve ef'âl) için kullanılmaz¹.

2. Hadislerin tedvinini tâkip eden yıllarda hadisler, ale'r-ricâl, ale'l-ebvâb gibi² iki genel tertip ile kitaplarda toplanmıştır. Bu eserlerden bir bölümü de "Müsned" adını taşırlar. Bu ad, kitabın te'lif sisteminin adıdır ve o sisteme sahip kitaplara aynı adın verilmesinden ileri gelmektedir. Çünkü bu sistemde hadisler konularına bakılmaksızın, sahâbi râvilerine göre ard arda sıralanırlar³.

Müellif, her sahâbiden rivâyet edilmiş sahih, hasen, zayıf hadisleri, ayrı ayrı ya alfabetik olarak sahâbe isimlerini, ya sahâbenin mensub olduğu

1 . A. Naim, *Tecrid Terc.* I, 129, 130. (Bu târif, mürsel-i celi gibi , senedinde açık inkita' bulunan haberleri kapsam dışı bırakmaktadır.)

2. Çakan, *Anahatlarıyla Hadis*, s.119.

3. Çakan, *Hadis Edebîyatı*, s.28.

kabilelerin isimlerini, yâhut sahâbenin İslâm'daki önceliklerini yâhut da şerâfetlerini gözeterek özel bir tertibe sokar ve kitabına Mûsneđ adını verir⁴.

Mûsnedlerde mevkuf, maktu' ve mürsel hadîse yer verilmez⁵.

Mûsnedlerin en mükemmeli ve en geniş Ahmed b. Hanbel'in Mûsned'idir. Bu Mûsned'de kütüb-ı sitte'de bulunmayan birçok sahîh hadîs vardır⁶.

3. Mûsned terimi, hadîsin mevsûkiyet ve sıhhat derecesini ifâde etmek için kullanılır. Buna göre, eserin tasnif sistemi göz önünde bulundurulmaksızın, hadîs metinlerinin senedleriyle yer aldığı hadîs kitaplarına "mûsned" denilir⁷.

Nitekim Buhârî, konularına göre tertip ettiği Sahîh'ine, "el-Câmiu'l-mûsnedu's-sahihu'l-muhtasar min umûri Rasûlillah ve sünenihi ve eyyâmih" adını vermiştir. Dârimî'nin de Sünen'ine el-Mûsned adını vermesi bu mânâda bir isimlendirmedir⁸.

4. Her sahâbinin rivâyetini kendi arasında fıkıh bâblarına göre tertip ederek meydana getirilmiş mûsned-musannef karışımı mûsnedler de vardır ve bunun örneklerinden biri bugün elimizde bulunmayan Bakıy b. Mahled (276/889)'in Mûsned'idir⁹.

5. Mûsned teriminin sözlük anlamında kullanılmasıyla meydana getirilen eserler de vardır ki bunların Mûsned eserlerle bir ilgisi yoktur. Sadece izâfe edildikleri hadîs kitaplarının senedlisi anlamına gelmektedirler. Müellif, senedlerini hazfederek hadîsleri eserinde toplar, sonradan kendisi veya bir başkası, o hadîslerin kuvvet ve za'f derecelerini göstermek için isnadlarını yazarsa bu nev'i eserler meydana gelmiş olur. Meselâ, Kuzâî'nin "Mûsnedü's-Şihâb"ı yine aynı muhaddis tarafından tasnif edilen "Şihâbu'l-

4. A. Naim, *Tecrid Terc* I, 131; Çakan, *Hadîs Usûlü*, s. 71.

5. Yardım, *Hadîs*, II, 64.

6. S. Sâlih, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları* (trc. M. Y. Kandemir) s. 100; Çakan, *Hadîs Usûlü*, s. 71.

7. Yardım, *Hadîs* II, 60.

8. A. Naim, *Tecrid Terc* I, 265-266.

9. A. Naim, *Tecrid Terc* I, 131.

Ahbâr" adlı senedsiz hadis kitabının senedlendirilmiştir¹⁰.

6. Bazı imamlara atfedilen ve onlar tarafından rivâyet edilen hadisleri toplayan bazı Mûsned eserler de vardır ki bunlar daha sonraları başka müellifler tarafından meydana getirilmişlerdir. Meselâ, Ebû Hanîfe'nin Mûsned'i, Ebu'l-Müeyyed b. Mahmud el-Harizmî tarafından te'lif edilmiştir¹¹.

7. Bir sahâbî grubunun veya bir tek sahâbînin rivâyet ettiği hadislerle tahsis edilmiş mûsnedler de vardır. Taberânî'nin "Mûsnedü Ebî Hüreyre"sı gibi¹².

Bizim çalışma konumuz da bu tür bir **mûsned** durumundadır.

10. A. Naim, *Tecrid Terc.* I, 132; Yardım, *Hadis* II, 68.

11. Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 318.

12. Yardım, *Hadis* II, 68.

II. ÜMMÜ HABİBE'NİN RİVÂYETLERİ

Bu bölümde "Ümmü Habîbe'nin Rivâyetleri"ni tek tek değerlendirecek, ilmî ifâdesiyle tahrir ve tahkikini yapacak, kaynaklara intikâli ve önemi üzerinde bazı tesbitlerde bulanacağız.

Ancak hemen işaret edelim ki"Ümmü Habîbe'nin Rivâyetleri" ifâdesiyle onun, sâdece ve doğrudan Rasûlullah'tan naklettiklerini kastediyoruz.¹ Kaynaklar, böyle bir ayırma gitmeksizin, onun 65 hadis rivâyet ettiğini kaydetmektedirler. Ancak bilindiği gibi bu rakam Bakıy b. Mahled'in **Müsned**'inden tesbit edilmiştir². Bize ulaşmamış olması yanında, onun, müsned-musannef karışımı bir tertibe sahip bulunması , rivâyet sayısının olduğundan fazla gözükmesi için önemli bir âamildir. Biz bu gerçeği gözönünde bulundurarak onun rivâyetlerini tesbite çalıştık.

Çalışmamızdaki ilk 46 hadisın metnini Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden aynen aldık. Ümmü Habîbe'nin rivâyetlerinin tamamını toplamağa gayret etmekle de çalışma çerçevemizi **Müsned**'in dışına taşırdık.**Müsned** dışındaki hadisleri, yer aldıkları kaynakların sıhhat

1. Ümmü Habîbe ile Hz. Peygamber'in muhâverelerini ihtivâ eden başka sahâbilerin rivâyetlerini çalışmamıza almadık.(bk. Ümmü Habîbe'nin Duası <Ahmed b. Hanbel, I,390; Müslim,kader 32,33>, Habeşistan'daki gözlemleri <Ahmed b. Hanbel, VI,51; Buhârî, salât 48; Müslim, mesâcid, 16-17> gibi.)

2. Ömerî, Bakıy b. Mahled, s.84.

durumunu dikkate alarak tercihlerde bulunduk, tahrîc ve tahkîk ettik.

Ahmed b. Hanbel'in **Müsned**'i dışından tesbit ettiğimiz hadislerde sened değil, metin değişikliğini esas aldık. Her değişik metni yeni bir hadis saydık. Neticede 57 rakamına ulaştık.³ Şimdi bu hadislerin Tahrîc ve Tahkîk'ine geçebiliriz :

A. TAHRÎC VE TAHKÎK

Hadislerin tahririnde tahrir'e esas aldığımız Ahmed b. Hanbel'in Müsned'in ilk kaynak olarak verdik. Sonraki kaynakları, kronolojik olarak sıraladık. Sadece, basımı henüz tamamlanmamış olan Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-evsat*'ı için *Mecmeu'z-zevâid*'den yer gösterdik.

Tahkîk'te de her râvî hakkında bilgi vermeye ve metne ait önemli farkları göstermeye gayret ettik.

3. Sened değişikliğini dikkate alsaydık, bu rakam 150'yi bulurdu. Ayrıca Ümmü Habîbe'den rivâyet edilen ancak metnini bulamadığımız birkaç konudaki hadise de burada işaret etmek istiyoruz :

1. Memsûha (mesha uğrayanlar) hakkındaki hadisi. (bk. İbn Kuteybe, *Hadîs Mûdâfaası* <trc. H. Kırbaçoğlu>, s.391.)

2. كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي المغرب إذا غربت الشمس و تراءت بالحجاب
Tirmizî, *salât* 8.

3. من صلى عليه ثلاثة صفوف فقد أوجب

Tirmizî, *cenâiz* 40.

4. أن الله حرم من الرضاع ما حرم من النسب

Tirmizî, *rada'* 1.

Tirmizî, her üç hadisten sonra "Bu konuda Ümmü Habibe hadisi var" demektedir. Ancak şârih Mubârekfûri de her üç hadis için hangi musannifin tahrir ettiği araştırılsın" demek sûretiyle kendisinin bunları bulamadığını belirtmektedir. (bk. *Tuhfe*, I,503; IV,113; IV,303)

١ - حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا أبو كامل³ ثنا حماد يعني ابن سلمة⁴ عن يحيى بن أبي اسحق⁵ عن سليمان بن يسار⁶ :

" أن عمر بن الخطاب وجد ريح طيب بذي الحليفة⁷ فقال من هذه الريح فقال معاوية منى يا أمير المؤمنين فقال منك لعمرى⁸ فقال⁹ طيبثنى أم حبيبة¹⁰ و زعمت أنها طيبت رسول الله صلى الله عليه و سلم عند احرامه فقال إذهب فأفسيّم عليها لما غسلته فرجع إليها ففسلته "

TAHRÎC

Ahmed b. Hanbel , VI,325; Muvatta, hac 19.

TAHKÎK

Sened:

1. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v.290) : Sika, sebt ve sadûk olarak tavsif edilen Abdullah; babası Ahmed b. Hanbel'in Mûsned'inin râvisidir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,7; Zehebî, Siyer, XIII,516. İbn Hacer, Tehzîb, V,141.)
2. Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel (v.241) : Mûsned müellifi. Kendisi hakkında sika, sebt, sadûk, kesîru'l-hadis gibi birçok ta'dil ifâdesi kullanılmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,354; Buhârî, Târih, II,6; Zehebî, Siyer, XI,177.)
3. Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin b. Talha el-Cahderî (v.237) : Mutkin,sika, hadiste basiretli olarak bilinmektedir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, VII,71; Zehebî, Siyer, XI,111; İbn Hacer, Tehzîb, VIII,290.)
4. Hammad b. Seleme b. Dînar el-Basrî (v.167) :Sika, kesîru'l-hadis, ahsenu'l-hadis, sadûk, huccet, "zamanınızda ondan esbet olan yoktur" lafızları onu ta'dil için söylenmiş sözlerden bazılarıdır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,282; İbn Ebî Hâtim, Cerh, III,140; Zehebî, Siyer, VII,444; İbn Hacer, Tehzîb, III,11.)
5. Yahya b. Ebî İshak el-Hünâî (v.?) : Tâblîn'den sayılır. (bk. Zehebî, Mizân, IV,361; İbn Hacer, Tehzîb, XI,178.)
6. Süleyman b. Yesâr el-Hilâlî (v.107) : Hz. Meymûne'nin kölesidir. Sika, me'mun ve kesîru'l-hadistir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,174; İbn Ebî Hâtim, Cerh, IV,148; Zehebî, Siyer, IV,444; İbn Hacer, Tehzîb, IV,228.)

Metin :

7. Muvatta'da : " و هو بالشجرة " şeklindedir .
8. Muvatta'da : " لعمر الله " şeklindedir .
9. Muvatta'da : " معاوية " ilavesiyle geçmektedir.
10. Muvatta'da : Hadisin bundan sonraki kısmı şöyledir : " فقال عمر عزمت عليك لترجعن ففسلته "

٢ - حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا محمد بن سلمة³ عن ابن اسحق⁴ عن يزيد بن أبي حبيب⁵ عن سُوَيْد بن قيس⁶ عن معاوية بن خُذَيْج⁷ عن معاوية⁸ قال قلت⁹ لام حبيبة زوج النبي صلى الله عليه و سلم :

• أ كان رسول الله صلى الله عليه و سلم يصلى فى الثوب الذى ينام¹⁰ معك فيه قالت نعم ما لم ير فيه أذى¹¹ .

TAHRİC

Ahmed b. Hanbel VI,325; 427; Dârimî, salât 102/1-2; İbn Mâce, tahâre83; Ebû Dâvûd, tahâre 131; Nesâî, tahâre 185; İbn Huzeyme, Sahîh, I,381; İbn Hibban, Sahîh, IV,37; Taberânî, Mu'cem, XXIII, 220,221, Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, II,49.

TAHKİK

Sened :

1 bk. 1 nolu hadis.

2 bk. 1 nolu hadis.

3. Muhammed b. Seleme el-Harrânî (v.191) : Sika ve sadûktur.(bk. İbn Sa'd, Tabâkât, VII,485; Buhârî, Târih, I,107; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VII,276; Zehebî, Siyer, IX,49; İbn Hacer, Tehzib, IX,193.)

4. Muhammed b. İshak b. Yesâr b. Hıyâr (v.151) : Tâbiîn'dendir. Sika, hasenû'l-hadis, hıfz konusunda muhaddislerin emiri. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,321; Buhârî, Târih, I,40; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VII,191; İbn Hacer, Tehzib, IX,38.

5. Yezid b. Ebî Habib (v.128) : Tâbiîn'in gençlerindendir. Sika olarak bilinmektedir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, II,226; Zehebî, Siyer, VI,31.)

6. Suveyd b. Kays et-Tucibî (v.?) : Sikadır. (bk. Zehebî, Mizân, II,253; İbn Hacer, Tehzib, IV,279; Safedî, Vâfi, XVI,51.)

7. Muâviye b. Hudeyc b. Cefne b. Kuteyra (v.52) : Sahâbîdir. Hudeyc kelimesi 50'no'lu hadiste "ح" ile 38 no'lu hadiste "ع" ile yazılmaktadır. Kaynakların ekseriyetinde de bu kelime "ح" ile "ع" ile yazılmaktadır (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, VIII,377; İbnü'l-EsirÜsdü'l-gâbe, V,206; Zehebî, Siyer, III,37; İbn Hacer, Tehzib, X,203.)

8. Muâviye b. Ebî Süfyan : "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verilmiştir.

Metin:

9 .Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Nesâî 'de bu kısım : " انه سال ام حبيبة " şeklindedir. İbn Huzeyme'de ise : " سالت ام حبيبة " olarak geçmektedir.

Mecmeu'z-zevâid'de şu izahladır : " دخلت على ام حبيبة زوج النبي صلى الله عليه و سلم فرأيت "

" النبي يصلي في ثوب واحد "

10. Bu kısım, Dârimî, salât 102/1'de : " بضاجك "

Dârimî, salât 102/2 ; Ebû Dâvûd ; İbn Huzeyme ve İbn Hibban'da : " يجمعها فيه "

İbn Mâce ve Nesâî 'de : " يجمع فيه " şeklindedir.

11. Mecmeu'z-zevâid 'de hadisın bundan sonraki kısmı şöyledir : " و هو الذي كان فيه ما كان "

" تعني الجماع "

٣ - حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا زيد بن الحُبَاب^٣ قال ثنا معاوية بن صالح^٤ قال ثنا حمزة بن حَبِيب^٥ أن محمد بن أبي سفيان الثقفي^٦ حدثه أنه سمع أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم تقول :
" رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يصلي و علىّ و عليه ثوب واحد فيه كان ما كان "

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,325.(Hadisin tahriri için bk. 2 no'lu hadis)

TAHKİK:

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Zeyd b. el-Hubbâb b. er-Reyyân et-Temimî el-Ukaylî (v.203) : **Hakkında sika, sâlihu'l-hadîs, lâ be'se bih ve sadûk-sâlih** terimleri kullanılmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI,402; Buhârî, Târih, II,358; Zehebi, Siyer, IX,393; İbn Hacer, Tehzib, III,402.)

4. Muâviye b. Sâlih b. Hudeyr b. Saïd el-Hadramî (v.172) : Endülûs kâdisı. Sika, sadûk, kesîru'l-hadîs, leyyin tanımlamalarının yanında, onun muhteccun bih olmadığı da söylenilmektedir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, VIII,383; Zehebi, Mizân, IV-135; İbn Hacer, Tehzib, X,209.)

5. Hamza b. Habîb b. Umâre b. İsmâil et-Teymî (v.156) : Sika, sadûk, **leyse bihi be's, seyyiu'l-hıfz** olarak bilinmektedir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI,385; Buhârî, Târih, II,48; Zehebi, Siyer, VII,90; İbn Hacer, Tehzib, III,27.)

6. Muhammed b. Ebî Süfyân b. Alâî b. Cârîye es-Sekâfî ed-Dimeşki (v.?) : Makbûl'dür. (bk. Buhârî, Târih, I,103; İclî, Ma'rife, II,239 dn.1601; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VII,275; İbn Hacer, Tehzib, IX,192.)

٤ - حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا محمد بن جعفر^٣ ثنا شعبة^٤ عن منصور^٥ عن أبي الضحى^٦
عن شُتَيْر بن شُكْل^٧ عن أم حبيبة :

” ان رسول الله صلى الله عليه و سلم كان يَمُوتُ و هو صائم

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,325; Taberânî, Mu'cem, XXIII,245.

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Muhammed b. Ca'fer el-Huzeli el-Basrî (v.193) : Çunder diye tanınır. Sika ve sadûktur. (bk. İbn Ebi Hâtim, Cerh, VII,221; Zehebî, Mizân, III,502; Siyer, IX,98; İbn Hacer, Tehzib, IX,96.)

4. Şu'be b. el-Haccâc b. el-Verd el-Ezdî (v.160) : Hadîste emîru'l-mü'minin'dir. (bk. İbn Ebi Hâtim, Cerh, I,126; Zehebî, Siyer, VII,202; İbn Hacer, Tehzib, IV,338.)

5. Mansûr b. el-Mu'temir b. Abdillâh b. Rabîa (v.132) : Esbetu'n-nâs, sika, sebt ve hâfız olarak tanımlanmaktadır. (bk. Buhârî, Târih, VII,346; Zehebî, Siyer, V,402; İbn Hacer, Tehzib, X,312.)

6. Müslim b. Subayh el-Kureşî el-Kûfî (v.100) : Tâbîi'dir. Sika, huccet ve kesîru'l-hadis olarak bilinmektedir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI,288; Zehebî, Siyer, V,71; İbn Hacer, Tehzib, X,132.)

7. Ebû İsa Şuteyr b. Şekl b. Humeyd el-Absî el-Kûfî (v.?): Câhiliye devrini idrâk ettiği rivâyet edilmiştir. Sika ve kalîlu'l-hadistir. (İclî, Ma'rife, I,450; İbnu'l-Esir, Üsdü'l-gâbe, II,505; İbn Hacer, Tehzib, IV,310.)

• - حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا يعقوب³ ثنا أبي⁴ عن ابن إسحق⁵ قال حدثني محمد بن طلحة بن يزيد بن زكاة⁶ عن سالم بن عبد الله بن عمر⁷ عن أبي الجراح مولى أم حبيبة⁸ عن أم حبيبة أنها حدثته قالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول :

" لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة كما يتوضئون " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,325.(Tirmizî, tahâre 18 : Tirmizî, bu bâbta Ümmü Habibe'den de rivâyetin olduğunu belirtiyor. Bu hadis olması muhtemeldir.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Ya'kub b. İbrâhim b. Sa'd b. İbrâhim (v. 208) : Kendisi hakkında sika, sadûk ve me'mûn terimleri kullanılmıştır. (bk.Buhârî, Târih, VIII,396; Zehebî, Siyer, IX,49; İbn Hacer, Tehzib, XI,380.)

4. İbrâhim b. Sa'd b. İbrâhim (v.183) : Sika vehuccettir. (bk. Buhârî, Târih, I,288; Zehebî, Siyer, VIII,304; İbn Hacer, Tehzib, I,121.)

5. bk. 2 no'lu hadis.

6. Muhammed b. Talha b. Yezîd b. Rukâne b. Abdi Yezîd (v.111) : Cerh vâ'dil açısından hakkında bir değerlendirme tesbit edemedik. (bk. Buhârî, Târih, I,120; İbn Hacer, Tehzib, IX,239.)

7. Sâlim b. Abdillâh b. Ömer el-Hattâb (v.106) : Tâbiîn'dendir. Sika, kesîru'l-hadis olarak tavsîf edilir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,195; Zehebî, Siyer,IV,457; İbn Hacer, Tehzib, III,436.)

8. Ebu'l-Cerrâh : "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verilmiştir.

٦ - حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا روح³ قال ثنا الأوزاعي⁴ عن حسان بن عطية⁵ قال لما نزل بعتبة بن أبي سفيان⁶ الموت إشتد جزعه فقبل له ما هذا الجزع⁷ قال إني سمعت أم حبيبة يعني أخته تقول قال رسول الله⁸ صلى الله عليه وسلم :

• من صلى⁹ أربعاً¹⁰ قبل الظهر¹¹ و أربعاً بعدها¹² حرم الله عليه¹³ على النار¹⁴ فما تركتهن منذ سمعتهن¹⁵ .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,325

Abdurrezzak b. Hemmâm, Musannef, III,69; İbn Mâce, ikâme 108; Ebû Dâvûd, tâtavvü' 7; Tirmizî, salât 189,200 (Tirmizî, salât 198'de Bu bâbta Ümmü Habibe'nin de rivâyeti olduğunu belirtiyor. Bu hadîs olması muhtemeldir.); Nesâî, kıyâmu'l-leyl 66,67; İbn Huzeyme, Sahîh, II, 206 hds. no : 1191,1192; Taberânî, Mu'cem, XXIII,232,233; Hâkim, Müstedrek, I,312.

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadîs.

2. bk. 1 no'lu hadîs.

3. Ravh b. Ubâde (v.205) : Hakkında sika, sadûk ve leyse bi'l-kavî ifâdeleri kullanılmıştır. (bk. Zehebî, Mizân, II,58; Tezkire, I,349.)

4. Abdurrahman b. Amr b. Yuhmed (v.157) : Fakih'tir. Sika, me'mûn vsadûk olarak bilinir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,488; Zehebî, Siyer, VII,107 İbn Hacer, Tehzib, VI,238-242.)

5. Hassân b. Atiyye (v.130) : Tâbiîn'dendir. Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn sika olduğunu belirtmektedirler. Ancak Yahya, "kaderî" olduğunu da ilâve etmektedir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, III, 236; Zehebî, Siyer, V,466; Mizân, I,479.)

6. Utbe b. Ebî Süfyan Sahr b. Harb (v.44) : Ümmü Habibe'nin kardeşidir (bk. İbnü'l-Esir, Üsdü'l-gâbe, III,560.)

Metin :

7. İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, salât 200/2-3'de bu izah geçmiyor. Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/9 : "... لما نزل بعنبة جعل يتضرع فقبل له فقال ا ما اتي ... " (Bu hadîsi Anbes'e'nin de rivâyet ettiğine dâir bk. 14. ve 37. hadîsler.) Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/13'de : "... لما نزل به الموت اخذه امر شديد ... " şeklindedir.

8. Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/10'de : " ان حبيبها لها القاسم صلى الله عليه وسلم " ifâdesiyle geçmektedir.

9. Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/10 : " ما من عبد مؤمن " şeklinde yer almaktadır.

Ebû Dâvûd; Tirmizî salât 200/3; Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/13; İbn Huzeyme ve Müstedrek'te : Bu kısım " حافظ " olarak geçmektedir.

Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/12 : " من ركب " şeklindedir.

10. Müstedrek : " علي أربع ركعات " olarak geçmektedir.

11. İbn Huzeyme, II,206 hds. no= 1191 : " صلاة الهجير " ifâdesiyle yer almaktadır.

12. Tirmizî, salât 189/2; Nesâî, kıyâmu'l-leyl 66/7,8,9,10 : Hadîsin " من صلى أربعاً قبل الظهر " kısmı bu bâblardaki rivâyetlerde yer almaktadır. Ancak günde on iki rek'at nafile kılınması ziyâdesiyle.

13. Taberânî 'de : " جسده " şeklindedir.

14. Bu kısım, Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/10 'de : " فتنس وجهه النار ابدان شاء الله " ;

Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/14'de : " لم تنس النار " ;

İbn Huzeyme'de ise " جهنم " kelimesiyle geçmektedir.

15. İbn Mâce; Ebû Dâvûd; Tirmizî, salât 200/2,3 ve Nesâî, kıyâmu'l-leyl 67/10,11,12,13,14'de bu kısım yer almamaktadır.

٧ - حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا عبد الرزاق³ ثنا مالك⁴ عن عبد الله بن بكر⁵ عن حميد بن نافع⁶ أن زينب بنت أبي سلمة⁷ أخبرتها أنها دخلت على أم حبيبة بنت أبي سفيان⁸ فقالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول⁹ :

• لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تحد على ميت¹⁰ فوق ثلاث ليل¹¹ إلا على زوج أربعة أشهر وعشرا¹² .
قال أبو عبد الرحمن قال أبي حميد بن نافع أبو أفلح وهو حميد صغيراء .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,325.

Muvatta, talāk 101; Tayālisī, Mūsneḍ, s.222; Abdurrezzāk b.Hemmām, Musannef, VII,47-48-49; Humeydī, Mūsneḍ,I,146; Dārimī, talāk 12; Buhārī, cenāiz 31; talāk 46,47,50; Mūsliḡ, talāk 58,59,61,62; İbn Māce,talāk 34; Ebū Dāvūd, talāk 43; Tirmizī, talāk 18; Nesāī, talāk 55,59,63,67; İbn Hıbbān, Sahih, VI,252,Taberānī, Mu'cem, XXII,226-228; Deylemī, Firdeus, V,112.

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Abdurrezzāk b. Hemmām b. Nāfi es-San'ānī (v.211) : "Musannef'in müellifi. Kendisi hakkında sika, sebt gibi ta'dil lafızları kullanılmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakāt, V,548; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VI,38; Zehebî, Siyer, IX,563.)

4. Ebū Abdillāh Mālik b. Enes b. Mālik (v.179) : "Muvatta" müellifi. Huccetu'l-ümme şeklinde tanımlanan İmām Mālik'in sikaliği konusunda bir şüphe yoktur. (bk. Zehebî, Tezkire, I,207-213; a. mlf. Siyer, VIII,48; İbn Hacer, Tehzib, X,5.)

5. Bu şahsın Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm (v.135) olması kuvvetle muhtemeldir. Sika ve kesiru'l-hadis olarak tanımlanan Abdullah b. Ebî Bekr Tābiin'dendir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,17; Zehebî, Siyer, V,314; İbn Hacer, Tehzib, V,164.)

6. Ebū Eflāh Humeyd b. Nāfi' el-Ensāri (v.?) : Hakkında bir değerlendirme tesbit edemedik. (bk. İbn Hacer, Tehzib, III,50.)

7. Zeyneb bnt. Ebi Seleme : "Rāviler" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

Metin :

8. Muvatta', Abdurrezzāk b. Hemmām, Buhārī, talāk 46; Mūsliḡ, talāk 58,59,62; Ebū Dāvūd; Tirmizī; Nesāī, talāk 63; İbn Hıbbān'da : "عين توفي ابرها ابو سفيان بن حرب قدعت :"

ام حبيبة بطيب فيه صفة خلق او غيره قدعت به جارية ثم مسحت بعارضتها ثم قالت والله ما لي بالطيب من كسımı " فيه صفة و خلق " : talāk 63'de : "عين توفي ابرها ابو سفيان بن حرب قدعت :"

؛ "ثم مسحت به بطنها " : "ان حميما توفي قدعت بصفة فجعلت تمسح بها و تقول ..."

Tayālisī de : "ان حميما توفي قدعت بصفة فجعلت تمسح بها و تقول ..."

Dārimī 'de : "ان حميما توفي قدعت بصفة فجعلت تمسح بها و قالت انما افعل هذا لان النبي ..."

Humeydī, Buhārī, cenāiz 31/2; talāk 50/2 حبيبة ام حبيبة " لما جاء نعي أبي سفيان من الشام دعيت ام حبيبة "

رضي الله عنها بصفة في اليوم الثالث فمسحت عارضتها و ذرعها و قالت اني كنت عن هذا لفنية لولا اني سمعت

farklarıyla yer almaktadır. "...

9. Nesāī, talāk 59'da : "علي هذا المنبر " ilâvesiyledir.

10. Abdurrezzāk b. Hemmām'da : "علي مالك " kelimeleriyledir.

Buhārī, talāk 47'de : "علي ميت " kısmı yoktur.

11. Buhārī, talāk 47 ve Deylemī 'de : "امام " kelimesiyle geçmektedir.

12. Mūsliḡ, talāk 61; İbn Māce ve Nesāī, talāk 55,67 : "عشرا " kısmı, bir kadının, gözlerinden rahatsız olmaması için kocası ölen kızına sürme çekmeyi istemesiyle ilgili hadiste de geçmektedir.

٨ - حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا محمد بن جعفر^٣ قال حدثنا شعبة^٤ و حجاج^٥ قال حدثني شعبة عن حميد بن نافع^٦ قال سمعت زينب بنت أم سلمة^٧ قالت توفي حميم لام حبيبة فدعت بصفرة فمسحت بذراعها وقالت إنما أصنع هذا لشيء سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم (وقال حجاج لان رسول الله صلى الله عليه وسلم) قال: " لا يحل لامرأة مسلمة تؤمن بالله و اليوم الآخر أن تحب فوق ثلاث إلا على زوجها أربعة أشهر و عشرة " .
و حدثته زينب عن أمها عن زينب زوج النبي صلى الله عليه وسلم أو عن امرأة من بعض أزواج النبي صلى الله عليه وسلم .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel, VI,326.(Hadisin tahrîci için bk. 7 no'lu hadis.)

TAHKÎK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. 4 no'lu hadis.

4. bk. 4 no'lu hadis.

5. Haccâc b. Ertât b. Sevr b. Hübeyre (v.149) : Hakkında sadûk, leyse bi'l-kavî ve müdellis terimleri kullanılmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI,359; İbn EbiHâtim, Cerh, III,154; Zehebî, Siyer, VII,68.)

6. bk. 7 no'lu hadis.

7. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

- ٩ - حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا محمد بن جعفر³ قال ثنا شعبة⁴ عن أبي بشر⁵ عن أبي المليح⁶ عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه وسلم⁷ :
 " انه كان إذا سمع المؤذن يؤذن⁸ قال كما يقول⁹ حتى يسكت¹⁰ .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,326;

Abdurrezzâk b. Hemmâm, Musannef, I,481; İbn Mâcezan 4; İbn Huzeyme, Sahih, I,215; Taberânî, Mu'cem, XXIII, 229; Hâkim Müstedrek, I,204. (Tirmizî, salât 40 : Tirmizî, bu bâbta Ümmü Habîbe'nin de rivâyeti olduğunu belirtiyor ki bu hadis olması muhtemeldir.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 4 no'lu hadis.
4. bk. 4 no'lu hadis.
5. Ca'fer b. Ebî Vahşiyye İyâs el-Yeşkûrî (v.125) : Sıkadır. (bk. Buhârî, TârihII,186; İbn Ebî Hâtîm, Cerh, II,473; Zehebî, Siyer, V,465.)
6. Âmir b. Üsâme b. Umeyr b. Ukayşirel-Huzelî el-Kûfî (v.112) : Sika, sebt ve kesîru'l-hadis olarak ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,219; Buhârî, Târih, VI,449; İbn Ebî Hâtîm, Cerh, VI,319; Zehebî, Siyer, V,94; İbn Hacer, Tehzib, XII,246.)

Metin :

7. Hadis, İbn Mâce'de: " انها سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول اذا كان عندها في يومها و ليلتها "

İbn Huzeyme'de : ... " كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا كان عندها في يومها فسمع " olarak başlamaktadır.

8. Taberânî ve Hâkim'de bu kelime yer almıyor. İbn Huzeyme'de ise hadisin bundan önceki kısmı yer almıyor.

9. İbn Huzeyme'de " المؤذن " ilâvesi bulunmaktadır.

10. İbn Huzeyme'de " يفرغ " şeklinde geçmektedir.

Abdurrezzâk b. Hemmâm ve Taberânî'de hadisin bundan sonraki kısmı,

" فلما قال حي علي الصلاة نهض رسول الله صلى الله عليه وسلم الي الصلاة " ilâvesiyle tamamlanmaktadır.

- ۱- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا بهز³ قال ثنا حماد بن زيد⁴ قال ثنا عاصم بن بهدلة⁵ عن أبي صالح⁶ أن أم حبيبة حدثت⁷ عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال :
 "من⁸ صلى⁹ في يوم¹⁰ ثنتي عشرة ركعة¹¹ بنى الله له أو بني له بيت في الجنة¹² ."

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,326; Tayâlisî, Mûsned, s.222; Abdurrezzâk b. Hemmâm, Musannef, III,75; Dârimî, salât 144; Müslim, mûsâfirin 101,102,103; İbn Mâce, ikâme 100; Ebû Dâvûd, tatavvu' 1; Tirmizî, salât 189; Nesâî, kıyâmu'l-leyl 66,67; İbn Huzeyme, Sahih, II,202, 205; Ebû Avâne, Mûsned, II,261; İbrHıbbân, Sahih, IV,76; Taberânî, Mu'cem, XXIII,229-232; Evsat, I,35; Hâkim, Müstedrek, I,311-312.

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. Behz b. Esed el-Ammî (v.197) : Hadis mûnekkidleri tarafından sika, kesiru'l-hadis ve hüccet terimleriyle ta'dil edilmiştir. (bk. Buhârî, Târih, II,143; Zehebî, SiyerIX,192; İbn Hacer, Tehzib, I,497.)
4. Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî (v.179) : Sika ve mutkin'dir. (bk. Buhârî, Târih, II,24; İbn Hacer, Tehzib, III,9.)
5. Âsım b. Behdele (v.128) : Sika,sadûk, leyse bihi be's, seyyiu'l-hıfz ve kesiru'l-hata olarak vasıflandırılmıştır. (bk. Zehebî, Mizân, II,357; İbn Hacer, Tehzib, V,38.)
6. Zekvân b. Abdillâh es-Semmân (v.101) : Hz. Cüveyriye'nin kölesidir. Sika-sika, sâlihu'l-hadis, yuhteccu bi hadisihi terimleriyle ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Sa'd, tabakât, V,301; Buhârî, Târih, II,238; İbn Ebî hâtim, Cerh, III,450; ZehebîSiyer, V,36; a. mlf. Tezkire, I,89; İbn Hacer, Tehzib, III,219.)

Metin :

7. Müslim, mûsâfirin, 101'de: "قال حدثني عتبة بن أبي سفيان في مرضه الذي مات فيه بحديث يتسار إليه قال سمعت أم حبيبة ..."
- Nesâî, kıyâmu'l-leyl 66'da: "قال ابن جريج قلت لعطاء بلغني أنك تركت قبل الجمعة اثنتي عشرة ركعة ما : Nesâî, kıyâmu'l-leyl 66/7'de: "بلغني في ذلك قال أخبرني أن أم حبيبة حدثت عتبة بن أبي سفيان ..."
- Nisâî, kıyâmu'l-leyl 66/7'de: "يعلي بن أمية قال قدمت الطائف فدخلت علي عتبة بن أبي سفيان وهو : بالموت فرايت منه جزءا فقلت أنك علي خير ..."
8. Dârimî ve Müslim, mûsâfirin 103'de: "Ebû Avâne'de: "ما من مسلم" ifâdeleriyle başlamaktadır. İbn Hibbân'da ise "ما من رجل"
9. Nesâî, kıyâmu'l-leyl 66/3'de: "ركعة" fiiliyle geçmektedir.
10. Tayâlisî, Müslim, mûsâfirin 101; İbn Mâce; Tirmizî, salât 189; Nesâîkıyâmu'l-leyl 66/3-4-9; 67/1-2-3'de: "في يوم وليلة" Dârimî; Müslim, mûsâfirin 103; Ebû Avâne'de: "كل يوم" şeklindedir. İbn Hibbân'da ise bu kısım yer almamaktadır.
11. Tayâlisî ve Nesâî, kıyâmu'l-leyl 66/3, 4, 10; 67/2, 3, 5'de: "سوي المكتوبة" Dârimî; Müslim, mûsâfirin 102, 103; Ebû Dâvûd; İbn Huzeyme ve Ebû Avâne'de: "تطوعا غير" ifâdeleriyle "سجدة تطوعا" ise "سجدة" Müstedrek'te ise "سجدة" Müslim, mûsâfirin 102'de: "الفريضة" yer almaktadır. Tirmizî; Nesâî, kıyâmu'l-leyl 66/8, 9, 10: "أربعاً قبل الظهر وركعتين بعدها و: أربع ركعات قبل الظهر وركعتين قبل العصر وركعتين بعد المغرب وركعتين بعد العشاء وركعتين قبل الفجر صلاة الغداة" izâhiyla rivâyet olunmuştur. İbn Hibbân'daki rivâyette rek'atları saydığımızda rek'at sayısının on olduğu görülmektedir. Metin şu şekildedir: بعد: أربع ركعات قبل الظهر وركعتين قبل العصر وركعتين بعد المغرب وركعتين قبل الفجر Taberânî, Evsât'da: "أربعاً قبل الظهر وركعتين بعدها وركعتان قبل العصر" Müstedrek'te de: "أربعاً قبل الظهر وركعتان بعد المغرب وركعتان بعد العشاء وركعتان قبل الفجر" ثنتين بعدها وركعتين قبل العصر وركعتين بعد المغرب وركعتين قبل الفجر şeklinde nâfile namazların ne zaman ve kaç rek'at olarak kılındığının izâhı yer almaktadır.
12. Dârimî; Müslim, mûsâfirin 101, 103; Ebû Avâne'de: "Hadis, فما برحت" قالت أم حبيبة فما برحت. "و من بني مسجدا بني الله له أوسع منه" ise: "Abdurrezzâk b. Hemmâm'da ile اصلهن" sona ermektedir.

- ١١- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا يزيد بن هرون³ قال ثنا اسمعيل بن أبي خالد⁴ عن المسيب ابن رافع⁵ عن عنبة بن أبي سفيان⁶ عن أم حبيبة بنت أبي سفيان عن النبي صلى الله عليه وسلم قال :
- " من صلى في يوم و ليلة ثنتى عشرة سجدة سوى المكتوبة بُنى له بيتٌ في الجنة " .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel VI,326.(Hadisin tahrîci için bk. 10 no'lu hadis.)

TAHKÎK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Yezid b. Hârun b. Vâdi (Zâdi) (v.206) : Zâdân diye de bilinir. Münekkidlerce, sika, sadûk, me'mûn ve kesîru'l-hadis terimleriyle ta'dil edilmiştir. (bk. Zehebî, Siyer, IX,358; İbn Hacer, Tehzib, XI,366.)

4. İsmâil b. Ebi Hâlid el-Beceli (v. 146): Sika, sebt ve huccet olarak ta'dil edilmiştir. (bk. Buhârî, Târih, I,351; Zehebî, Siyer, VI,176.)

5. el-Müseyyeb b. Râfi' el-Esedi (v.150) : Sika bir Tâbiî'dir. (bkİbn Ebi Hâtım, Cerh, VIII,293; İbn Hacer, Tehzib, X,153.)

6. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

١٢- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا أبو اليمان³ قال ثنا شعيب⁴ قال قال نافع⁵ أخبرني سالم بن عبد الله بن عمر⁶ أن الجراح مولى أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم⁷ حدث عبد الله بن عمر⁸ أن أم حبيبة أخبرته أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :
" ان العير⁹ التي فيها الجرس¹⁰ لا تصحبها الملائكة " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,326; Dârimî, istî'zân 44; Ebû Dâvûd, cihâd 46; İbn Hıbbân, Sahîh, VII,101, 102; Taberânî, Mu'cem, XXIII,240-241(Tirmizî, cihâd 25 : Tirmizî, bu bâb'ta Ümmü Habibe'nin de rivâyeti olduğunu belirtmektedir ki bu hadis olması muhtemeldir.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. el-Hakem b. Nâfi' (v. 221) : Hakkında sika, nebîl, sadûk ve lâ be'se bih terimleri kullanılmıştır. (bk. İbn Ebi Hâtîm, Cerh, III,129; Zehebî, Siyer, X,319.)
4. Şuayb b. Ebî Hamza (v.162) : Sika, sebt ve sâlihu'l-hadis olarak bilinmektedir. (bk. İbn Ebi Hâtîm, Cerh, IV,344; Zehebî, Siyer, VIII,187; İbn Hacer, Tehzîb, IV,350.)
5. Nâfi' (v.117) : Kûnyesi Ebû Abdillâh'tır. Abdullâh b. Ömer'in kölesidir. (bk. Buhârî, Târih, IV,84; İbn Ebi Hâtîm, Cerh, VIII,451.)
6. bk. 5 no'lu hadis.
7. "Râvileri" bölümünde hakkında bilgi verildi.
8. Abdullâh b. Ömer b.el-Hattâb b. Nüfeyl (v. 73) : Sahâbî'dir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, II,373; İbnu'l-Kayserânî, el-Cem' , I,238; İbn Hacer, Tehzîb, V,328.)

Metin :

9. Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân'da : " رنقة " şeklindedir.
10. İbn Hıbbân, VII,101'de : " كلب او جرس " ilâvesi bulunmaktadır.

١٣- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا يعقوب^٣ قال سمعته يحدث يعنى أباه^٤ عن يزيد بن عبد الله بن أسامة بن الهاد^٥ أن سالم بن عبد الله بن عمر^٦ حدثه أن أبا الجراح مولى أم سلمة^٧ أخبره أن أم سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم^٨ حدثته أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :

" لا تصحب الملائكة قوما فيهم جرس " .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel, VI,326 (Hadisin tahrîci için bk. 12 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. 5 no'lu hadis.

4. bk. 5 no'lu hadis.

5. Yezîd b. Abdillâh b. Üsâme b. Elhâd (v. 139) : Genç Tâbiî'lerdendir. Mûnekkidler onu, sika, hasenu'l-hadis, kesîru'l-hadis olarak değerlendirmektedirler. (bk. Buhârî, Târih, VIII,344; Zehebî, Siyer, VI,188; İbn Hacer, Tehzîb, XI,339.)

6. bk. 5 no'lu hadis.

7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldığı gibi Ebu'l-Cerrâh Ümmü Seleme'nin değil Ümmü Habîbe'nin kölesidir. Bu hadîsi, Buhârî Târih'inde Ümmü Hebîbe'nin kölesi Ebu'l-Cerrâh'ın biyografisinde nakletmiştir. Buhârî, Ebu'l-Cerrâh için " Ümmü Habîbe'nin kölesidir" demesine rağmen, her nasılsa sened'de Ebu'l-Cerrâh Ümmü Seleme'nin kölesi olarak geçmektedir. (bk. İbn Sa'd, V,300; Buhârî, Târih (kısmu'l-künâ), II,119; İclî, Ma'rife, I,266; İbn Ebi Hâtim, Cerh, IX,352.)

۱۴- حدثنا عبد الله^۱ حدثني أبي^۲ ثنا حسن بن موسى^۳ قال ثنا ابن لهيعة^۴ قال ثنا سليمان بن موسى^۵ أخبرني مكحول^۶ أن مولى لعنيسة بن أبي سفيان^۷ حدثه أن عنيسة بن أبي سفيان^۸ أخبره عن أم حبيبة بنت أبي سفيان أنها سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول :

” من صلى أربعاً قبل الظهر و أربعاً بعد الظهر حرمه الله على النار ” .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,326.(Hadisin tahrirci için bk. 6 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Hasen b. Mûsâ (v. 210) : Sika ve sadûktur. (bk. Buhârî, Târih, I,304; İbn Hacer, Tehzib, II,323.)

4. Abdullah b. Lehîa b. Ukbe el-Hadramî (v.174) : Münekkidler kendisini leyse bi sıkatîn, lâ yuktebu hadîsuhu, lâ yuhteccu bih gibi ifâdelerle tenkîd etmişlerdir. (bk. Buhârî, Târih, V,182; Zehebi, Siyer, VIII,11; Mizân, II,475.)

5. Süleyman b. Mûsâ b. el-Eşdak (v. 119) : Kendisi hakkında,sika, sebt, mahalluhu sıdk gibi ta'dil terimlerinin yanında leyse bi'l-kavî ifâdesi de kullanılmıştır. (bk. Buhârî, Târih, II,40; İbn Ebî Hâtim, Cerh, IV,141; Zehebi, Mizân, II,225.)

6. Ebû Abdillâh Mekhûl eş-Şâmi (v.118) : Tâbiîn'in sikalarındandır. (bk. İbn Hacer, Tehzib, X,289)

7. Kimliği hakkında bilgi tesbit edemedik.

8. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

١٥- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا يونس³ قال ثنا أبان يعني ابن يزيد العطار⁴ عن يحيى بن أبي كثير⁵ عن أبي سلمة⁶ عن أبي سفيان بن سعيد بن المغيرة⁷ أنه دخل على أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم فسقته قدحا من سوق فدعا بماء فمضمض فقالت له يا ابن أخي⁸ أ لا تتوضأ فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: " توضؤا⁹ مما مست النار أو غمرت " .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel, VI,326; Tayâlisî, Mûsned, s.223; Abdurrezzâk b. Hemmâm, Musannef, I,172; Ebû Dâvûd, tahâre 75; Nesâî, tahâre, 122; Taberânî, Mu'cem, XXIII,239. (Tirmizî, tahâre 58 : Tirmizî, bu bâb'ta Ümmü Habîbe'nin de rivâyeti olduğunu belirtmektedir. Bu hadîs olması muhtemeldir.)

TAHKÎK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadîs.
2. bk. 1 no'lu hadîs.
3. Yûnus b. Muhammed el-Müeddib (v.207) : Sika ve sadûkolarak ta'dil edilmiştir. (bk.Zehabî, Siyer, IX,473; İbn Hacer, Tehzib, XI,447.)
4. Ebân b. Yezid el-Attâr (v.160) : Sika, sebt, huccet ve sâlihu'l-hadîs olarak nitelendirilmiştir. (bk. Buhârî, I,454; İbn Ebî Hâtim, Cerh, II,299; Zehabî, Siyer, VII,431; İbn Hacer, Tehzib, I,101; Safedî, Vâfi, V,301.)
5. Yahyâ b. Ebî Kesîr (v. 129) : Sikadîr. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,555; Zehabî, Siyer, VI,27; İbn Hacer, Tehzib, XI,268.)
6. Ebû Seleme b. Abdîrrahman b. Avf b. Abdî Avf (v. 94) Kesîru'l-hadîs bir Tabî'i'dir. Sika olarak tanımlanmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,155; Zehabî, Siyer, IV,287; a. mlf. Tezkire, I,59.)

7. "Râvileri " bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

Metin :

8. Nesâî 'de : " يا ابن اخي " şeklindedir.
9. Tayâlisî 'de " الوضوء " ilâvesiye rivâyet edilmiştir.

١٦- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا يحيى بن عَيلان³ قال ثنا المفضل يعني ابن فضالة⁴ عن خالد بن يزيد⁵ عن عطاء⁶ أنه قال ثنا عنيسة بن أبي سفيان⁷ قال سمعت أم حبيبة أم المؤمنين تقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول:

" من صلى ثنتى عشرة ركعة فى ليله و نهاره غير المكتوبة بنى الله له بيتا فى الجنة "

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,326-327.(Hadisin tahriri için bk. 10 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Yahya b. Çaylan b. Abdillāh (v. 220) : Kendisini sika ve ta'dil olarak ta'dil etmişlerdir. (bk. İbn Hacer, Tehzib, XI,263.)

4. el-Mufaddal b. Fudāle (v. 181) : Kendisi hakkında sika, sadūk, lâ be'se bihifādeleri kullanılmıştır. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, VIII, 317; Zehebî, Tezkire, I,251.)

5. Hâlid b. Yez'd el-İskenderânî (v. 139) : Sika ve lâ be'se bih olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. (bk. Buhârî, Tarih, II,165; İbn Ebî Hâtim, Cerh, III,358; İbn Hacer, Tehzib, III,129.)

6. Atâ b. Ebî Rabah (v. 114) : Tâbiî'dir. Sika olarak ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, VI,330; Zehebî, Tezkire, I, 98; İbn Hacer, Tehzib, VII,199.)

7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

١٧- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا محمد بن جعفر³ قال ثنا شعبة⁴ عن النعمان بن سالم⁵ عن عمرو بن أوس⁶ عن عنبسة بن أبي سفيان⁷ عن أخته أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم أنها سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول:

” ما من عبد مسلم يصلى لله عز و جل كل يوم ثنتى عشرة ركعة تطوعا غير فريضة إلا بُنى له بيت فى الجنة أو بنى الله عز و جل له بهن بيتا فى الجنة ” .
فقال أم حبيبة فما برحت أصليهن بعد و قال عمرو ما برحت أصليهن بعد و قال النعمان مثل ذلك.

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,327.(Hadisin tahrîci için bk. 10 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. 4 no'lu hadis.

4. bk. 4 no'lu hadis.

5. Nu'man b. Sâlim et-Tâîfî (v. ?) : Sika ve sâlihu'l-hadis olarak tavsif edilmiştir. (bk. Buhârî, Târih, IV,77; İbn Ebi Hâtim, Cerh, VIII,445; İbn Hacer, Tehzib, X,453.)

6. Amr b. Evs b. Ebi Evs (v. 95) : Sika Tâbiî'lerdendir. İbk. Buhârî, Târih, III,314; İbn Hacer, Tehzib, VIII,6.)

7. " Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

- ١٨- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا يحيى بن سعيد³ عن ابن جريج⁴ قال أخبرني عطاء⁵ عن ابن شوكال⁶ أنه أخبره أنه دخل على أم حبيبة أخبرته⁷ :
• أن النبي صلى الله عليه و سلم قدمها⁸ من جمع بليل •

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbelî, VI,327; Humeydî, Mûsned, I,146; Dârimî, menâsik 53; Müslim, hac 298, 299; Nesâî, menâsik 208; Taberânî, Mu'cem, XXIII,242{ Tirmizî, hac 58 : Tirmizî bu bâb'ta Ümmü Habibe'nin de rivâyeti olduğunu belirtmektedir. Bu hadis olması muhtemeldir.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. Yahya b. Saîd b. Ferrûh b. el-Kattân (v. 198) : Mûnekkidler onu, sika, me'mun, huccet, hâfız, râfi' ifâdeleriyle ta'dil etmişlerdir. (bk. İbn Ebî Hâtım, Cerh, IX,150; İbn Hacer, Tehzîb, XI,216.)
4. Abdûlmelik b. Abdilaziz b. Cûreyc (v. 150) : Sika ve sadûk olarak bilinmektedir. (bk. Zehebî, Siyer, VI,325; a. mlf. Tezkire, I, 169.)
5. bk. 16 no'lu hadis.
6. Sâlim b. Şevvâl el-Mekkî (v. ?) : Ümmü Habibe'nin kölesidir ve sâdece ondan rivâyeti vardır. Sikadır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,300; Buhârî, Târih, II,115; İbn Ebî Hâtım, Cerh, IV,183; İbn Hacer, Tehzîb, III,436.)

Metin :

7. Humeydî; Müslim, hac 299'da : " كنا نفعله علي عهد النبي " ilâvesiyle.
8. Bu kısım, Humeydî'de : " نفلس من المردلة الي مني " Dârimî 'de : " امرها ان تنفر " Müslim, hac 298'de : " بعث بها " Müslim, hac 299'da : " نفلس من جمع الي مني " Nesâî, menâsik 208/4 'de : " كنا نفلس علي عهد رسول الله " : " ise : " امرها ان نفلس " şeklinde yer almaktadır.

١٩- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا يحيى بن سعيد^٣ عن عبيد الله^٤ قال أخبرني نافع^٥ عن سالم^٦ عن أبي الجراح^٧ عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال:
" لا تصحب الملائكة رفقة فيها جرس " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,327.(Hadisin tahrîci için bk. 12 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 18 no'lu hadis.
4. Ubeydullah b. Ahnes (v. ?) : Kendisi hakkında sika, leyse bihi be's terimleri kullanılmıştır. (bk. Buhârî, Târih, III,373; İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,307; İbn Hacer, Tehzib, VII,2.)
5. bk. 12 no'lu hadis.
6. bk. 5 no'lu hadis.
7. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

٢٠- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا وكيع^٣ قال ثنا عبد العزيز بن عبد الله بن أبي سلمة^٤ عن ابن شهاب^٥ عن عبيد الله بن عبد الله^٦ عن أبي سفيان بن أخنس^٧ عن أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه و سلم وكانت خالته قال سقتني سوقا ثم قالت لا تخرج حتى تتوضأ فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول :
" توضؤا مما مست النار" .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,327 (Hadisin tahrir ve için bk. 15 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Vekî' b. el-Cerrâh b. Melih b. Adıyy (v. 197) : Münekkidler onu hâfız-hâfız, sika terimleriyle tavsif etmişlerdir. (bk. Zehebî, Siyer, IX,140; a. mlf. Tezkire, I,306; İbn Hacer, Tehzib, XI,123.)

4. Abdulaziz b. Abdillâh b. Ebi Seleme el-Mâceşûn (v.164) : Sika, sebt, mutkîn ve kesîru'l-hadis ifâdeleriyle tavsif edilmiştir. (bk. Buhârî, Târih, III,13; İbn Hacer, Tehzib, VI,343.)

5. Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh b. Şihâb ez-Zühri (v. 124) : Sikadır.(bk. Buhârî, Târih, I,220; Zehebî, Siyer, V,326; a. mlf. Tezkire, I,108.)

6. Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe (v. 99) : Sika ve kesîru'l-hadistir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,250; Zehebî, Siyer, IV,475; Tezkire, I,74.)

7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٢١- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا عبد الملك بن عمرو³ قال ثنا ابن أبي ذئب⁴ عن الزهري⁵ عن أبي سلمة⁶ عن أبي سفيان بن سعيد⁷ عن أم حبيبة أن النبي صلى الله عليه وسلم قال :
" توضؤا مما مست النار " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,327.(Hadisin tahriri için bk. 15 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. Abdülmelik b. Amr el-Akdi (v. 204) :Sikadır. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,359; İbn Hacer, Tehzib, VI,409.)

4. Muhammed b. Abdirrahman b. el-Muğire (v. 159) : Sika, sebt ve kalilu'l-hadis olarak tanımlanmıştır. (bk. Buhârî, Târih, I,152-153; Zehebî, Siyer, VII,139; a. mlf. Tezkire, I,191.)

5. bk. 20 no'lu hadis.

6. bk. 15 no'lu hadis.

7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٢٢- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا عبد الرحمن^٣ عن مالك^٤ عن نافع^٥ عن سالم بن عبد الله^٦
عن أبي جراح مولى أم حبيبة^٧ عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال:
" أن العير التي فيها جرس لا تصحبها الملائكة " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,327.(Hadisin tahrîci için bk. 12 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened:

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Abdurrahman b. Mehdi b. Hassan b. Abdurrahman (v. 198) : Münekkidler, onu sika, me'mun, saduk olarak ta'dil etmişlerdir. (bk. Zehebi, Siyer, IX,192; a. mlf. Tezkire, I,329; İbn Hacer, Tehzib, VI,279.)

4. bk. 7 no'lu hadis.

5. bk. 12 no'lu hadis.

6. bk. 5 no'lu hadis.

7. "Râvileri" bölümünde taintıldı.

۲۳- حدثنا عبد الله^۱ حدثني أبي^۲ ثنا بهز^۳ وابن جعفر^۴ قالوا ثنا شعبة^۵ عن النعمان بن سالم^۶ قال سمعت عمرو بن أوس^۷ يحدث عن عنبسة^۸ عن أم حبيبة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:

" ما من عبد مسلم توضأ فأسبغ الوضوء ثم صلى لله عز و جل كل يوم ثنتي عشرة ركعة ألا بني له بيت في الجنة "

قالت أم حبيبة فما زلت أصليهن بعد وقال عنبسة فما زلت أصليهن بعد وقال عمرو بن أوس فما زلت أصليهن قال النعمان وأنا لا أكاد أدعهن .
قال ابن جعفر عن عنبسة بن أبي سفيان عن أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم أنها سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول : " ما من عبد مسلم يصلي لله عز و جل كل يوم ثنتي عشرة ركعة تطوعا غير فريضة " فذكر نحوه .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,327.(Hadisin tahriri için bk. 10 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 10 no'lu hadis.
4. bk. 4 no'lu hadis.
5. bk. 4 no'lu hadis.
6. bk. 17 no'lu hadis.
7. bk. 17 no'lu hadis.
8. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٢٤- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا عبد الملك بن عمرو^٣ قال ثنا علي يعني ابن مبارك^٤ عن يحيى^٥ عن أبي سلمة^٦ عن سفيان بن أبي سعيد الأخنس^٧ قال دخلت على أم حبيبة فدعت لى بسويق فشرته فقالت أ لا تتوضأ فقلت إني لم أحدث قالت إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :
" توضؤا مما مست النار" .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel, VI, 327.(Hadisin tahrîci için bk. 15 no'lu hadis.)

TAHKÎK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. 21 no'lu hadis.

4. Ali b. el-Mübârek (v. ?) : Sika, lâ be'se bih olaraktavsîf edilmiştir. (bk. İclî, Ma'rîfe, II,157; İbn Ebî Hâtîm, Cerh, VI,203; İbn Hacer, Tehzîb, VIII,157.)

5. Yahya b. Ebî Kesîr el-Yemânî (v. 129) : Mûnekkidler onu, sika ve esbetu'n-nâs olarak ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,555; Buhârî, Târih, VIII,301; Zehebî, Siyer, VI,27.)

6. bk. 15 no'lu hadis.

7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٢٥- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا عبد الرزاق³ قال ثنا معمر⁴ عن الزهري⁵ عن أبي سلمة بن عبد الرحمن⁶ عن أبي سفيان بن المغيرة بن الأخنس⁷ أنه دخل على أم حبيبة فسقته سويقاً ثم قام يصلى فقالت له ترضأ يا ابن أخي فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول :

" ترضؤا مما مست النار " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,327-328.(Hadisin tahrîci için bk. 15 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 7 no'lu hadis.
4. Ma'mer b. Râşid el-Ezdi (v. 152) : Sika ve sebt olarak bilinmektedir. (bk. Buhârî, Târih, VII,378-379; Zehebî, Siyer, VII,5; İbn Hacer, Tehzib, X,342.)
5. bk. 20 no'lu hadis.
6. bk. 15 no'lu hadis.
7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٢٦- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا أبو اليمان^٣ قال ثنا شعيب^٤ قال قال الزهري^٥ أخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن^٦ أنه أخبره أبو سفيان بن سعيد بن الأخنس^٧ عن أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم وهي خالة أبي سفيان بن سعيد فذكر الحديث.

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,328.(Hadisin tahriri için bk. 15 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 12 no'lu hadis.
4. bk. 12 no'lu hadis.
5. bk. 20 no'lu hadis.
6. bk. 15 no'lu hadis.
7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٢٧- حدثنا عبد الله¹ حدثنا أبي² ثنا يعقوب³ قال حدثنا أبي⁴ قال وحدثنا ابن اسحق⁵ قال حدثني محمد بن مسلم بن شهاب⁶ عن أبي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف⁷ عن أبي سفيان بن سعيد بن الأخنس بن شريق⁸ قال دخلت على أم حبيبة وكانت خالته فسقتني شربة من سويق فلما قمت قالت لى أى بنى لا تصلين حتى تتوضأ فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم :

" قد أمرنا أن نتوضأ مما مست النار من الطعام " .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel VI,328.(Hadîsin tahrîci için bk. 15 no'lu hadîs.)

TAHKÎK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadîs.
2. bk. 1 no'lu hadîs.
3. bk. 5 no'lu hadîs.
4. bk. 5 no'lu hadîs.
5. bk. 2 no'lu hadîs.
6. bk. 20 no'lu hadîs.
7. bk. 15 no'lu hadîs.
8. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٢٨- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا هُثَيْم^٣ عن أبي بشر^٤ عن أبي المليح بن أسامة^٥ قال أخبرني عبد الله بن عتبة بن أبي سفيان^٦ حدثتني عمتي أم حبيبة بنت أبي سفيان:

" أن رسول الله صلى الله عليه و سلم كان إذا كان عندها فى يومها أو ليلتها فسمع المؤذن قال كما يقول المؤذن " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,425.(Hadisin tahriri için bk. 9 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Huşeym b. Beşir b. el-Kâsım b. Dinâr(v.183) : Münekkidler onu, sika, sebt ve kesiru'l-hadis olarak tanımlamıştır.

4. bk. 9 no'lu hadis.

5. bk. 9 no'lu hadis.

6. Abdullah b. Utbe b. Ebî Süfyan b. Harb el-Kureşî (v. ?) : Ümmü Habîbe'nin yeğenidir. Sadece halasından rivâyeti vardır. Sika olarak tanımlanmıştır. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,124; İbn Hacer, Tehzîb, V,310.)

٢٩- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا هشيم³ قال أنا داود بن أبي هند⁴ عن النعمان بن سالم⁵ عن
عنبة بن أبي سفيان⁶ قال أخبرتنى أم حبيبة بنت أبي سفيان أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقول:
" من صلى فى يوم ثنتى عشرة ركعة تطوعا غير فريضة بُنى له بيت فى الجنة " .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel, VI,426.(Hadîsin tahrîci için bk. 10 no'lu hadîs.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadîs.

2. bk. 1 no'lu hadîs.

3. bk. 28 no'lu hadîs.

4. Dînar b. Uzâfir (v.139) olarak da bilinmektedir. Sika, sebt ve hucet olarak tavsîf edilmiştir. (bk. Zehebi, Mizân, II,11; İbn Hacer, Tehzib, III,204.)

5. bk. 17 no'lu hadîs.

6. "Râvileri" bölümünde tanıtılmıştır.

۳۰- حدثنا عبد الله^۱ حدثني أبي^۲ ثنا سفيان^۳ عن عمرو^۴ قال سمعت سالم بن شوال^۵ يقول عن أم حبيبة قالت :

" كنا نفلس على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم من جَمْعٍ إلى منى " وقال سمرة " كنا نفلس على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم من المزدلفة إلى منى " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,426.(Hadisin tahriri için bk. 18 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Süfyân b. Uyeyne b. Ebî İmrân (v.198) : İmâm fî'l-hadîs, sika, sebt, huccetve kesiru'l-hadîs gibi terimlerle ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Sa'd,Tabakât, V,497; Zehebî, Siyer, VIII,454; İbn Hacer, Tehzib, IV,117.)

4. Amr b. Dînâr el-Mekki (v.126) : Sika, sebt ve kesiru'l-hadîstir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,479; Zehebî, Siyer, V,300; İbn Hacer, Tehzib, VIII,28.)

5. bk. 18 no'lu hadis.

٣١- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا عبيدة³ قال ثنا عبيد الله⁴ عن نافع⁵ عن أبي الجراح⁶ عن أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم عن النبي صلى الله عليه وسلم قال :

" لا تصحب الملائكة رفقة فيها جرس " .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel VI,426.(Hadisin tahrîci için bk. 12 no'lu hadis.)

TAHKÎK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Abide b. Humeyd b. Suhayb (v.190) : Kendisi hakkında, sika, sâlihu'l-hadis terimleri yanında leyse lehu bahtun ve leyse bihi be's ifâdeleri kullanılmıştır. (bk. İclî, Ma'rife, II,123; Zehebi, Siyer, VIII, 508; a. mlf. Mizân, III, 25.)

4. bk. 19 no'lu hadis.

5. bk. 12 no'lu hadis.

6. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

۳۲- حدثنا عبد الله^۱ حدثني أبي^۲ ثنا يحيى^۳ عن شعبة^۴ قال حدثني حميد بن نافع^۵ عن زينب بنت أبي سلمة^۶ أن أم حبيبة ماتت نسيب لها أو قريب لها فدعت بصفرة فمسحت به ذراعيها وقالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم أو قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:

" لا يحل لامرأة تؤمن بالله و اليوم الآخر أن تمسح على ميت فوق ثلاث إلا على زوج فإنها تمسح عليه أربعة أشهر و عشرة " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,426.(Hadisin tahrîci için bk. 7 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 18 no'lu hadis.
4. bk. 4 no'lu hadis.
5. bk. 7 no'lu hadis.
6. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

۳۳- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا يحيى³ عن ابن أبي ذئب⁴ قال حدثني الزهري⁵ عن أبي سلمة⁶ عن أبي سفيان بن سعيد⁷ عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه وسلم :
" تَرْضَوْنَ مَا مَسَّتِ النَّارُ " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,426.(Hadisin tahriri için bk. 15 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 18 no'lu hadis.
4. bk. 21 no'lu hadis.
5. bk. 20 no'lu hadis.
6. bk. 15 no'lu hadis.

۳۴- حدثنا عبد الله^۱ حدثني أبي^۲ ثنا يحيى^۳ عن عبيد الله^۴ قال أخبرني نافع^۵ عن سالم^۶ عن أبي الجراح^۷ عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه وسلم :
" لا تصحب الملائكة رفقة فيها جرس " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,426.(Hadisin tahrıcı için bk. 12 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 18 no'lu hadis.
4. bk. 19 no'lu hadis.
5. bk. 12 no'lu hadis.
6. bk. 5 no'lu hadis.
7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٣٥- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا أبو بكر بن خلاد^٣ قال سمعت يحيى بن سعيد^٤ قال حدث
سفيان^٥ عم عبيد الله بن عمر^٦ عن نافع^٧ عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال :
" لا تصحب الملازمة رفقة فيها جرس " .

قال قلت له تعست يا أبا عبد الله قال لى كيف هو قلت حدثنى عبيد الله قال حدثنى نافع عن سالم^٨ عن أبى
الجراح^٩ عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال صدقت .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,426.(Hadisin tahriri için bk. 12 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. EBÜ Bekr b. Hallâd : Kimliği hakkında bilgi tesbit edemedik.
4. bk. 18 no'lu hadis.
5. Süfyan b. Said b. Mesrûk es-Sevrî (v.161) : Emîru'l-mü'minin fi'l-hadis, sika, sebt ve me'mun kendisi hakkında söylenmiş ta'dil ifâdelerinden birkaçıdır. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, IV,222; Zehebî, Siyer, VII,229; İbn Hacer, Tehzib, IV,111.)
6. Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b.Ömer b. el-Hattâb (v.147) : Tâbiîn'in gençlerindendir. Kendisi, sika, sebt, huccet, hâfız, mutkin ve kesiru'l-hadis olarak tanımlanmıştır. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,226; Zehebî, Siyer, VI,304; İbn Hacer, Tehzib, VII,38.)
7. bk. 12 no'lu hadis.
8. bk. 5 no'lu hadis.
9. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

٣٦- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا عبد الرحمن³ عن معاوية بن صالح⁴ عن ضمرة بن حبيب⁵ عن محمد بن أبي سفيان⁶ عن أم حبيبة قالت :

• كان رسول الله صلى الله عليه وسلم عليه و على ثوب و فيه كان ما كان • .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,426.(Hadisin tahrıcı için bk. 2 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. 22 no'lu hadis.

4. bk. 3 no'lu hadis.

5. Damre b. Habib b. Suheyb ez-Zebidi (v.130) : Tâbiî'dir. Sika, sikatün inşâaallah, lâ be'se bih terimleriyle tanımlanmıştır. (bk. Buhârî, Târih, II,338; İcî, Ma'rife, I,474; İbn Hacer, Tehzib, IV,459.)

6. bk. 3 no'lu hadis.

٣٧- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا أبو عبد الرحمن المقرئ³ قال ثنا محمد بن عبد الله الشعبي⁴ و يزيد⁵ قال أنا محمد بن عبد الله الشعبي عن أبيه⁶ عن عتبسة بن أبي سفيان⁷ عن أخته أم حبيبة (قال يزيد " بنت أبي سفيان ") عن النبي صلى الله عليه وسلم (و قال المقرئ " زوج النبي صلى الله عليه وسلم ") أنها سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول :

" من صلى أربع ركعات قبل الظهر و أربعا بعدها حرم الله عليه النار " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,426,(Hadisin tahriri için bk. 6 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Ebû Abdîrrahman Abdullah b. Yezîd el-Adevî (v.212) : Sika ve sadûk olarak ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Ebî Hâtîm, Cerh, V,201; Zehebî, Siyer, X,166; İbn Hacer, Tehzîb, VI,83.)

4. Muhammed b. Abdillâh b. el-Muhâcir eş-Şuaysî (v.154) : Kendisi hakkında, leysa bi'l-kavî, zaifu'l-hadis, yuktebu hadisuhu ve lâ yuhteccu bih ifâdeleri yanında sika terimini de kullananlar olmuştur. Babasından yaptığı rivâyetlerin kabul edilmediği belirtilmiştir. (bk. Buhârî, Târih, I,132; İbn Ebî Hâtîm, Cerh, VII,304; İbn Hacer, Tehzîb, IX; 280; VI,44.)

5. Kimliği hakkında bilgi tesbit edemedik.

6. Abdullah b. el-Muhâcir eş-Şuaysî (v. ?) : Sikadır. (bk. Buhârî, Târih, III,209; İbn Ebî Hâtîm, Cerh, V,175; İbn Hacer, Tehzîb, VI,44.)

7. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

٣٨- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا حجاج³ وشعيب بن حرب⁴ قالا ثنا ليث⁵ قال حدثني يزيد بن أبي حبيب⁶ عن سويد بن قيس⁷ عن معاوية بن حديج⁸ عن معاوية بن أبي سفيان⁹ أنه سأل أخته أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم هل كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي في الثوب الواحد الذي يجامعها قالت :
" نعم إذا لم يكن فيه أذى "

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,427.(Hadisin tahriri için bk. 2 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Ebû Muhammed Haccâc b. Muhammed el-Missîsî (v. 206) : Sika, sadûk, sikatun inşâallah terimleriyle tanımlanmıştır. Ömrünün sonunda durumunun değiştiği belirtilmiştir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, III,166; Zehebi, Siyer, IX,447; İbn Hacer, Tehzib, II,205.)

4. Şuayb. Harb (v. 196) : Sika ve me'mûn lafızlarıyla ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,320; İclî, Ma'rife, I,458; Zehebi, Siyer, IX,188.)

5. Leys b. Sa'd b. Abdîrrahman (v. 175) : Sika ve kesîru'l-hadis olarak tavsîf edilmiştir. (bk. İbn Sa'd, Tabâkat, VII,517; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VII,179; Zehebi, Siyer, VIII, 136.)

6. bk. 2 no'lu hadis.

7. bk. 2 no'lu hadis.

8. bk. 2 no'lu hadis.

9. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

۳۹- حدثنا عبد الله^۱ حدثني أبي^۲ ثنا يحيى^۳ عن ابن جريج^۴ وروح^۵ قال ثنا ابن جريج و محمد بن بكر^۶ قال ثنا ابن جريج قال أخبرني عطاء^۷ إنه أخبره ابن شوال^۸ أنه دخل على أم حبيبة بنت أبي سفيان فأخبرته :

" أنها بعث (وقال ابن بكر " انه بعث") بها النبي صلى الله عليه و سلم من جمع بليل " (وقال يحيى " قدمها من جمع بليل").

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,427.(Hadisin tahrîci için bk. 18 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. 18 no'lu hadis.

4. bk. 18 no'lu hadis.

5. bk. 6 no'lu hadis.

6. Muhammed b. Bekr b. Osman el-Bursânî (v. 203) : Sika, sadûk,sâlihu'l-hadis, mahalluhu sîdk terimleriyle ta'dil edilmiştir. (bk. İclî, Ma'rîfe, II,233; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VII,212; Zehebi, Siyer, IX,421; İbn Hacer, tehzîb, IX,77.)

7. bk. 16 no'lu hadis.

8. bk. 18 no'lu hadis.

٤- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا عبد الصمد³ قال ثنا حرب⁴ قال ثنا يحيى بن أبي كثير⁵ عن أبي سلمة⁶ أن أبا سفيان بن المغيرة الثقفي⁷ حدثه أنه دخل على أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم فدعت له بسويق فشرب فقالت له يا ابن أخي أ لا تتوضأ فقال إني لم أحدث قالت إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :

" توضؤا مما مست النار " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,427.(Hadisin tahriri için bk. 15 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. Abdussamed b. Abdilvâris b. Said (v. 207) : Hadis mûnekkidleri onu sika, sadûk ve sâlihu'l-hadis olarak ta'dil etmişlerdir. (bk. İclî, Ma'rife, II,95; Zehebî, Siyer, IX,516; İbn Hacer, Tehzib, VI,327.)

4. Harb. b. Şeddâd el-Yeşkûrî (v. 161) : Sika, sebt, sadûk gibi terimlerle ta'dil edilmiştir. (bk. Zehebî, Siyer, VII,194; a. mlf. Mîzân, I,470; İbn Hacer, Tehzib, II,224.)

5. bk. 15 no'lu hadis.

6. bk. 15 no'lu hadis.

7. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

٤١- حدثنا عبد الله^١ حدثني أبي^٢ ثنا حسن^٣ قال ثنا ابن لهيعة^٤ قال ثنا دراج^٥ عن عمر بن الحكم^٦ أنه حدثه عن أم حبيبة بنت أبي سفيان :

" أن أناسا من أهل اليمن قدموا على رسول الله صلى الله عليه و سلم فأعلمهم الصلاة و السنن و الفرائض ثم قالوا يا رسول الله إن لنا شراها نصنعها من القمح و الشعير قال فقال الغُبيراء قالوا نعم قال لا تطعموه ثم لما كان بعد ذلك بيومين ذكروهما له أيضا فقال الغُبيراء قالوا نعم قال لا تطعموه ثم لما أرادوا أن ينطلقوا سأله عنه فقال الغُبيراء قالوا نعم قال لا تطعموه^٧ قالوا فإنهم لا يدعونها قال من لم يتركها فاضربوا عنقه "

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel, VI,427. Ibn Habbân, Sahih, VII,374; Taberânî, Mu'cem, XXIII,242, 246.

TAHKÎK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. 14 no'lu hadis.

4. bk. 14 no'lu hadis.

5. Derrâc b. Sem'ân (v. 126) : Sikadır. (bk. Ibn Hacer, Tehzib, III,208.)

6. Ömer b. el-Hakem b. Râfi' b. Sinân el-Ensârî (v. ?) : Sikadır. (bk. Buhârî, Târih, III,147; Ibn Hacer, Tehzib, VII, 436.)

٤٢- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا إبراهيم بن إسحق³ حدثنا عبد الله بن المبارك⁴ عن معمر⁵
(قال أبي و علي بن إسحق) أنبأنا عبد الله أنا معمر عن الزهري⁶ عن عروة⁷ عن أم حبيبة :

" أنها كانت تحت عبيد الله بن جحش و كان أتى النجاشي (و قال علي بن إسحق " و
كان رجل إلى النجاشي) فمات⁸ و أن رسول الله صلى الله عليه و سلم تزوج أم حبيبة
و أنها بأرض الحبشة⁹ زوجها إياه النجاشي¹⁰ و مهرها¹¹ أربعة آلاف ثم جهزها من
عنده¹² و بعث بها إلى رسول الله صلى الله عليه و سلم مع شرحبيل بن حسنة¹³ و
جهزها كله من عند النجاشي و لم يرسل إليها رسول الله صلى الله عليه و سلم بشئ و
كان مهود أزواج النبي صلى الله عليه و سلم أربعائة درهم . "

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,427; Ebû Dâvûd, nikah 19, 28; Nesâî, nikah 66; Taberânî, Mu'cem, XXIII,219; Dârekutnî, Sünen, III,246; Hâkim, Müstedrek, II,181.

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. İbrahim b. İshâk b. İsâ el-Bunânî (v. 215) : Sika, sebt, sadûk, leyse bihi be's lafızlarıyla tavsif edilmiştir. (bk. Buhârî, Târih, I,273; İbn Ebî Hâtim, Cerh, II,86; İbn Hacer, Tehzîb, I,103.)

4. Abdullah b. Mübârek b. Vâdih (v. 181) : Sika, sebt, imâm lafızlarıyla ta'dil edilmiştir. (bk. Buhârî, Târih, V,212; İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,179; Zehebî, Siyer, VIII,378.)

5. bk. 42 no'lu hadis.

6. bk. 20 no'l u hadis.

7. Urve b. ez-Zübeyr el-Avvâm b. Huveylid (v. 93) : Kendisi, sika, sebt, me'mun ve kesîru'l-hadis olarak tanımlanmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,178; Zehebî, Siyer, IV,421; İbn Hacer, Tehzib, VII, 180.)

Metin :

8. Nesâî, nikah 66/5'da : Hadisin başındaki bu izah geçmiyor.

Ebû Dâvûd, nikah 19; Dârekutnî, Sünen, III,246 (hds. no 18)' de : " نهلك " kelimesiyle yer almaktadır.

9. Ebû Dâvûd, nikah 19'da : Hadisin bundan sonraki kısmı yer almıyor.

10. Dârekutnî, Sünen, III,246 (hds. no 18)'de, Hadisin bundan sonraki kısmı yer almıyor.

11. Taberânî'de " مهرها " kısmından " من عند النجاشي " kadar olan kısmı yer almıyor.

12. Müstedrek'te : " ثم جهزها من عنده " kısmı geçmemektedir.

13. Dârekutnî, Sünen, III,246 (hds. no 19) : Hadisin bundan sonraki kısmı yer almıyor.

٤٣- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا الليث يعني ابن سعد³ حدثني نافع⁴ عن سالم بن عبد الله⁵
عن الجراح مولى أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم⁶ أنه سمعه يخبر عبد الله بن عمر⁷ أن أم حبيبة
حدثته أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :
" العبر التي فيها الجرس لا تصحبها الملائكة " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,427.(Hadisin tahrîci için bk. 12 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 38 no'lu hadis.
4. bk. 12 no'lu hadis.
5. bk. 5 no'lu hadis.
6. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.
7. bk. 12 no'lu hadis.

44- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² حدثنا أبو اليمان³ أنا شعيب بن أبي حمزة⁴ فذكر هذا الحديث يتلو أحاديث ابن أبي حسين وقال أنا أنس بن مالك⁵ عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : " رأيت⁶ ما تلقى أمتى بعدى و سفك بهضهم دماء بعض و سبق⁷ ذلك من الله تعالى كما سبق فى الأمم قبلهم فسألته أن يوالينى شفاعة يوم القيامة فيهم ففعل " . قال عبد الله قلت لأبى ههنا قوم يحدثون به عن أبى اليمان عن شعيب عن الزهري قال ليس هذا من حديث الزهري إنما هو من حديث ابن أبي حسين .

TAHRÎC :

Ahmed b. Hanbel, VI,427-428; Taberânî, Mu'cem, XXIII,221-222; Hâkim, Müstedrek, I,68.

TAHKÎK :

Sened:

1. bk. 1 no'lu hadis.

2. bk. 1 no'lu hadis.

3. bk. 12 no'lu hadis.

4. bk. 12 no'lu hadis.

5. Enes b. Mâlik b. en-Nadr b. Damdam (v. 93) : Sahâbîdir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,17; Zehebî, Siyer, III,395; İbn Hacer, Tehzib, I,376)

Metin :

6. Taberânî ve Müstedrek'te "ارأيت" şeklinde rivâyet edilmiştir.

7. Taberânî'de, bu kısımdan "فى الأمم قبلهم" kısmına kadar kadar yer almıyor.

٤٥- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا حماد يعني ابن زيد³ عن عاصم⁴ عن أبي صالح⁵ عن أم حبيبة بنت أبي سفيان قالت إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :

" من صلى في يوم ثنتي عشرة ركعة سوى الفريضة بنى الله تعالى له أو قال بُنى له بيت في الجنة " .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,428.(Hadisin tahrîci için bk. 10 no'lu hadis.)

TAHKİK :

Sened' :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 10 no'lu hadis.
4. bk. 10 no'lu hadis.
5. bk. 10 no'lu hadis.

٤٦- حدثنا عبد الله¹ حدثني أبي² ثنا يعقوب³ ثنا ابن أخي ابن شهاب⁴ عن عمه⁵ قال أخبرني عروة بن الزبير⁶ أن زينب بنت أبي سلمة⁷ أخبرته أن أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم أخبرتها أنها قالت لرسول الله صلى الله عليه وسلم :

" يا رسول الله⁸ إنك أختي ابنة أبي سفيان⁹ فزعمت أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال¹⁰ لها أ و تحبين ذلك قالت نعم يا رسول الله لست لك بمخلية و أحب من شركتي في خير أختي فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن ذلك لا يحل لي فقلت فوالله يا رسول الله¹¹ إنا نتحدث¹² إنك تريد أن تنكح¹³ دُرّة بنت أبي سلمة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ابنة أم سلمة قالت نعم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم و إيم الله¹⁴ أنها لو لم تكن ربيتي في حجرى¹⁵ ما حلت لي إنها ابنة أخى من الرضاة و أَرْضَعْتَنِي و أبا سلمة ثوبية فلا تَغْرِضْنِي عَلَى بَنَاتِكُنْ و لا أخواتكُن¹⁶ .

TAHRİC :

Ahmed b. Hanbel, VI,428; Humeydi, Müsned, I,147; Buhârî, nikah 20, 2526, 33; nafakât 16; Müslim, rada' 15, 16; İbn Mâce, nikah 84; Ebû Dâvûd, nikah 6 ; Nesâî, nikah 44, 45, 46 ; İbn Hibbân, Sahih, 164, 165; Taberânî, Mu'cem, XXIII,223-226.

TAHKİK :

Sened :

1. bk. 1 no'lu hadis.
2. bk. 1 no'lu hadis.
3. bk. 5 no'lu hadis.
4. Muhammed b. Abdillâh b. Müslim ez-Zühri (v. 157) :Sika, sadûk ve kesîru'l-hadis olarak ta'dil edilmiştir.
5. İbn Şihâb ez-Zühri. (bk. 20 no'lu hadis.)
6. Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm (v. 93) Sika, sebt, me'mun ve kesîru'l-hadis olarak tavsif edilmiştir. (bk. Zehebi, Siyer, IV,421,a. mlf. Tezkire, I,58; İbn Hacer, Tehzib, VII,180.)
7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

Metin :

8. Buhârî, nikah 25; Müslim, rada' 15; Ebû Dâvûd; Nesâî, nikah 46'da hadis, "هل لك في درة بنت أبي سفيان قال ise Humeydi'de ile, Humeydi'de "هل لك في اختي بنت ابي سفيان فقال فاعمل ماذا قلت ..."
9. Müslim, rada' 16 ve İbn Mâce'de "اختي عزة" izâhıyla rivâyet edilmiştir.
10. İbn Hibbân'da, bu kısımdan "في اختي" kısmına kadar olan konuşma yer almıyor.
11. Buhârî, nikah 33/2'de : Hadisin buraya kadar olan kısmı geçmiyor.
12. Humeydi'de "فانه قد بلغني" şeklinde geçmektedir.
13. Bu bölüm, Humeydi, Buhârî, nikah 25; Müslim, rada' 15; Ebû Dâvûd; Nesâî, nikah 46; İbn Hibbân'da, "انك تنكح" şeklinde, Buhârî, nikah 33/2; Nesâî, nikah 45/2'de ise, "انك ناكح" olarak rivâyet edilmiştir.
14. Humeydi'de, "فوالله" şeklinde.
15. Buhârî, nikah 33/2'de bu kısım şöyledir : "أعلى أم سلمة لو لم انكح أم سلمة ..."
16. İbn Hibbân'da hadisin sonunda şöyle bir ilâve yer almaktadır : "ولا اخواتك ولا عمتك ولا خلاتك ولا امهاتك"

٤٧- عن أم حبيبة قالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول :
" يأتي ناس من قبل المشرق يريدون رجلا عند البيت حتى إذا كانوا بهيذاء من الأرض
خسف بهم فيلحق من تخلف فيصيبهم ما أصابهم قلت يا رسول الله كيف بمن كان أخرج
مستكرها قال يصيبهم ما أصاب الناس ثم يبعث الله كل امرئ على نيته .

TAHRÎC :

Mecmeu'z-zevâid, VII,315.(Taberânî'nin Evsat'ından naklen)

٤٨- حدثنا محمد بن بشار^١ و غير واحد قالوا أخبرنا يزيد بن خنيس المكي^٢ قال سمعت سعيد بن حسان المخزومي^٣ قال حدثتني أم صالح^٤ عن صفية بنت شيبة^٥ عن أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم عن النبي صلى الله عليه وسلم قال :

" كلام ابن آدم عليه لا له إلا أمر بمعروف أو نهى عن المنكر أو ذكر الله " .

TAHRÎC :

Tirmizî, zûhd 61; İbn Mâce, fiten 12; Hâkim, Müstedrek, II, 512; Taberânî, Mu'cem, XXIII, 243 (Tirmizî, zûhd 12'de aynı mânâda farklı lafızlarla Ümmü Habibe'nin rivâyeti olduğunu belirtiyor.)

TAHKİK :

Sened :

1. Muhammed b. Beşşâr b. Osman b. Dâvûd (v. 252) : Bündâr diye de tanınır. Sika, sadûk, sâlih, lâ be'se bih lafızlarıyla tanımlanmıştır. (bk. Buhârî, Târih, I, 49; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VII, 214; Zehebî, Siyer, XII, 144; İbn Hacer, Tehzib, IX, 70.)
2. Bu şahıs, Yezîd b. Huneys değil oğlu Muhammed b. Yezîd b. Huneys (v. 220'den sonra)'tir. Buhârî, Târih'inde de bu hadisin senedinde Muhammed b. Yezîd bulunmaktadır. (bk. Buhârî, Târih, I, 261; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VIII, 127; İbn Hacer, Tehzib, IX, 523.)
3. Saîd b. Hassan el-Mahzûmî el-Mekkî (v. 160 civârı) : Sikadır. (bk. Buhârî, Târih, II, 425; İbn Ebî Hâtim, Cerh, IV, 12; İbn Hacer, Tehzib, IV, 16; Safedî, Vâfi, XV, 208.)
4. Ümmü Sâlih b. Sâlih (v. ?) : Mübârekfûrî, Ümmü Sâlih'in mechul olduğunu belirtmektedir. (bk. Zehebî, Mizân, IV, 612; İbn Hacer, Tehzib, XII, 472; Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezi, VII, 93.)
5. Safiyye bint Şeybe (v. ?) : Sahâbiliği şüphelidir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VIII, 469; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-gâbe, VII, 172; Zehebî, Siyer, III, 507.)

٤٩- حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة¹ ثنا الملعلى بن منصور² ح وحدثنا عبد الله بن أحمد بن بشير بن
 ذكوان الدمشقى³ ثنا مروان بن محمد⁴ قال ثنا الهيثم بن حميد⁵ ثنا العلاء بن الحرث⁶ عن مكحول⁷
 عن عنبسة بن أبي سفيان⁸ عن أم حبيبة قالت سمعت رسول الله يقول :
 " من مس فرجه فليتوضأ " .

TAHRÎC :

İbn Mâce, tahâre 63; Taberânî, Mu'cem, XXIII,234, 235. (Tirmizî, tahâre 61: Tirmizî, bu bâb'ta Ümmü Habibe'nin de rivâyeti olduğunu belirtmektedir. Muhtemelen bu hadistir.)

TAHKÎK :

Sened :

1. Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhimibn Osman Ebî Bekr b. Ebî - Şeybe (v. 235) : Musannef adlı eserin müeallifidir. Sika, **sebt**, sadûk gibi ifâdelerle ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,160; Zehebî, Siyer, XI,122; İbn Hacer, Tehzib, VI,2.)

2. Mualla b. Mansûr (v. 211) : Hakkında; sika, **mutkîn**, sadûk, me'mûn gibi ta'dil terimleri kullanılmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,365; Zehebî, Siyer, X,365; Tezkire, I,377.)

3. Abdullah b. Ahmed b. Beşîr b. Zekvân ed-Dimeşki el-Bekrânî (v. 242) : Sika ve sadûk olarak tanımlanmıştır. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, V,5; İbn Hacer, Tehzib, V,140.)

4. Mervân b. Muhammed b. Hassân ed-Dimeşki (v. 210) : Sikadır. (bk. Zehebî, Siyer, IX,510; Tezkire, I,348; a. mlf. Mizân, IV,93.)

5. el-Heysem b. Humejd el-Ğassânî (v. 190 civârı) : Sika, leyse bihi be'sve zayıf olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. (bk. İbn Ebî Hâtim, Cerh, IX,82; Zehebî, Siyer, VIII,353; İbn Hacer, Tehzib, XI,92.)

6. Alâî b. el-Hâris ed-Dimeşki (v. 136) : Sika ve kalîlu'l-hadis olarak bilinmektedir. (bk. Buhârî, Târih, III,513; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VI,353; Zehebî, Mizân, III,98.)

7. bk. 14 no'lu hadis.

8. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

• - حدثنا الخليل بن عمرو¹ ثنا ابن سلمة² عن محمد بن إسحاق³ عن يزيد بن أبي حبيب⁴ عن سويد بن قيس⁵ عن معاوية بن خديج⁶ عن معاوية بن أبي سفيان⁷ عن أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه و سلم قال :

" سألتها كيف كنت تصنعين مع رسول الله صلى الله عليه و سلم في الحيضة قالت كانت احدانا في فورها أول ما تحيض تشد عليها إزارا إلى أنصاف فخذيها ثم تضطجع مع رسول الله صلى الله عليه و سلم " .

TAHRİC :

Ibn Mâce, tahâre 121.

TAHKİK :

Sened :

1. el-Halil b. Amr b. İbrâhim el-Basrî (v. 220) : Sikadır. (bk. İbn Ebi Hâtim, Cerh, III,380; İbn Hacer, Tehzib, 168.)
2. Muhammed b. Seleme el-Harrânî (v. 192) : Sika ve sadûk olarak ta'dil edilmiştir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,485; Buhârî, Târih, I,107; Zehebi, Siyer, IX,49)
3. bk. 2 no'lu hadis.
4. bk. 2 no'lu hadis.
5. bk. 2 no'lu hadis.
6. bk. 2 no'lu hadis.
7. "Râvileri" bölümünde tanıtıldı.

٥١- أخبرنا حامد بن محمد بن شعيب البلخي¹ قال حدثنا سُريج بن يونس² قال حدثنا سفيان³ عن الزهري⁴ عن عروة⁵ عن زينب بنت أم سلمة⁶ عن أم حبيبة قالت :
 " استيقظ النبي⁷ و هو يقول لا اله إلا الله⁸ ويل للعرب من شرٍ قد إقترب فعج اليوم⁹ من رَدَمٍ مأجوج و مأجوج¹⁰ و خلق يبداء عشرة قالت قلت يا رسول الله أ تُهلك و فينا الصالحون قال نعم إذا كثر الخبث " .

TAHRİC :

İbn Hibbân, Sahih, VIII, 293-294; Ebû Nuaym, Hilye, X,218; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, VII,269.

TAHKİK :

Sened :

1. Hâmid b. Muhammed b. Şuayb b. Züheyr el-Belhî (v. 309) : Seb't'tir. (bk. Zehebî, XIV,291.)
2. Sureyc b. Yûnus b. İbrâhim (v. 235) : Hakkında sika, sadûk ve leyse bihi be's ifâdeleri kullanılmıştır. (İbn Ebî Hâtim, Cerh, IV,305; İbn Hacer, Tehzib, III,457.)
3. bk. 30 no'lu hadis.
4. bk. 20 no'lu hadis.
5. bk. 42 no'lu hadis.
6. "Râvileri" bölümünde hakkında bilgi verilmiştir.

Metin :

7. Hilye'de bu kısım, " دخل علي رسول الله صلى الله عليه و سام " şeklinde rivâyet edilmiştir.
8. Hilye'de, " انا لله و انا اليه راجعون " şeklindedir.
9. Hilye'de " اليوم " kelimesi yer almıyor.
10. Hilye'de bu kısım, " مثل هذه و خلق سبعين " Mecmeu'z-zevâid'de ise " مثل هذه و خلق سبعين " şeklindedir.

٥٢- حدثنا محمد بن العباس بن المؤدب¹ ثنا عبيد بن إسحاق العطار² ثنا ستان بن هارون البرجمي³ عن حميد⁴ عن أنس بن مالك⁵ قال قالت أم حبيبة :

" يا رسول الله المرأة منا يكون لها زوجان ثم تموت فتدخل الجنة هي و زوجها لأيهما تكون للأول أو للآخر قال تغير أحسنهما خلقا كان معها في الدنيا يكون زوجها في الجنة يا أم حبيبة ذهب حسن الخلق بتغير الدنيا و الآخرة " .

TAHRÎC :

Taberânî, Mu'cem, XXIII, 222.

TAHKÎK :

Sened :

1. Muhammed b. el-Abbâs el-Müeddeb (v. 290) : Cerh ve ta'dilaçısından hakkında bilgi bulunamamıştır. (bk. Zehebî, Siyer, XIII, 534; a. mlf. Tezkire, II, 639.)
2. Ubeyd b. İshak el-Attâr el-Kûfî (v. ?) : Lâ şey'un diye tanımlanmıştır. (bk. İbn Ebi Hâtim, Cerh, V, 401.)
3. Sinan b. Hârûn el-Burcumî (v. ?) : Leyse hadîsuhu bi şey'in, lâ be'se bih, zayıf, münkeru'l-hadîs terimleriyle tanımlanmıştır. (bk. İclî, Ma'rife, I, 438; Zehebî, Mizân, II, 235; İbn Hacer, Tehzib, IV, 243.)
4. Humeyd b. Ebi Humeyd et-Tavîl (v. 140) : Sika birTâbir'dir. (bk. İbn Ebi Hâtim, Cerh, III, 221; Zehebî, Siyer, VI, 163; a. mlf. Tezkire, I, 152.)
5. bk. 44 no'lu hadîs.

٥٣- حدثنا علي بن عبد العزيز¹ ثنا عبيد الله بن عمر القواريري² ثنا وهب بن جرير³ ثنا شعبة⁴ عن أبي حصين⁵ عن يحيى بن وثاب⁶ عن أبي عبد الرحمن السلمي⁷ عن أم حبيبة: " أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلى على الخمرة ."

TAHRÎC :

Taberânî, Mu'cem, XXIII,242. (Tirmizî, cenâiz 40: Tirmizî, bu bâb'ta Ümmü Habibe'nin'de rivâyeti olduğunu belirtmektedir. Bu hadis olması muhtemeldir.)

TAHKİK :

Sened :

1. Ali b. Abdilaziz b. el-Merzubân b. Sâbûr (v. 286) : **Sika**, me'mûn ve sadûk olarak ta'dîl edilmiştir. (bk. İbn Ebî Hâtîm, Cerh, VI,196; Zehebî, Siyer, XIII,348; a. mlf. Tezkire, II,622.)
2. Ubeydullah b. Ömer b. Meysere el-Kavârîrî (v. 235) : **Sika**, sadûk ve kesîru'l-hadis olarak tanımlanmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,350; Buhârî, Târih, V,395; Zehebî, Siyer, XI,442.)
3. Vehb b. Cerîr b. Hazm b. Zeyd (v. 206) : Hakkında **sika** ve leyse bihi be's ifâdeleri kullanılmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,298; Zehebî, Siyer, IX,442; İbn Hacer, Tehzîb, XI,161.)
4. bk. 4 no'lu hadis.
5. Osman b. Âsım b. Hasayn (v. 127) : Kendisi Zeyd b. Kesir olarak dtanınmaktadır. tâbîi'dir ve sika, sebt, sahihu'l-hadis olarak tanımlanmıştır. (bk. Buhârî, Târih, VI,240; Zehebî, Siyer, V,412; İbn Hacer, Tehzîb, VII,126.)
6. Yahya b. Vessâb el-Kâhîlî (v. 103) : Tâbîi'dir. **Sika** ve kalilu'l-hadis olarak tanımlanmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI,299; Zehebî, Siyer, IV,379; İbn Hacer, Tehzîb, XI,294.)
7. Abdullah b. Habîb (v. 73) : **Sika** ve kesîru'l-hadis olarak tavsif edilmiştir . (bk. Buhârî, Târih, V,72; Zehebî, Siyer, IV,267; İbn Hacer, Tehzîb, V,183.)

۵۴- حدثنا بكر بن سهل¹ ثنا شعيب بن يحيى² ثنا عبد الجبار بن عمر³ عن عطاء الخرساني⁴ عن يحيى بن أبي المطاع⁵ عن معاوية بن أبي سفيان⁶ قال دخلت على أم حبيبة بنت أبي سفيان فقالت :
" كان رسول الله صلى الله عليه و سلم يصلى فى ثوب واحد ملتحقا به " .

TAHRÎC :

Taberânî, Mu'cem, XXIII, 221.

TAHKÎK :

Sened :

1. Bekr b. Sehl b. İsmâil b. Nâfi' (v. 289) : Hakkında zayıf ve mukâribu'l-hal terimleri kullanılmıştır. (bk. Zehebî, Siyer, XIII, 425; a. mlf. Mizân, I, 345.)
2. Şuayb b. Yahya b. es-Sâib et-Tucibî (v. 211) : Hakkında sika, sadûk, mustekimu'l-hadis ve leyse bi ma'rûf olarak değerlendirme yapılmıştır. (bk. Zehebî, Mizân, II, 278; İbn Hacer, Tehzib, IV, 357.)
3. Abdülcebbar b. Ömer el-Eyli (v. ?) : Münker hadisler rivâyet etmiş bir kişi olarak bilinmektedir. Leyse bi sikatin, leyse bi'l-kavî olarak da tavsif edilmiştir.
4. Atâ b. Ebî Müslim (v. 135) : Sika, sadûk, yuhteccu bih ve lâ be'se bih olarak tanıtılmıştır. (bk. Buhârî, Târih, VI, 474; Zehebî, Siyer, VI, 140.)
5. Yahya b. Ebî el-Mutâ' el-Kureşî el-Ürdünî (v. ?) : Sikadır. (bk. Buhârî, Târih, IV, 306; Zehebî, Mizân, IV, 410; İbn Hacer, Tehzib, XI, 279.)

••- قال محمد بن بشار¹ نا عثمان بن عمر² قال نا سلم بن زريق³ عن خالد بن باب⁴ عن شهر بن حوشب⁵ عن عتبة بن أبي سفيان⁶ عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال⁷ :
" من بنى لله مسجداً بنى الله له بيتاً 8 فى الجنة " .

TAHRÎC :

Buhârî, Târih, IV,36; Abdurrezzâk b. Hemmâm,Musannef, III,75. (Tirmizî, salât 120: Tirmizî, bu bâb'ta Ümmü Habibe'nin de rivâyeti olduğunu belirtmektedir, muhtemelen bu hadistir.)

TAHKÎK :

Sened :

1. bk. 48 no'lu hadis.
2. Osman b. Ömer b. Fâris b. Lekî (v. 209) : Hakkında; sika ve sebt ta'dil ifâdeleri kullanılmıştır. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII,296; Buhârî, Târih, VI,240; Zehebî,Siyer, IX,557.)
3. Ebû Yûnus Selm b. Zerîr el-Utâridî el-Basrî (v. 160 civârı): Sika, sadûk, leyse bi'l-kavî, zayıf, mâ bihi be's gibi farklı şekillerde değerlendirilmiştir. (bk. Buhârî,Târih, II,159; İbn Ebî Hâtîm, Cerh, IV,264; İbn Hacer, Tehzîb, IV,130.)
4. Hâlid b. Bâb er-Rabâi el-Ahdeb (v. ?) : Ebû Zûr'a onun hadislerini terketmiştir. (bk. Buhârî, Târih, II,130; İbn Ebî Hâtîm, Cerh, III,322.)
5. Ebû Saïd Şehr b. Havşeb el-Eş'arî (v. 100) : Sika,leyse bi'l-kavî ve lâ yuhteccu bih olarak farklı şekilde değerlendirilmiştir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, VII, 449; Zehebî, Siyer, IV,372; İbn Hacer, Tehzîb, IV,369.)
6. "Râvileri" bölümünde kendisi hakkında bilgi verildi.

٥٦- قال ابن عمر¹ حدثنا عبد الله بن عمرو بن زُهير² عن اسمعيل بن عمرو بن سعيد بن العاص³ قال قالت أم حبيبة :

" رأيت في المنام كان عبيد الله بن جحش زوجي بأسره صورة و أشوهه ففزعتُ فقلت تغيرت و الله حاله فاذا هو يقول حين أصبح يا أم حبيبة إني نظرت في الدين فلم أر ديناً خيراً من النصرانية و كنتُ قد دنت بها ثم دخلت في دين محمد ثم رجعت إلى النصرانية فقلت و الله ما خير لك و أخبرتُهُ بالرؤيا التي رأيتُ له فلم يحفل بها و أكتبُ على الخمر حتى مات فأرى في النوم كان أتيا يقول لى يا أم المؤمنين ففزعت و أولتها أن رسول الله صلى الله عليه و سلم يتزوجنى قالت فما هو إلا أن إنقضت عدتى فما شعرت إلا برسول النجاشي على بابي يستأذن فاذا جارية له يقال لها ابرهة كانت تقوم على ثيابه و دهنه فدخلتُ على فقالت إن الملك يقول لك إن رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم كتب إلي أن أزوجك فقلت بشرك الله بخير و قالت يقول لك الملك و كلّي من يُزوّجك فأرسلت إلى خالد بن سعيد بن العاص فولّيته و أعطت ابرهة سوارين من فضة و خدمتين كانتا في رجليها و خواتيم فضة كانت في أصابع رجليها سرورا بما بشرتها به فلما كان العشي أمر النجاشي جعفر بن أبي طالب و من هناك من المسلمين فحضرُوا فخطب النجاشي فقال الحمد لله الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار الحمد لله حقّ حمده و أشهد أن لا إله إلا الله و أن محمدا عبده و رسوله و إنه الذي بشر به عيسى بن مريم عليه الصلاة و السلام اما بعد فان رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم كتب إلي أن أزوجه أم حبيبة بنت أبي سفيان فأجبتُ إلى ما دعا إليه رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم و قد اصدقتهُ أربعمئة دينار ثم سكب الدنانير بين يدي القوم فتكلم خالد بن سعيد فقال الحمد لله أحمده و أستعينه و استنصره و أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمدا عبده و رسوله أرسله بالهدى و دين الحق ليظهره على الدين كله و لو كره المشركون اما بعد فقد أجهت إلى ما دعا إليه رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم و زوجته أم حبيبة بنت أبي سفيان فبارك الله لرسوله و دفع الدنانير إلى خالد بن سعيد فقبضها ثم أرادوا أن يقوموا فقال إجلسوا فإن سنّة الأنبياء عليهم الصلاة و السلام اذا تزوجوا أن يوكل الطعام على التزويج فدعا بطعام فأكلوا ثم تفرقوا

TAHRIC :

Hâkim, Müstedrek, IV,20-21-22.

TAHRIC :

Sened :

1. Muhammed b. Ömer b. Muhammed el-Vâkidî (v. 207) : Münekkidler onu, leyse bi sikatin, lâ yuktebu hadisuhu ve metrûku'l-hadis ifâdeleriyle cerh etmişlerdir. (bk. Buhârî, Târih, I,178; İbn Ebî Hâtim, Cerh, VIII,20; Zehebî, Siyer, IX,454.)

2. Hakkında bilgi tesbit edemedik.

3. İsmâil b. Amr b. Saïd b. el-Âs el-Kureşî (v. ?) : Sâhibu'l-A'vas diye bilinir. Sika ve kalilu'l-hadistir. (bk. İbn Sa'd, Tabakât, V,344; Buhârî, Târih, I,368; İbn Hacer, Tehzib, I,320.)

قالت أم حبيبة فلما وصل إلى المال أرسلت إلى ابرهة التي بشرتني فقلت لها إني كنت أعطيتك ما أعطيتك يومئذ و لا مال بيدي و هذه خمسون مثقالا فخذوها فاستعيني بها فأخرجتني إلى حقة فيها جميع ما أعطيتها فردته إلي و قالت عزم على الملك ان لا ارزأك شيئا و انا التي اقوم على ثيابه و دهنه و قد اتبعت دين رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم و أسلمت لله و قد امر الملك نساءه ان يبعثن إليك بكل ما عندهن من العطر فلما كان الغد جاءتنى يعود و ورس و عنبر و زباد كثير و قدمت بذلك كله على رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم و كان يراه على و عندي فلا يُنكر ثم قالت ابرهة فحاجتي اليك ان تقرني رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم مني السلام و تعلّمه إني قد اتبعت دينه قالت ثم لطفت بي و كانت هي التي جهزتنى و كانت كلما دخلت على رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم كانت الخطبة و ما فعلت بي ابرهة فتحبسم رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم و أقرنته منها السلام فقال و عليها السلام و رحمة الله و بركاته .

٥٧- أم حبيبة : " من كان على ديني و دين دارد و سليمان و ابراهيم صلوات الله عليهم فليتزوج إن وجد إلى النكاح سبيلا و الا فليجاهد في سبيل الله ان يستشهد فيزوجه الله من الخور العين الا ان يكون يسعى على والديه او يسعى في أمانة للناس عليه " .

B. KAYNAKLARA İNTİKÂLİ

Müelliflerin vefât târihlerine göre düzenlediğimiz bu şem'a, öyle sanıyoruz ki Ümmü Habîbe'nin rivâyetlerinin sıhhat durumu hakkında, en azından kaynaklar bazında olumlu bir kanaat edinmemizi sağlayacaktır.

	Muvatta'	Tayâlisî	Abdurrezak, Musannef	Humeydî	Ahmed b. Hanbel	Dârimî	Buhârî	Buhârî, Târîh	Müslim	İbn Mâce	Ebû Dâvûd	Tirmizî	Nesâî	İbn Huzeyme	Ebû Avâne	İbn Hibbân	Taberânî, Kebîr	Taberânî, Evsât	Dârekutnî	Müstedrek	Ebû Nuaym, Hilye	Deylemî, Firdavs	Mecmeu'z-zevâid
1	X				X																		
2					X	X				X	X		X			X	X						X
3					X	X				X	X		X			X	X						X
4					X	X				X	X		X			X	X						X
5					X	X				X	X		X			X	X						X
6			X		X	X				X	X		X			X	X			X			
7	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
8	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
9	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
10	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
11	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
12	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
13	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
14	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
15	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
16	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
17	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
18	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
19	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
20	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
21	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
22	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
23	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
24	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
25	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
26	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
27	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
28	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

	Muvatta'	Tayâlisi	Abdurrezzak, Musannef	Humeidi	Ahmed b. Hanbel	Dârimî	Buhârî	Buhârî, Tarih	Müslim	İbn Mâce	Ebû Dâvûd	Tirmizî	Nesâî	İbn Huzeyme	Ebû Avâne	İbn Hibbân	Taberânî, Kebîr	Taberânî, Evsât	Dârekutnî	Müstedrek	Ebû Nuaym, Hilye	Deylemî, Firdevs	Mecmeu'z-zevâid
29																							
30																							
31																							
32																							
33																							
34																							
35																							
36																							
37																							
38																							
39																							
40																							
41																							
42																							
43																							
44																							
45																							
46																							
47																							
48																							
49																							
50																							
51																							
52																							
53																							
54																							
55																							
56																							
57																							
<u>Toplam</u>	4	19	25	7	46	25	4	1	14	23	36	14	31	16	7	25	37	7	1	16	1	4	6

C. ÖNEMİ

Ümmü Habîbe'nin rivâyetlerinin önemi, dinî-ilmî meselelere mesned teşkil etme oranı ile yakından alâkalıdır. Bu konuda şu tesbitleri sunabiliriz :

Birinci açıdan durum, gerek rivâyetlerinin sıhhati ile ilgili kısımda gerekse kaynaklara intikal çizelgesinde açıkça görülmektedir. İkinci açıdan ise, vereceğimiz örnekler tesbitlerimize açıklık getirecektir :

Atâ, cumadan önce on iki rek'atı Ümmü Habîbe'nin rivâyetine dayanarak kılmıştır.¹

49 nolu hadîsini İbn Rüşd, eserinin tahâre bölümünde kullanmıştır.²

Sünen-i revâtibin miktârı Ümmü Habîbe'nin rivâyetine göre on iki rek'attır.³

İhrama girecek olan kişinin koku sürünüp sürünmeyeceği konusunda İmam Şâfiî, diğer deliller yanında Ümmü Habîbe'nin kardeşine koku sürmesi olayını dikkate almıştır.⁴ Tecrid Tercemesi'nde Ümmü Habîbe'nin bu durumu müstehab kabul ettiği belirtilir.⁵

Ve bu hadîsi Hz. Ömer duymadığı için hadîslerin her sahâbîye ulaşmamış olabileceğine misâl gösterilmiştir.⁶

1. Nesâî, *kuyâmu'l-leyl* 66/4.

2. bk. *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 41. (Ancak bu hadîsin neshedildiği başka eserlerde rivâyet edilmiştir.)

3. bk. A. Naim, *Tecrid Terc* III, 113.

4. bk. *İhtilâfu'l-hadîs*, s. 544.

5. bk. I, 208.

6. Aşık, *Hadîs Rivâyeti*, s. 247.

Ümmü Habîbe'nin iki rivâyeti (15 ve 49 nolu hadisler) neshedilmiş hadisler arasında yer almıştır.⁷

Kadının akrabasından veli olamayanlar, nikahta vekâlet ve ehl-i kitabın hür kadınlarının nikahı konularında İmam Şâfi' Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber ile evlendirilmesini örnek ve delil olarak kullanmıştır.

Buhârî, 46 nolu hadisi Sahîh'inde bâb başlığı olarak kullanmıştır.⁸ Bu, rivâyetlerinin fikhî ahkâma mesned teşkil ettiğinin ve ciddiye alındığını gösteren sâdece bir örnektir.

Ayrıca Bakara Sûresi'nin 234. âyetinin tefsîrinde, kadının yas tutma müddetiyle ilgili Ümmü Habîbe'nin 7 nolu rivâyeti, Nisâ Sûresi'nin 114. âyetinde Ümmü Habîbe'nin 48 nolu hadisi delil olarak kullanılmıştır.⁹

Ayrıca hadis usûlü açısından da isnadın kalbî'ne Ümmü Habîbe'nin bir rivâyeti (35 nolu hadis) misâl gösterilmiştir.¹⁰

Bütün bunlar Ümmü Habîbe'nin rivâyetlerinin çok çeşitli yönlerden değerlendirmeye tâbi tutulduğunu göstermektedir.

7. A. Naim, *Tecrid Terc. I*, 170-171; H. Hatiboğlu, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi II*, 115-117.

8. bk. *nikah* 10.

9. bk. İbn Kesir, *Tefsir*, I, 506; II, 392.

10. bk. A. Naim, *Tecrid Terc. s.* 309.

III . ÜMMÜ HABİBE'NİN RÂVİLERİ

Ümmü Habîbe'nin rivâyetlerini biraraya getirmeyi hedeflediğimiz tez çalışmamızda onun sâdece Hz. Peygamber'den vasıtasız olarak aldığı hadislerle yer verdik. Bu sebeple çalışmamızda "hocaları" bölümü yer almayacaktır. Aslında Ümmü Habîbe'nin, Hz. Peygamber dışında Zeyneb bint Cahş'tan başka herhangi bir sahâbiden rivâyeti bilinmemektedir.¹

Ümmü Habîbe'nin talebelerini tanıtmaya ayırdığımız bu kısımda, ondan en fazla hadis rivâyet eden râvileri etraflıca tanıtılacak diğer râvilerini ise ismen kaydedilecektir. Bu râviler için bilgi kaynaklarına da işâret olunacaktır.

A. MEŞHUR RÂVİLERİ

1. **Anbese b. Ebî Süfyan**² Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdışems el-Medenî³, el-Kureşî, el-Emevî⁴ (v.47)⁵

1.İbn Asâkir, *Târih*, VI,70; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,305; Suyûtî,*Mesânid*, s.114. (Ümmü Habîbe, Ahmed b. Hanbel'deki Zeyneb bint Cahş'ın Müsned'inin tamamını rivâyet etmiştir. bk. *Müsned*, VI,429)

2.Buhâri, *Târih*, IV,36; İbn Ebî Hâtim,*Cerh*, VI,400.

3. İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,159.

4. Buhâri, *Târih*, IV,36.

Ümmü Habibe'nin baba bir kardeşi olan Anbese'nin künyesi, Ebû Osman⁶, Ebû Âmir⁷ veya Ebû'l-Velid⁸ olarak değişik şekillerde rivâyet olunmaktadır.

Anbese'nin sahâbe olup olmadığı ihtilaflıdır. Genellikle onun Hz. Peygamber devrine yetiştiği,⁹ fakat sohbeti ve rivâyeti olmadığı görüşü benimsenmektedir.

Ebû Zûr'a ed-Dimeşkî, Anbese b. Ebî Süfyan'ı Tâbiûn'un birinci tabakasından, İbn Hıbban da onu sika tâbiilerden saymıştır. Mütেকaddimûn âlimleri de onun Tâbiûn'dan olduğunda ittifak etmişlerdir¹⁰.

Halife olan kardeşi Muâviye, Anbese'yi Mekke'ye vâli olarak tayin etmiştir¹¹.

H. 46¹² ve 47¹³ yıllarında hac emirliği ile görevlendirilmiştir. Ne var ki hac emirliği yapanın Anbese değil, kardeşi Utbe b. Ebî Süfyan olduğu görüşü de kaynaklarda yer almaktadır.¹⁴

Anbese, Ümmü Habibe'den başka Şeddâd b. Evs'ten¹⁵ de hadis rivâyet etmiştir.

Mekhûl eş-Şâmî, Amr b. Evs es-Sekafî¹⁶, Ebû Ümâme el-Bâhili, Ya'la b. Ümeyye et-Temîmî, el-Kâsım Ebû Abdurrahman, Abdullah, Ebû Sâlih b. Muhâcir eş-Şuaysî, el-Müseyyeb b. Râfî', Atâ b. Ebî Rabah es-Semmân, Hassan b. Atiyye gibi zevât kendisinden hadis ahz ve rivâyet etmişlerdir¹⁷.

5. İbnu'l-İmad, *Şezerât*, I,55.

6. Buhârî, *Târîh*, IV,36; İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,159.

7. İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VI,400; İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,159.

8. İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,159.

9. İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,160.

10. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV,304; İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,160.

11. İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,160. (Anbese ise Tâife döndüğünde yerine Târik b. el-Murakka'ı tavsiye etmiştir.)

12. İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,160.

13. İbn Kesir, *Bidâye*, VIII,22,31; İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,160.

14. İbn Kesir, *Bidâye*, VIII,31.

15. İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,160.

16. İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VI,401; İbn Hacer, *Tehzib*, VIII,160.

Ümmü Habîbe'nin kendisine rivâyet ettiği öğle namazından önce ve sonra kılınan sünnet namazlarla ilgili hadîsi duyduğundan itibaren bu namazları hiç terketmeyecek kadar ibâdete dâşkün olan Anbese, ölüm döşeginde kıvranmaya ve ağlamaya başlamış, ziyârete gelenler sebebini sorunca da "güvenebileceğim bir amelîm yok" demiştir¹⁸.

Anbese b. Ebî Süfyan, Taif'te h. 47'de vefât etmiştir¹⁹.

Ümmü Habîbe'den dokuz hadîs rivâyet etmiştir.

2. Ebû Süfyan b. Saîd²⁰ b. el-Muğîre b. el-Ahnes b. Şerîk es-Sekafî el-Medenî²¹(v. ?) :

Ümmü Habîbe'nin yeğenidir²². Hakkında fazla bilgiye sahip olamadığımız Ebû Süfyan b. Saîd, sadece teyzesi Ümmü Habîbe'den hadîs rivâyet etmiş, kendisinden de Ebû Seleme b. Abdîrrahman rivâyet etmiştir²³.

İbn Hibban, Ebû Süfyan b. Saîd'i tevsik etmiştir²⁴.

Ümmü Habîbe'den dokuz hadîs rivâyet etmiştir.

3. Ebu'l-Cerrâh (v. ?) :

Kaynaklar kendisinden el-Cerrâh veya Ebu'l-Cerrâh diye söz etmektedir. Buhârî, daha çok Ebu'l-Cerrâh şeklinde kullanıldığını ve daha sahîh olduğunu" belirtmektedir²⁵. İbn Hibban ise "el-Cerrâh" adını

17. İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 160.

18. Nesâî, *kuyâmu'l-leyl* 67; İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 160.

19. İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII, 160; İbnu'l-İmâd, *Şezerât*, I, 55.

20. Zehebî, *Mizan*, IV, 531; İbn Hacer, *Tehzîb*, XII, 112.

21. İbn Hacer, *Tehzîb*, XII, 112.

22. Zehebî, *Mizan*, IV, 531; İbn Hacer, *Tehzîb*, XII, 112.

23. İbn Hacer, *Tehzîb*, XII, 112.

24. İbn Hacer, *Tehzîb*, XII, 112.

25. bk. *Târih*, (kısmu'l-künâ) II, 19.

kullanan vehmetmiştir" demektedir²⁶.

Ümmü Habîbe'nin kölesi²⁷ olan Ebu'l-Cerrâh, Medine'li bir tâbiüdür²⁸.

Sâdece Ümmü Habîbe'den rivâyeti bulunan Ebu'l-Cerrâh'tan, Sâlim b. Abdullah b. Ömer ve Nâfi' rivâyette bulunmuşlardır²⁹.

Sika³⁰ ve **makbul**³¹ olarak vasıflandırılmıştır.

Ümmü Habîbe'den sekiz hadis rivâyet etmiştir.

4. Ebû Abdurrahman Muâviye b. Ebî Süfyan b. Harb³² b. Ümeyye b. Abdişems³³ el-Emevî³⁴ el-Kureşî³⁵ (v.60)³⁶

Emîru'l-mü'minin³⁷, melikü'l-İslâm³⁸ Muâviye, Ümmü Habîbe'nin baba bir kardeşidir.

Hudeybiye antlaşması yılında müslüman olmuş, ancak babasından korktuğu için bunu açıklayamamıştır. Hz. Peygamber Mekke'yi fethettiğinde, Muâviye'yi müslüman olarak bulmuştur. Bu konuda farklı rivâyetler de bulunmaktadır³⁹.

26. İclî, *Ma'rif*e, I, 266 dn. 213.

27. İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 300; Buhârî, *Târih*, (kısmu'l-künâ) II, 19; İclî, *Ma'rif*e, I, 266; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, IX, 352.

28. İclî, *Ma'rif*e, I, 266.

29. İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 300.

30. İclî, *Ma'rif*e, I, 266.

31. İclî, *Ma'rif*e, I, 266, dipnot 213.

32. Buhârî, *Târih*, VII, 326; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VIII, 377; İbn Abdilberr, *İstiâb*, III, 395; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V, 209; Zehebi, *Siyer*, III, 119; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 433; a. mlf. *Tehzib*, X, 207.

33. İbn Hacer, *Tehzib*, X, 207.

34. Buhârî, *Târih*, VII, 326; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VIII, 377; İbnu'l-Kayserânî, *el-Cem'*, II, 489; İbn Abdilberr, *İstiâb*, III, 395.

35. Buhârî, *Târih*, VII, 326; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VIII, 377; İbnu'l-Kayserânî, *el-Cem'*, I, 489; Zehebi, *Siyer*, III, 119.

36. Buhârî, *Târih*, VII, 326; İbnu'l-İmâd, *Şezerât*, I, 65; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 207.

37. Zehebi, *Siyer*, III, 120; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 433.

38. Zehebi, *Siyer*, III, 120.

39. İbn Abdilberr, *İstiâb*, III, 395; Zehebi, *Siyer*, III, 120, 122.

H. Peygamber'le Huneyn savaşına katılan Muâviye, değişik vesilelerle Rasûlullah'ın dualarına mazhar olmuřtur⁴⁰.

Muâviye vahiy kâtipliği yanında H. Peygamberle diğer Arap kabileleri arasındaki yazışmaları da yürütmüřtür⁴¹.

şam vâlisi Yezid b. Ebî Sûfyan'ın ölümünden sonra⁴² H. Ömer tarafından kardeşinin yerine tâyin edilmiş, H. Osman devrinde de bu görevine devam etmiřtir⁴³. Yirmi yıl vâililik yapan Muâviye, H. Ali'den sonra halife olmuş, halifeliği de yirmi yıl sürmüřtür⁴⁴.

Devrinin fakihlerinden sayılan⁴⁵ Muâviye, 163 hadis rivâyet etmiř⁴⁶ ve rivâyetlerinde herhangi bir kusur ile ittiham edilmemiřtir⁴⁷.

H. Peygamber'den başka Ebû Bekir, Ömer ve Ümmü Habibe'den hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Abdullah b. Abbas, Humeyd b. Hâni', İşâ b. Talha, Sâib b. Yezid, Ebû Saïd el-Hudrî, Yezid b. el-Esamm, Cerir b. Abdillâh, Saïd b. el-Müseyyeb, Hemmâm b. Münebbih, Abdullah b. Âmir el-Yahsûbî,⁴⁸ Muâviye b. Hudeyc, Yezid b. Cârîye,⁴⁹ Nu'man b. Beşir, Urve b. ez-Zübeyr, Ebû İdris el-Havlânî,⁵⁰ Abdullah b. ez-Zübeyr, Mervân b. el-Hakem⁵¹ hadis ahz ve rivâyet etmişlerdir. Kendisinden hadis rivâyet edenlerin çoğu řamlılardır⁵².

Arap dâhilerinden sayılan Muâviye b. Ebî Sûfyan, h.60 yılının⁵³ Receb ayında şam'da vefât etmiřtir⁵⁴.

40. Buhârî, *Târih*, VII,326; Zehebî, *Siyer*, II,119,121.

41. Zehebî, *Siyer*, III,120,122,123; İbn Hacer *İsâbe*, III,434.

42. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V,209.

43. İbn Hacer, *Tehzib*, X,207.

44. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V,211; Zehebî, *Siyer*, III,133; İbn Hacer, *Tehzib*, X,207.

45. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V,210; İbn Hacer, *İsâbe*, III,433.

46. Zehebî, *Siyer*, III,162.

47. Buhârî, *Târih*, VII,327.

48. İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VIII,377; İbnu'l-Kayserânî, *el-Cem'*, II,489; Zehebî, *Siyer*, III,120; İbn Hacer *İsâbe*, III,434; a. mlf. *Tehzib*, X,207.

49. İbn Hacer, *Tehzib*, X,207.

50. Zehebî, *Siyer*, III,120.

51. İbn Hacer, *İsâbe*, III,434.

52. İbnu'l-Kayserânî, *el-Cem'*, II,489.

53. İbnu'l-İmâd, *şezerât*, I,65; İbn Hacer, *Tehzib*, X,207.

Ümmü Habîbe'den altı hadis rivâyet etmiştir.

5. Zeyneb bint Ebî Seleme b. Abdî'l-Esed b. Hîlâl el-Mahzûmiyye⁵⁵
(v.74)⁵⁶

Hiz. Peygamber'in üvey kızıdır. Babası öldükten sonra Habeşistan'da dünyaya gelmiştir⁵⁷. Annesi Ümmü Seleme Hiz. Peygamber'le evlendiğinde Zeyneb, süt çocuğu idi⁵⁸.

Adı Berre iken Hiz. Peygamber "nefislerinizi tezkiye etmeyin" buyurarak ona Zeyneb adını vermiştir. Ancak bu ad değıştirme ile ilgili nakiller Zeyneb bint Cahş hakkında da rivâyet edilmektedir⁵⁹.

Zeyneb bint Ebî Seleme, Abdullah b. Zem'a ile evlenmiş, ondan dokuz çocuğu olmuştur⁶⁰. İki oğlu Harre savaşında ölünce gösterdiği metânet, herkesin takdirini mûcib olmuştur⁶¹.

Zamanında Medine'nin fakihelerinden sayılan⁶² Zeyneb'i, icli, buluğ çağına ermeden Hiz. Peygamber'i görenleri sahâbi saymayanların görüşüne katılarak Tâbiûn'un sıkları arasında saymaktadır.⁶³ İbn Hacer, İbn Sa'd'den naklen Zeyneb bint Ebî Seleme'nin Hiz. Peygamber'den rivâyeti olmadığını belirtmektedir.⁶⁴

54. İbnu'l-İmâd, *Şezerât*, I,65.

55. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,461; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,131; Zehebi, *Siyer*, III,200; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317; a. mlf. *Tehzib*, XII,421.

56. İbn Hacer, *Tehzib*, XII,421.

57. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,131; Zehebi, *Siyer*, III,200; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317; a. mlf. *Tehzib*, XII,421.

58. Zehebi, *Siyer*, III,200; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317. (Hiz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ Zeyneb'e süt anneliği yapmıştır. bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,461; İbn Hacer, *Tehzib*, XII,421.)

59. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,461; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,319; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,131; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317; a. mlf. *Tehzib*, XII,421.

60. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,461; İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,320; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,132.

61. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,320; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,132.

62. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,320; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,132; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317; a. mlf. *Tehzib*, XII,421.

63. İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317.

64. bk. İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317.

Ancak bazı kaynaklar Zeyneb'in, Hz. Peygamber'den rivâyet ettiğini belirtmektedirler.⁶⁵ Onun, annesinden⁶⁶ ve Hz. Peygamber'in diğer hanımlarıyla Ümmü Habîbe'nin kızı Habîbe'den de hadis rivâyeti vardır⁶⁷. Kendisinden de oğlu Ebû Ubeyde b. Abdillâh b. Zem'a, süt kardeşi Urve b. Zübeyr ve Ali b. el-Hüseyn, el-Kâsım b. Muhammed, Kuleyb b. Vâil, Muhammed b. Amr b. Atâ, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe, Irâk b. Mâlik, Humeyd b. Nâfi' rivâyet etmişlerdir⁶⁸.

Hz. Peygamber, yıkandığı sudan yüzüne serptiği için yaşlılığında bile cildi bozulmayan⁶⁹ Zeyneb bint Ebî Seleme h.74'de vefât etmiştir⁷⁰.

Ümmü Habîbe'den beş hadis rivâyet etmiştir.

B. DİĞER RÂVİLERİ

Ümmü Habîbe'den hadis rivâyet edenler bu beş kişiden ibâret değildir. Biz bunların dışında kalan ve rivâyetleri çalışmamızda yer alan diğer râvileri şöylece sıralayabiliriz :

1. Muhammed b. Ebî Süfyan es-Sekâfi b. Alâi b. Cârîye es-Sekâfi ed-Dimeşki (v.?)⁷¹

2. Şuteyr b. Şekl b. Humeyd b. Absî el-Kûfi (v.?)⁷²

3. Utbe b. Ebî Süfyan Sahr b. Harb (v.44)⁷³

65. Zehebî, *Siyer*, III,200; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317.

66. İbn Sa'd, *Tabakât*, III,461; İbn Hacer, *Tehzib*, XII,421.

67. Zehebî, *Siyer*, III,200; İbn Hacer, *Tehzib*, XII,421.

68. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,461; Zehebî, *Siyer*, III,200; İbn Hacer, *Tehzib*, XII,421.

69. İbn Abdilberr, *İstiâb*, IV,319; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,132; İbn Hacer, *İsâbe*, IV,317.

70. İbn Hacer, *Tehzib*, XII,421.

71. Buhârî, *Târih*, I,103; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VII,275; İclî, *Ma'rife*, II,239; İbn Hacer, *Tehzib*, IX,192.

72. İclî, *Ma'rife*, I,450; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II,505; İbn Hacer, *Tehzib*, IV,310.

73. İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III,560.

4. Ebu'l-Melih Âmir b. Usâme b. Umeyr el-Huzelî el-Kûfî (v.112)⁷⁴
5. Ebû Sâlih Zekvân b. Abdillâh es-Semmân (v.101)⁷⁵
6. Sâlim b. Şevvâl el-Mekkî (v.?)⁷⁶
7. Abdullâh b. Utbe b. Ebî Süfyan b. Harb el-Kureşî (v.?)⁷⁷
8. Ömer b. el-Hakem b. Râfî' b. Sinan el-Ensârî (v.?)⁷⁸
9. Urve b. ez-Zübeyr el-Avvâm b. Huveylid (v.93)⁷⁹
10. Enes b. Mâlik b. en-Nadr b. Damdam (v.93)⁸⁰
11. Safiyye bint Şeybe b. Osman (v.?)⁸¹
12. Ebû Abdîrrahman Abdullâh b. Habîb es-Sülemî (v.73)⁸²
13. İsmâil b. Amr b. Saîd b. el-Âs el-Kureşî (v.?)⁸³

Bizim bu çalışmamızda tesbit ettiğimiz rivâyetlerinde yer almamakla beraber Ümmü Habîbe'nin râvileri arasında bulunan diğer şahıslar da şu isimlerden oluşmaktadır :

-
74. İbn Sa'd, *Tabakât*, VII,219; Buhârî, *Târih*, VI, 449; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VI,319; Zehebî, *Siyer*, V,94; İbn Hacer, *Tehzîb*, XII,246.
 75. İbn Sa'd, *Tabakât*, V,301; Buhârî, *Târih*, II,238; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, III,450; Zehebî, *Siyer*, V,36; a. mlf. *Tezkire*, I,89; İbn Hacer, *Tehzîb*, III,219.
 76. İbn Sa'd, *Tabakât*, V,300; Buhârî, *Târih*, II,115; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, IV,183; İbn Hacer, *Tehzîb*, III,436.
 77. İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, V,124; İbn Hacer, *Tehzîb*, V,310.
 78. Buhârî, *Târih*, III,147; İbn Hacer, *Tehzîb*, VII,436.
 79. İbn Sa'd, *Tabakât*, V,178; Zehebî, *Siyer*, IV,421; İbn Hacer, *Tehzîb*, VIII,180.
 80. İbn Sa'd, *Tabakât*, VII,17; Zehebî, *Siyer*, III,395; İbn Hacer, *Tehzîb*, I,376.
 81. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII,469; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII,172; Zehebî, *Siyer*, III,507.
 82. Buhârî, *Târih*, V,72; Zehebî, *Siyer*, IV,267; İbn Hacer, *Tehzîb*, V,183.
 83. İbn Sa'd, *Tabakât*, V,344; Buhârî, *Târih*, I,368; İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, II,190; İbn Hacer, *Tehzîb*, I,320.

Kızı Habîbe bint Ubeydillah, İbn Abbas, Ümmü Alkame, Atıyye b. Kays, Arrâk b. Mâlik, Humeyd b. Nâfi', Şehr b. Havşeb, Abdullah b. Abdî Esed, el-Mahzûmiyye, Muâviye b. Hudeyc, Abdullah b. Ömer⁸⁴.

Ayrıca şuna da işâret edelim ki, hadîs senedlerinde yer alan daha sonraki nesillere mensup râviler hakkında, çalışmamızın metin bölümünde tahkik esnasında ayrı ayrı bilgi verilmiştir.

84. Tayâlisi, *Mûsned*, s.222; Humeydî, *Mûsned*, s.146-147; Taberânî, *Mu'cem*, XXIII, 220-246; İbn Asâkir, *Târih*, VI, 70, 75; Zehebi, *Siyer*, II, 219; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 305; a. mlf. *Tehzib*, XII, 419; Hazrecî, *Hûlâsa*, s.91; Suyûtî, *Mesânid*, s.114.

C. SENEDLERDEKİ RÂVİLERİN CERH VE TA'DİL AÇISINDAN DURUMLARI

Çalışmamızdaki hadislerin senedlerinde yer alan râvileri cerh ve ta'dil açısından beş kategoriye ayırmamız mümkündür :

1. Sikalar
2. Zayıflar
3. Muhtelefun fih olanlar
4. Hakkında herhangi bir değerlendirme tesbüt edemediklerimiz
5. Hakkında bilgi ve değerlendirme tesbüt edemediklerimiz

Ümmü Habîbe'nin ilk râvileri içinde cerhe uğrayan kimse yoktur. Hatta râvilerinden altısı sahâbidir.

Hadislerin senedlerindeki sika râvilerin sayısı fazla olduğu için sadece sayısını verip, diğer dört kategorideki râvilerin de sayısını ve adlarını vereceğiz.

1. Sika râviler : 143 kişidir.
2. Zayıf râviler : 5 kişidir.⁸⁵
3. Muhtelefun fih olanlar : 16 kişidir.⁸⁶

⁸⁵ Abdullah b. Lehi(14 ve 41. hadisler), Sinan b. Harun(52. hadis), Ubeyd b. Ishak(52.hadis), Abdülcebbar b. Ömer(54.hadis), Muhammed b. Ömer(56.hadis).

⁸⁶ Muaviye b. Salih, Hamza b. Habib(3. hadis), Ravh b. Ubâde(6 ve 39. hadisler), Haccac b. Ertat(8. hadis),Asım b. Behdele(10 ve 45. hadisler), Süleyman b. Mûsa(14. hadis), Âbide b. Humeyd(31. hadis), Muhammed b. Abdillâh(37. hadis), Abdullah .b. Muhacir(37. hadis),Heysem b.

4. Hakkında herhangi bir değerlendirme tesbît edilememiş olanlar :

5 kişidir.⁸⁷

5.Hakkında bilgi ve değerlendirme tesbit edemediklerimiz :

3 kişidir.⁸⁸

Humeyd(49. hadis), Muhammed b. İshak(50. hadis), Bekr b. Sehl,Şuayb b. Yahya(54. hadis), Hâlid b. Bab(55. hadis), Şehr b. Havşeb(55. hadis), Selm b. Zerir(55. hadis).

⁸⁷ Yahya b. Ebî İshak (1. hadis), Muhammed b. Talha(5. hadis),Nâfi'(12,19,22,31,34,35 ve 43. hadisler),Ümmü Salih(48. hadis), Muhammed b. Abbas(52. hadis).

⁸⁸ Anbese b. Ebî Süfyan'ın kölesi(14. hadis), Yezid(37. hadis), Abdullah b. Amr(56. hadis).

SONUÇ

Ümmü'l-mü'minîn "Ümmü Habibe'nin Rivâyetleri" üzerinde gerçekleştirdiğimiz tez çalışmamızda ulaştığımız sonuçları şöyle sıralamamız mümkündür.

Ümmü Habibe, Ebû Sûfyân gibi bir Kureyş liderinin kızı olmasına rağmen, sırf müslümanlığı kabul etmesi sebebiyle ilk müslümanların uğradıkları tahammülû güç baskılara aynen mâruz kalmış ve bunu büyük bir metânetle karşılamış, hatta hâmile haliyle Habeşistan hicretini bile göze almış, sağlam seciyeli bir sahâbî hanımdır. O, Habeşistan'da müslümanların işleriyle ilgilenmeyi zevk bilmiştir. Kocasının irtidât etmesine ve baskılarına rağmen sebat etmiş, gurbeti tam bir müslüman metânetiyle değerlendirmiştir.

Hiz. Peygamber ile evlendikten sonra mutlulukların en büyüğüne ermenin dâimî şükrü ve olgunluğu içinde yaşamıştır.

Dört yıl kadar Hiz. Peygamber ile evli kalan Ümmü Habibe, tez metninde de görüleceği gibi daha çok ibâdet konularına yönelik 57 hadis

rivâyet etmiştir. Özelliğini tez metninde anlattığımız Bakıy b. Mahled'in Müsned'inden yapılan tesbite göre 65 rivâyeti söz konusudur. Ancak biz mevcut kaynaklarda 57 rivâyetini tesbit edebildik. Ümmü Habîbe'nin rivâyetleri, muhtelif konularda huccet olarak değerlendirilmiş ve aslî hadis kaynaklarında yer almıştır.

Sünneti, sonraki nesillere aktarmak için birçok değişik konuda rivâyeti bulunan Ümmü Habîbe, Hz. Peygamber ile aralarındaki bazı meselelere dâir kendine yöneltilen sorulara üstü kapalı nezih cevaplar vermiştir.

Erkek olsun kadın olsun herhangi bir sahâbinin rivâyetleri üzerinde yapılacak master tez çalışmalarının, bizce belki en büyük faydası araştırmacıyı hemen bütün hadis kaynaklarıyla tanıştırması ve onları kullanmayı öğretmesidir. Bu tezin hazırlayıcısı olarak, en çok bilgi toplarken ve hadislerin tahrir ve tahkikini yaparken öğrendiklerimden fazlasıyla zevk aldım.

Ayrıca sünnete ait bir rivâyetin çağlar boyu geçtiği tetkik süzgecini farketmenin verdiği vicdanî huzuru, geçmiş âlimlere karşı duyulan bir hayranlığa dönüşmektedir.

Çalışmaya başlarken hedeflediğim, Taşlıcalı Yahya'nın,

Bir iş et kim görüp erbâb-ı hüner
Rahmetullâhi aleyhâ diyeler

beytindeki çizgiye yaklaşabilmiş olmayı en büyük şükür vesilesi bilirim.

1. Einleitung

2. Zielsetzung

3. Methodik

4. Ergebnisse

5. Diskussion

6. Schlussfolgerungen

7. Literaturverzeichnis

8. Anhang

9. Zusammenfassung

10. Bibliographie

11. Index

12. Glossar

13. Kurzfassung

14. Abstract

15. Zusammenfassung

16. Abstract

17. Zusammenfassung

18. Abstract

19. Zusammenfassung

20. Abstract

FHRISTLER

A. Hadis Metinleri Fihristi

<u>Hadis Rakamı</u>	<u>Hadis Metni</u>
2	أ كان رسول الله ص يصلى فى الثوب...
51	استيقظ النبي ص و هو يقول ...
41	ان اتاسا من اهل اليمن قدموا ...
28	ان رسول الله ص كان اذا كان عندها ...
53	ان رسول الله ص كان يصلى على الحجر ...
4	ان رسول الله ص كان يقبل و هو صائم ...
1	ان عمر بن الخطاب وجد ربح طيب ...
12, 22	ان العير التى فيها الجرس ...
18	ان النبي ص قدمها من جمع بليل .
9	انه كان اذا سمع المؤذن يؤذن ...
39	انها بعث بها النبي ص من جمع بليل .
2	انها كانت تحت عبيد الله بن جحش ...
20,21, 24, 25, 26, 33, 40	توضوا مما مست النار.
15	توضوا مما مست النار أو غيرت .
56	رأيت فى المنام كان عبيد الله بن جحش ...
44	رأيت ما تلقى أمتى بعدى ...
3	رأيت النبي ص يصلى و على و عليه ...
50	سألته كيف كنت تصنعين مع رسول الله ص ...
43	العير التى فيها الجرس ..
27	قد أمرنا ان نتوضأ مما مست النار ...
36	كان رسول الله ص عليه و على ثوب ...
54	كان رسول الله ص يصلى فى ثوب واحد ...
48	كلام ابن آدم عليه لا له ...
30	كنا نغلس على عهد رسول الله ص ...
13, 19, 31,34, 35	لا تصحب الملائكة ...
7, 32	لا يحل لامرأة تؤمن بالله ...
8	لا يحل لامرأة مسلمة تؤمن بالله ...

5	لو لا ان اشدق على أمتى ...
23	ما من عبد مسلم ترضاً فأسيغ ...
17 , 23	ما من عبد مسلم يصلى لله عز وجل ...
55	من بنى لله مسجدا ...
6, 14, 37	من صلى اربع ركعات قبل الظهر ...
10,11,16,29,45	من صلى ثنتى عشرة ركعة ...
57	من كان على دينى و دين داود ...
49	من مس فرجه فليترضاً ...
38	نعم اذا لم يكن فيه اذى ...
47	يأتى ناس من قبل المشرق ...
46	يا رسول الله انكح أختى ابنة أبى سفيان ...
52	يا رسول الله المرأة منا يكون لها زوجان ...

B. Konu Fihristi

<u>Konu</u>	<u>Hadis No</u>
Abdest	
Abdest almayı gerektiren haller	49
Misvak kullanmak	5
Ateşte pişen yemekten sonra abdest	15, 20, 21, 24,
.....	25, 26, 27, 33, 40
Âhiret	
Cennetteki eş	52
Dilini koruma	
Müslümanın sorumluluğu	48
Eşribe	
Yasak içki çeşitleri	41
Ezan	
Müezzine iştirak	9,28
Fiten	
Helâk edilenler niyetlerine göre diriltilir	47

Kötülükler çoğalınca helâk kaçınılmaz olur.....51

Ümmetin birbirinin kanını dökeceği.....44

Hac

İhrama girerken koku sürünmek.....1

Hanımların Müzde ile dinlenirken ayrılması.....18,30,39

Hayz

Hayz halinde karı-koca ilişkisi.....50

Meleklerin durumu (Bed'il-halk)

Kervanda zil bulundurmak 12, 13, 19, 22, 31, 34, 35, 43

Mescid

Mescid yaptırmanın değeri 55

Namaz

Günde on iki rek'at nâfile namaz kılmak 10, 11, 16,

.....17, 23, 29, 45

Hanımıyla birlikte olduğu elbise ile namaz kılmak.....2, 3,

.....36, 38

Hasır üzerinde namaz kılmak 53

Öğle namazının sünnetlerinin sevâbı.....6, 14, 37

Tek elbise ile namaz.....54

Nikah

Evlenmeye imkân bulanlar-bulamayanlar.....57

Hiz. Peygamberle Ümmü Habibe'nin nikahı.....42,56

Süt kardeşinin kıızıyla evlenmenin haram oluşu.....46

Oruç

Oruçlu iken hanımını öpmek.....4

Ölüm

Ölen akraba için yas.....7,8,32

Ölen koca için yas.....7,8,32